

JURA

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja



Tartalomból

STUDIUM

- APARICIO, ZOLTÁN GERGELY: *The Establishment of the Ibero-American Colonial System*..... 5
- KRAUSZ BERNADETT: *Kontinuitás vagy újítás? A kiskorú gyermek tartásdíjának megállapítása a Csjt.-től napjainkig a bírói gyakorlatban* 25
- KÜHÁR, NOÉMI MARIANNA: *Parliamentary Disciplinary Law* 44

COLLOQUIUM

- BRESZKOVICS, BOTOND: *Overview of the most Significant NFT Lawsuits of Recent Years in the light of Copyright*..... 60
- FENYVESI CSABA: *Egy emberölési ügy nyomozási és védőügyvédi tanulságai* 85
- MOLNÁR JUDIT: *Igazságügyi szakértői vélemény „beszerzése” polgári nemperes eljárásban* 92
- RIPSZÁM DÓRA: *Kísérő nélküli kiskorú a gyermekkereskedelem hálójában*..... 110
- YURT, ENVER: *ESG – Eine neue Generation von Investments*..... 117

JURA

a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos lapja

2023. 1. szám

HU-ISSN 1218-0793

Felelős kiadó: Dr. Fábíán Adrián dékán

A Szerkesztőbizottság

Elnöke: Dr. Korinek László

Tagjai: Dr. Fábíán Adrián, Dr. Herke Csongor, Dr. Kecskés András,
Dr. Maczonkai Mihály, Dr. Szécsényi László, Dr. Szilovics Csaba,
Dr. Tóth Mihály, Dr. Trócsányi László, Dr. Visegrády Antal,
Dr. Knut Werner Lange, Dr. Lucian Bercea, Dr. Peter Hay,
Dr. Veronica Rebreanu, Dr. Andityas Soares de Moura Costa Matos,
Dr. Mirela Župan

Főszerkesztő: Dr. Tilk Péter

Szerkesztő: Dr. Bankó Zoltán, Dr. Mohay Ágoston

Postacím: 7602 Pécs, Pf. 450
e-mail: tilk.peter@ajk.pte.hu

A lap, valamint a benne szereplő valamennyi cikk szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő. Fénymásolatok személyes használatra készíthetők az egyes tanulmányokról, vagy azok részleteiről. Üzletszerűen készített, illetve felhasznált másolatok díjkötelesek. A megjelenítésre szánt kéziratokat kérjük a fenti e-mail címre eljuttatni. A tanulmányok kötelező és támogató lektorálás után publikálhatók. A beküldendő tanulmányok leírási és idézési követelményei a <http://jura.ajk.pte.hu/> linken található. Folyóiratunk korábbi számai a <http://jura.ajk.pte.hu/index.php?link=letoltes> linken is elérhetők.

A Jura c. folyóirat leírási és szerkesztési követelményei megtalálhatók a <http://jura.ajk.pte.hu/honlapon>.

TARTALOM

STUDIUM

APARICIO, ZOLTÁN GERGELY:

The Establishment of the Ibero-American Colonial System.....5

KRAUSZ BERNADETT:

Kontinuitás vagy újítás? A kiskorú gyermek tartásdíjának megállapítása a

Csjt.-től napjainkig a bírói gyakorlatban.....25

KÜHÁR, NOÉMI MARIANNA:

Parliamentary Disciplinary Law.....44

COLLOQUIUM

BRESZKOVICS, BOTOND:

Overview of the most Significant NFT Lawsuits of Recent Years in the

light of Copyright60

FENYVESI CSABA:

Egy emberölési ügy nyomozási és védőügyvédi tanulságai85

MOLNÁR JUDIT:

Igazságügyi szakértői vélemény „beszerzése” polgári nemperes eljárásban92

RIPSZÁM DÓRA:

Kísérő nélküli kiskorú a gyermekkereskedelem hálójában.....110

YURT, ENVER:

ESG – Eine neue Generation von Investments117

CONTENTS

STUDIUM

ZOLTÁN GERGELY APARICIO:

The Establishment of the Ibero-American Colonial System5

BERNADETT KRAUSZ:

Continuity or Innovation? Determining the Maintenance of a Minor Child in the Judicial Practice from the Act IV of 1952 on Marriage, Family, and Custody to the Present Day 25

NOÉMI MARIANNA KÜHÁR:

Parliamentary Disciplinary Law 44

COLLOQUIUM

BOTOND BRESZKOVICS:

Overview of the Most Significant NFT Lawsuits of Recent Years in the Light of Copyright 60

CSABA FENYVESI:

Investigating and defence counsel's lessons of a murder case 85

JUDIT MOLNÁR:

Obtaining an Legal Expert Opinion in Civil Non-litigation Proceedings 92

DÓRA RIPSZÁM:

Unaccompanied Minor in Child Trafficking 110

ENVER YURT:

ESG – A New Generation of Investment 117

STUDIUM

*Dr. Zoltán Gergely Aparicio PhD
Budapest*

The Establishment of the Ibero-American Colonial System

I. Introduction

In Europe, after the maritime conquests of the Vikings (Normans, Varangians, etc.) in the 11th century (Vinland was founded around 1000 in Newfoundland), it took another 400 years for Europeans to set foot on another continent by open sea.

At the beginning of the 15th century, a Norman Jean de Béthencourt, with the financial support of Castile, conquered the Canary Islands with the exception of La Palma and Tenerife, and was made king of the islands by his vassal Henry III in 1404. In 1406 he returned to Normandy and his successor ceded his "country" to the Portuguese. Castile was given sovereignty over the archipelago following papal intervention. The Portuguese naval conquest was essentially the first, in 1415, with the capture of Ceuta, while in the Atlantic they took Madeira in 1419, the Azores in 1427 and, from 1461 (but already discovered in 1456), Cape Verde.

The Spanish reconquest ended in 1492 with the conquest of Granada in Iberia, only to launch the Columbus project that same year, which changed everything that was known about the existing worlds.

The Kingdom of Castile constantly allowed expeditions, and the very effective use of both military-technical superiority and *divide et impera*, combined with the internal contradictions within the New World empires, which were emerging and escalating, and the discontent among the subjects, led to their collapse with unexpected rapidity and the establishment of an early Spanish hegemony. Towards the middle of his reign, Charles Habsburg was in control of a transcontinental space that had hitherto been unparalleled.

Empires are most often the result of conquests and can be seen¹ as a particular expression of the concentration of power. Colas points out that empires are also states, but in our case they are not yet nation-states and therefore do not denote a closed linguistic territory, but on the contrary: their primary feature is the permanent and continuous extension of political boundaries. This process of *sine fine* is a process in space and time, with the limitation that the empire – including Spain – is without borders, because it has no clearly defined and drawn external frontiers.

The Spaniards in Europe accepted and respected the idea of territorial sovereignty, while in other parts of their empire they denied it and even questioned its existence.

Every empire crystallises around a centre, an inner core. This can be ei-

ther a geographical, ethnic or economic unit and within this integration effects operate. Within it, the state can exert influence and extend its power, thus achieving a certain functional integration, such as the Spanish military superstructure in the 16th century.

The technical basis of the Spanish (and Portuguese, and later the English) world empire was the modern shipping technology of the time. This was the secret of its success. The empire, Géza Komoróczy argues, is also a kind of characteristic form, a shape of success. Even Tacitus, however, argues that ever greater successes, i.e. conquests, lead(ed) to collapse. To this is applied the theory of the radius of action: how far military power extends. Since the external borders of the empire are malleable, the concept of empire and the military leadership expects renewed success based on the successes achieved so far, and therefore remains expansive. Enemies are (or can be) always necessary, of course, but in reality, as was the case with the Spanish, their empire was not overthrown by its opponents, it collapsed of its own accord in the first quarter of the 19th century.

Spanish expansionism embodied the idea of an ethnically diverse empire as a political unit, which brings Colás to the second important element in his concept of empire: hierarchy. An empire is a set of territories with different legal statuses, i.e. the mother country has additional rights over its colonies. Think about it: homogenisation, which would be a feature of nation states, would eliminate legal differ-

ences, something that both the Spanish and the Portuguese were already very wary² of.

The third characteristic of the empire is order, its maintenance and safeguarding, thus justifying and underpinning its territorial expansion. This process is self-justifying and is accompanied by a strong sense of mission (to carry out a mission, to bring civilisation to societies considered savage and barbaric, thus 'making them happy'). The empire is the guarantor of peace, the bastion of Christianity, the protector of the subjugated peoples, which lifts them out of their backwardness and helps them to a higher way of³ being.

Elliot⁴ points out the peculiarity of Spanish colonialism – which can be extended to the Portuguese – that Castile forbade the introduction of Moors, Jews, heretics (Protestants) into its colonies, so that they became Catholic, except for the natural religions that remained among the Indians. The syncretism of the negro slaves had a colouring effect on the consolidation of colonial Catholicism.

II. The colonial administration and legal framework of the Spanish Monarchy

The Spanish conquests were directed towards the larger islands of the Caribbean (e.g. Hispaniola, Cuba, Jamaica), and this was facilitated by the Casa de Contratación (with Portuguese predecessor), founded in 1503 in Seville,

which drew up plans for the western routes and was also given economic, judicial and scientific powers.

During the first decade of the 1500s, exploration and invasion of these territories continued with varying intensity. The deaths of Isabella of Castile in 1504 and Philip I in 1506, and Ferdinand II's campaign in Italy, slowed down the potential for exploiting the Indies. This became the new institution of colonial justice and administration. Harsh and cruel Indian persecutions provoked indigenous resistance. Within two decades, the Dual Kingdom had become a great power.

The first Spanish (Castilian) settlers, conquistadors, missionary priests and colonial officials received repar-timiento (land and Indian labour) in accordance with the customs of the rest of the world and worked the indigenous population on a temporary basis for a posthumous payment (*demora* system). In 1509, Castile introduced the *encomienda* system in order to make more conscious use of its colonies. The *encomienda* was a specifically Castilian feudal institution, a form of personal dependency exercised by the *encomandero*. In the American colonies it was known as *encomienda indiana*. Here it refers to a servient estate that grants the *encomandero* the use of a particular piece of land for the purpose of acquiring a share of the land with the natives who live on it. In the Antilles, its most important feature was the exercise of the right to work.

This marked the beginning of the establishment of a ⁵feudal economic society in America. The Castilian mili-

tary and clerical "castes" brought their crusading ideology, their Christian missionary spirit, their warlike cruelty and their greed for plunder to the New World, with all its negative consequences. The archaic society of the Caribbean archipelago fell victim to the conquering mentality.

To compensate for the heavy blood loss of the indigenous population, the importation and forced labour of black slaves began. The first phase of colonialism – the Caribbean – foreshadowed the failure of violent methods because the destruction of the labour force was too rapid.

In 1512, King Ferdinand II of Aragon and the Regent of Castile convened the Junta of Burgos, a deliberative body, in Burgos and on 27 December 1512 promulgated the Thirty-Five Laws (*leyes de Burgos*), originally only for the island of Hispaniola, but later extended to Puerto Rico and Jamaica.

The laws were aimed at the indigenous Caribbean Indians, but also affected the Spanish settlers here.

Juan López de Palacios Rubios (doctor of law and royal councillor) was involved in the preparation of the laws, and summarised his views in his treatise *De las Islas del Mar Océano*, 1512-1514. He composed the *requerimiento* (exhortation, demand, appeal), in which he does not deny the Indians' humanity, but highlights their difference from the Christian Spaniards.

The Burgos laws formally protected the natural *yogas* of the Indians, along the lines of the Castilian *ius commune*, but also legalised institutions that bore the hallmarks of Spanish feudalism and

gave state protection to Catholic beliefs and morals.

Here are a few interesting protected legal objects: the *encomienda* system and the placement of Indians in *encomiendas*, where they are given forty days of rest per year after five months of work, to be used for religious studies.

Indians are forbidden to practice bigamy. Pregnant women are not allowed to work in mines, and stay on the property to do domestic work (e.g. cooking, weeding).

The law prohibited verbal or physical abuse of Indians. The 1512 laws were amended⁶ on 28 July 1513 (e.g. a married Indian woman was free to leave because by then they had become civilised Christians and could control themselves).

Laws in the colonies could not – and hardly wanted to – be enforced by the authorities.

The “New Laws” of 1542 (“*Leyes Nuevas*” 1542) redefined the relations between the conquerors and the conquered peoples.

Of course, reality often overrides well-intentioned legislation, especially when the victorious conquistadors and *encomenderos* saw their prerogatives threatened by the new laws in the wake of the struggle for Peru.

The *encomienda*, slavery and atrocities prompted Charles I to build in guarantees to protect the natural rights of the Indians and to reform the colonial administration.

In an unexpected turn of events, the settlers revolted after the new laws were introduced, the viceroy was killed

and a punitive expeditionary force was able to quell the riot, but the new laws were first suspended by the king, and then, after revision, a much watered-down version was introduced in 1552.

The rapid fall of the Aztec and Inca empires, and the “pacification” of the Caribbean, made it necessary to “fine-tune” the colonial administration that had been in place until then. This was done under Philip II, who sent Martin Enriquez to New Spain (Mexico) and Francisco de Toledo⁷ to Peru as Viceroy (Virrey). As the king’s personal representatives, the viceroy was very powerful, with a mandate of three to five years.

The Council of the Indies, established in 1524, was the supreme body for colonial administration, military affairs and justice, with direct access to the monarch for personal proposals and the power to act in ecclesiastical matters by virtue of its piety. It consisted of a president and eight permanent members. The right to make proposals was subject to a two-thirds majority.

The sub-kingdoms were divided⁸ into large and small provinces as organisational units because of their large territorial extent. The most important institution in the Indies was the *Audiencia*⁹. The towns played an important role, and their administration – and that of their surroundings – was carried out by the *cabildo* (council house), headed by the *alcalde mayor* (in Mexico) or the *corregidor* (in Peru). Most of the abusive practices took place at this level. The judges (*regidores*) held this office as an honorary appointment, but after the bankruptcy of the state, Philip

II decided to sell off the colonial chiefs, which also led to serious abuses.

The settlements inhabited by Indians could belong to the *cabildos* or *encomiendas*, or even to the monastic mission settlements¹⁰.

The violent dissemination of the Christian faith and religion, as well as the means of Spanish cultural assimilation in the conquered territories, were complemented and made particularly cruel for the indigenous population by military and economic violence (*encomienda*, *mita*, taxes: the ration; *sisá*, *alcabala*, *almoja rifazgo*, *regalia* such as *quinto*, *licencias*, *sientosés*, *estanco*, etc.). From the Spanish point of view, the construction and maintenance of the army, the navy and the long naval fortifications consumed considerable sums of money, and the colonial state apparatus therefore received special attention from the Crown.

From the beginning, the conquistadors were obliged to maintain internal order – e.g. by organising guards and detachments – in the conquered territories. The *cabildos* also contributed to their expenses, but ultimately the viceroy covered the costs of operations through the so-called *situado*, the treasury subsidy.

The army was made up of Iberian and Creole (mainland and New World) whites, but Indians and even Negroes could be recruited as auxiliaries if necessary. Until the middle of the 18th century, until the Seven Years' War (1756-1763), there were hardly any regular Spanish armies, and we therefore believe that Adam Anderle's view that "military violence was not the main

factor in the stability of power in colonial America in the period 1550-1750" is correct.¹¹

In 1680, the *Recopilación de leyes de los Reynos de las Indias*¹² was compiled, which brought together the laws of the Indies in nine books, including any other sources of law and their scope.

The geographical scope of the legislation was the "West and East Indies", i.e. Central and South America and the Philippines.

The *Recopilación* was published in print in 1681 and became a kind of "second Bible" in the empire. From a political, economic and legal point of view, it can be seen that: "The Spanish court has always been motivated by a well-perceived interest in trying to mitigate abuses against the Indians in some way. In general, the interests of state exploitation clashed with those of landlord exploitation in the same way as in Europe. The Indian was an important taxpayer and labour force that had to be protected in order to survive. In particular, the great demographic catastrophe caused by colonisation and epidemics made state intervention in the relations of the Indians imperative. The indigenous laws of Charles V, which Las Casas suggested, did not resolve the issue, just as the subsequent laws remained on paper. This also applies to the works of the eminent jurist Juan Solórzano Pereira, Oidor of the Audiencia of Lima, and the codification of 1680, the *Recopilación*, which was based on them and which has already been discussed. Those who emphasise the 'humanist motives' contained in it

are forced to admit that 'its role was limited to theory'. Undoubtedly, the formal aspects of Spanish colonial legislation and legal life can be extremely instructive, but behind the juridical constructs there is a harsh reality that runs counter to them.

The large organisational frameworks and territorial units, which the Spanish state was less and less able to encompass, were doomed to disintegration, gradually divided and gave rise to the republican era. First of all, the giant sub-kingdoms gave way to smaller units, with the creation of the sub-kingdom of New Granada in the 18th century and later the sub-kingdom of Rio de la Plata (Buenos Aires). This and other administrative reforms now signaled a crisis."¹³

Visits (*visitas*) were the most important link in the chain of control of the administration and the judiciary. The Council of India, the Audiencia, could control the hierarchical system of institutions, down to the *eneomienda*.

The first large-scale visitation was conducted by don Hernando de Santillán, the *oidor* (judge) of the Audiencia of Lima, in Chile in 1558, which resulted in the introduction of a new tax scale.

As is well known, the conquest and colonisation of the Americas by the Spanish cannot be understood without the practice of *eneomienda*. Introduced in the Antilles at the end of the 15th century, it was legislated by Isabella of Castile in 1503 and the obligation to serve in the personal service was abolished in 1542. The *encomienda*, as a framework of the *ogi*, took different

forms according to local realities – the needs and wishes of the colonists (*encomanderos*) – and Santillán wanted to change this by taking measures to reduce both the number of Indians subject to the *mita* and the amount of tax that the dwindling indigenous population had to pay to the state, but which the *encomandero* was entitled to collect. The measure could also be seen as a kind of reconciliation policy to prevent and cushion the impact of the series of Indian uprisings and the internecine fighting between the Spaniards.

Our second case study also concerns the Viceroyalty of Peru, but it relates to the effects and consequences of the reforms of Charles III (1759-1788). Control procedures existed routinely and all office holders from the viceroy down to the lowest level were held accountable (*juicio de residencia*) when their tenure ended. The presiding judge would investigate written complaints from citizens and deliver a verdict, which was most often confirmed by the Audiencia or the Council of the Indies. In Amerindia, the Viceroy and the Audiencia were considered the alter-egos of the ruler, and the *Oidores* (judges) embodied impartial justice. By the 1770s, however, smuggling, corruption and usurpation of the law had eroded the authority of the administration, especially the Audiencia. The reforms of Charles III, with the sale of offices for money (until 1751), led to a loosening of control, and a more vigorous approach was needed.

In 1776, José de Galvez became head of the Viceroyalty and created a new magistrate, increasing the number of judges in each Audiencia. He also in-

creased the salaries of the judges to reduce their corruptibility. This extremely costly measure proved to be essentially ineffective. The system introduced by Galvez, however coherent, did not survive the death of its author in 1787. The spirit of reform died out with the death of Charles III the following year. The Spanish American colonies soon began to look more to Paris than to Madrid.

III. The creation of Portuguese Brazil

When Pedro Álvares Cabral sailed from Lisbon on 9 March 1500 as the great captain of the second Portuguese Indian fleet and reached the Brazilian coast on 22 April 1500 to take possession of it for his sovereign, it was not yet possible to foresee that Portuguese Brazil, the colony with a great future ahead of it, would emerge from this act of discovery.

Initially, the Portuguese paid little attention to Brazil, only changing their objectives following the rapid disintegration of the Aztec and then Inca empires and changes in the Asian region. The Portuguese were racing against time, as their main rivals the Spanish and Ottoman Turks had already established a world empire (*Weltreich*; *Wordsempire*). With rivals emerging in the Indies (Spanish, Dutch, English) and the Muslims weakened but not defeated, Portuguese interest began to turn to the south Atlantic (D America; Central and DNY Africa).

Their toolbox is modified: the colonisation process begins, with Brazil and Angola as the main target countries of the settler movement; the slave trade continues, with Brazil as the main actor and the implementation of the so-called cycle-changing monoculture; the triangulum trade and its mediation are maintained; the colonial paternalistic administration and the inquisition are established. These changes give rise to what would later be known as *luzotropicalism* (hybridity).

Brazil became more attractive to the Portuguese royal court, the nobility and the wealthy merchant-entrepreneur class. From then on, for nearly three centuries, Portugal determined the development of colonial Brazil, its institutional structure, language, culture and religion, which we will try to nuance from other points of view.

Portuguese as well as Spanish thought and legal culture were permeated by the complexity of the European medieval understanding of the human body as an organic whole. Based on the anatomical metaphor of man, each part of the body has a specific biological role and function that distinguishes it from the others and makes it unique. But because of the integrity of the body, they live and exist only in their unity. The parts of the body are not equal to each other, because the head, or king, is more important than the others, but they can only be understood in relation to and in reference to each other. The political consequence of this is that the head, the ruler, cannot subordinate everything to his own authority, because each member has its own importance.

The right way is to have a division of tasks between the head and the members of the body, with the head having 'sovereignty'.

This mentality approach functioned in reality as the crown's main *primus inter pares* asserted its supremacy through the legal system of the state, leaving the rest of the body with its autonomies, i.e. society as a whole, but the monopoly of legitimate coercion required a permanent consensus, serving at the same time to separate public and private interests, state and society.

The function of the state, i.e. the monarchy, is to represent and maintain the unity and harmony of all its members, guaranteeing each its own status. It achieves this through the administration of justice and good government by the concept of justice, understood as giving to each what is his due.

In reality, it is a bureaucratic process, enforced through institutional structures, but it has allowed remote spaces to be maintained both in the kingdom and overseas.

The whole political-administrative organisation became the main feature of the *ius commune*, which was the result of the unification of canon law, Roman law and customary law. Not only was there a unification of the various sources of law, but there was also a move towards a transformation of legal culture, including legal consciousness. The culmination of this process of legal unification was the 1603 enactment of the decrees of King Philip III of Spain and Portugal ('Philippine decrees'), which extended to the Portuguese Empire, including Brazil.

Local government units – city councils and chambers – were a feature adopted from Portugal, and occupied a fundamental place in Brazil's political and judicial organisation¹⁴.

The city councils have expressed the city's prominent role as a form of settlement within Brazil. Cities were considered as nodes ¹⁵(nodal points), independent units of local social organisation, intermediaries of higher state activities, administrative/economic-commercial centres, spaces of cultural exchange, etc.

Given the vast distances, the cities' uniform organisational models ensured the identity of the basic institutions.

The administrative collection system for taxes and other financial contributions necessary for the existence of the system was operated by the chambers. In addition to their judicial and executive functions, they oversaw the management of local government – leasing communal land, issuing building permits, controlling the quality of goods on the market, maintaining public utilities, maintaining local institutions (e.g. prisons), law enforcement, public health, etc.

Depending on the size of the town, the chamber could consist of 5-9 people (2-6 councillors, 2 ordinary judges and 1 chief prosecutor). Judges were lay judges. It acted as an authority of first instance.

Brazil's colonial history can be divided into two periods when the mother country had less influence on the life of its American province. The first was its union with the Spanish Empire be-

tween¹⁶ 1580 and 1640, and the second was its occupation and influence by the Dutch between 1630 and 1654, partly in parallel with the former.

The existence of the Iberian Union between 1580 and 1640 had an impact on the functioning of the Portuguese overseas empire, including Brazil. The key to the situation was in the hands of the older branch of the Habsburg dynasty, the Spaniards, but they were always mindful of the interests of the younger branch, the Austrians, based on the principle of family unity.

At the time of the Crown Union, which began with Philip II, the decisive and determined Spanish monarch signed the Carta Patente and Cortes de Tomar, documents that confirmed the privileges of the Portuguese and the independence of the two kingdoms, in this case Castile and Portugal, but in reality the reins were in the hands of Madrid and not Lisbon. Philip II was conscious of the need to achieve the Iberian Union, and his colonial policy favoured the aforementioned interests of a single monarchy.

From the first half of the 17th century, the threat from the English, French and Dutch intensified in the Atlantic. These threatened both the Portuguese and Spanish colonial territories. The solution was obvious: military cooperation between the Luzo-Castilian states and the creation of¹⁷ a joint force. The better use of resources also pointed in this direction.

Madrid had to rank all the colonial territories it controlled.

When the Dutch invaded Bahia in 1624, they sent a Spanish overweight

combined fleet and this “association of arms” was used as a “model reference” by Count-Duke Olvares.

From the Spanish point of view, Bahia was defending its own colonial territories in Castile, while the Dutch were seen as a threat to the Mar del Plata, which included Buenos Aires, and even to Peru.

The protection of Portuguese territory – Bahia is a key region in Brazil’s capital – was seen as essential to protect Spanish interests.

The involvement of the Spanish in Europe’s real World War I, the Thirty Years’ War (1618-48), was a major factor in the priority of Habsburg family interests, which led Portuguese political-economic interest groups to seek a new monarchy, who considered the pursuit of their own national goals more important than the pursuit of dynastic transnational interests.

After 1640, Brazil was returned to the pluricontinental Portuguese Empire, with the exception of a Dutch detour.

The decentralisation of tax collection and the exercise of military power (the role of the chambers in taxation) was intensified in Brazil, and stood out for its moderation in comparison with the solutions adopted in the mainland under Pombal.

In Brazil, the basis for consensual political-economic practice was customary law, which legitimised and reinforced local practice.

The local forces were based on a consensual balance of power, which also influenced hierarchies within society and the socio-cultural environment.

The economy is rooted in the social structure, which is institutionalised. The structure that emerges creates the normal economy horizontally, with parallel local rights. Local power is the mediation of the normal economy and local law, the colonial reality itself.

The patriarchal functioning of the economy is regulated by the market. The production of large plantations for the world market did not entail a substantial change in customary relations, its plasticity ensured its survival.

The complexity of the colonial reality prevailed in a heterogeneous and kaleidoscopic social stratification.

IV. Main features of early globalism - within an imperial framework

The world of science has come a long way from the elaboration of Marx's theory of formation, through Wallerstein's modern world economic theory, to Gruzinski's theoretical insights into early Iberian globalisation, further developed by Bonialian, Hausberger or Mola. The well-defined geographical beginnings of Iberian/early globalisation are shown by four maritime voyages on a historical scale: starting with Columbus' arrival on 12 October 1492, continuing with Vasco da Gama's arrival in the Indies (1498. Vasco Núñez de Balboa's sighting and discovery of the Pacific (the Southern Ocean, 25/27 September 1513), and Fernando de Magellanes' expedition, but he did not survive, so it is more appropriate to at-

tribute the success of his circumnavigation of the globe to Juan Sebastián Elcano (6 September 1522).

Thirty years were needed to fight these battles, so that the knowledge inherited from antiquity could help the European region to adapt to a completely new set of conditions.

When the Manila galleon set sail from Acapulco in 1571, and the first Manila sea shipment of Asian goods returned in 1573, it was hardly imagined that Spanish-American silver would be the catalyst for Chinese silk, textiles and porcelain as a counterpart, linking three continents in this long-term trade transaction. And that was just the beginning. Acapulco can be considered the first Hispanic-American city where a multicultural mix of indigenous Indians, conquering Spaniards, enslaved blacks and migrating Asians literally diversified the population.

Consider this early Iberian globalisation, which between 1580 and 1750 made the Pacific coast of Mexico - through Acapulco to Mexico City - a priority, joined by two other "axes": Mexico City - Veracruz, which served as a de facto centre for trade in goods, from which the fleet sailed to Seville and then to Cadiz, and the port of Callao - Lima, from which some of the silver from Potosi was shipped (the rest by land via the port of Portobello).

Following the territorial expansions triggered by the geographical discoveries, the Iberian powers began to exploit the conquered lands as fully as possible, with all the personal and material consequences that entailed. The repartimiento-encomienda system, based on

Castilian principles, and slave labour in Brazilian territories with few indigenous inhabitants.

Because of European-style diseases and the difficulty of labour intensity on the one hand, and the anomalies of a slave labour force that was highly dependent on supplies on the other, the Spanish faced problems such as population decline, organised resistance, disobedience and escapes (*cimarróns*) already in the early plantations of the Caribbean *Tierra Firma*, the *luzofones*.

Bernd Hausberger¹⁸ points out, also in connection with the above, that Columbus had originally intended to cross the ocean to the West and reach the real India/China directly, and to monopolize the very lucrative import of Asian products to Europe on the basis of the donations he received, only to be thwarted by the reality of the New World, which he thought was Indian. At that time, the Spaniards who had settled in *Tierra Firma* could not, because it was impossible for them to get rich from the European resale of the American products found there, and vice versa, because it was impossible to sell Eurasian products in America without a solvent demand, but the latter was not yet known.

Together with Hausberger, we believe that this may have contributed to the psychological shift to the so-called referral mechanism. They did not renounce enrichment and with it social advancement, but they sought to achieve this by increasing violence and looting. The accumulated prehispanic economy and the Taino population in the Caribbean disappeared too soon,

so they had to find another 'source of profit'.

The Spaniards were not interested in fancy feathers, stones (jade, turquoise – except for real pearls), they wanted quality silk, fabrics, spices, glass and porcelain and they wanted to settle down in Iberian cultural customs, especially Christian culture (churches, statues, crucifixes, etc.). The arrival of the Spaniards increased the demand for imported products, which required a supply base or a source of finance. We know that the mining activity here did not last long and the quantity left something to be desired.

After this, the process of naturalisation of the main products and technologies of European agriculture certainly accelerated, with reciprocity, especially in the field of crop production. A new situation was created when, after their military successes and their policies of siding with the native tribes against the Aztecs and then the Incas, they were able to pursue their earlier ideas on a much larger scale, and even more so when the silver treasure of the Cerro Rico (Rich Mountain) became available to them in 1545 in Potosi. In 1546, a silver mine was opened in Zacatecas, New Spain. The boom in silver production was the product that served both the Manila galleon and the Veracruz-Seville axis – and with it the silver fleet.

While Madrid tried to regulate its two sub-kingdoms with all kinds of monopolies, taxes and other decrees, the structure of the Spanish monarchy also meant that autonomy played an important role, which was maintained

until the Bourbon reforms of the 18th century!

As the Manila galleon alone remained the official trade route from 1593 by royal decree, smuggling by its very nature came to the fore and intensified. Mexico City's leading role and the economic interests of Lima were a factor in the development of both formal and illicit transpacific economic relations.

Manila established a direct relationship with Canton, and Spanish-American silver was the driving force behind the boom in trade between them. The Manila galleon was effectively importing Chinese goods, which were handled, stored and marketed by the centrally located Mexico City, in many cases from Veracruz to Seville, making the trade transoceanic.

It follows that whether to Europe or Asia, the American viceroalties exported the vast majority of their silver from Peru and New Spain, leaving little room for other commodities¹⁹.

In the period up to 1750, this early globalisation operated within a polycentric framework, with each centre having its own 'circuit' (circuito) and identifiable with precise colonial meeting points. In the upper Pacific (non-colonial), Canton, Manila, Acapulco and Callao; in the Atlantic, Veracruz, Portobello, Seville/Cadiz and Buenos Aires, which was mainly a centre for smuggling illegal silver.

A special mention should be made of the silver bullion that officially arrives in Seville/Cadiz. According to Gunder Frank, half of this again went to India and China, or via the Baltic

route, through Russian territory or the traditional Levantine trade channel or Portuguese mediation across the Cape of Good Hope to the Far East.

But most of the silver left America behind through private trade.

Iberia was awash in silver and it has already been established that Spain was the mouth and north-west Europe the stomach for the original capital accumulation. England and the Dutch traded not only through formal channels, including slave trade in the Caribbean, but also through an extensive network of smugglers, both with the peninsula and with Spain and America. American silver allowed the Spanish (and the Portuguese who contributed) to cover the financial liquidity needed for this by the amount of silver America provided throughout Europe and other markets.

America provided an important financial base for the maintenance of the Spanish Empire and enabled early globalisation to operate and function.

Bonialian writes of an archaic bipolar or multipolar globalisation in the context of the Manila galleon for the period 1580-1815. He further analyses this by current or scope, concluding that there were internal phase boundaries within the *longue durée*. The Spanish-American relations in China were conducted along two axes: the first and already described Manila galleon with its scope extended from the Philippines to New Spain, with Canton at one end and Peru-Callao at the other.

The other axis began to develop in the 18th century and ran from the Horn Cape (Strait of Magellan) through Bue-

nos Aires as a mediation point to Seville, Cádiz (and, because of the Bourbo family alliance, to the French ports.)

Chinese silk could be transported to Europe in two ways: by the traditional Eurasian overland silk route and by waterway via the Manila galleon to Acapulco, from there by transshipment to Veracruz, and from there by ship to the ports of Seville (Cádiz). The route from Callao to Buenos Aires (via Potosi) was also known in terms of the direction of the flow of goods.

Bonialian attributes China's huge demand for silver to the Ming dynasty's financial measures, which forced Chinese taxpayers (farmers, artisans, merchants) to pay their taxes in silver. Thus, thanks to Peruvian and then Mexican silver, the Spaniards found the commodity base (along with sweet potatoes, corn, etc., which also boosted Chinese popular food production) that allowed them to obtain the Chinese (and, in the reverse, Indian) articles they wanted (porcelain, silk, cotton, spices, etc.). And the Chinese can rightly be called the 'vacuum cleaners' of Pacific silver (Bonialian).

As mentioned above, smuggling and unauthorised trade proved to be a bigger driving force than the officially authorised annual quota in the early globalisation of trade in the region. Little mention has been made of the consequences associated with the use of silver as currency – a common equivalent. Early globalisation established the above-mentioned transatlantic and Pacific trade flows with silver commodity charters and a kind of silver-based world money alongside bank bill of

exchange issues (claims in the form of a deed of payment). The huge quantities of silver bullion appearing as commodities on the commodity exchanges, which were also developing, created inflation, further fuelled by the Spanish budget, which was almost always short of money, followed by borrowing.

The financial centres of early globalisation became the cities of southern Germany and Flanders, Genoa and Venice, while the Spanish crown steadily lost its former importance and influence.

V. The Spanish Monarchy's global geopolitical thinking in relation to the position and strategic coverage of the "Magellanic gateway"

The early Spanish globalisation that was unfolding also unfolded within an imperial framework. The dynamism of the conquests made possible, and then increasingly necessary, the development of a new type of 'doctrine', which Mauricio Onetto Pavez calls ²⁰American geopolitics, based, he argues, on the role of the Strait of Magellan as a 'world gateway'.

At the beginning of geographic exploration and conquest, the official worldview is static, only to be replaced thirty years later by dynamic and global signifiers, overriding centuries-old fixities.

For the Spanish Monarchy, the organisation of the New Spanish and

then Peruvian viceroalties meant not only the actual occupation of territory, but also the exploitation of these territories and the establishment of specific Castilian production structures. Since Balboa's exploration of the Pacific Ocean in 1513, the search for 'spaces of passage' has been a renewed preoccupation of sailors.

New Spain was not only historically ahead of Peru, but also in economic importance, which was not changed by the increased role of Potosi (although the money was always good and timely and yet always seemed to be little compared to the expenses...).

With the discovery of the Magellanic Gorge, the silhouette of a global transmission platform, a turntable, a world gateway, emerged from the thick fog and mist over the sea. And all this was already observed and described by Andrés de Urdaneta in the mid-16th century – in 1554.

For a long time, because of the natural conditions, this southern region was seen as a geopolitical and commercial reference point, a potential that would have required the construction of settlements, forts, ports, infrastructure.

Along with Urdaneta, Pedro de Valdivia was also concerned – in the context of Chile – with the idea of close control and a permanent presence. And of course the Fuggers were not left out²¹.

Pedro de Valdivia wrote a letter to both his monarch and the Crown Prince Philip II, explaining his ideas for the Magellanic Gateway. According to him, there are three arguments in favour of close control:

- here is the key to the empire, the pillar of defence
- monitoring world trade, shipping, making passage subject to authorisation or realising transit revenue
- a speculative hypothesis is that the discovery of the missing terra incognitae (australis) will be possible from here.

For Valdivia, the Strait meant the "end of the world" in military terms, a frontier – in the limes sense of the word – beyond which there was no meaningful opponent except the forces of nature.

With competing English, French and Dutch ships coming to life and growing in strength, the Spanish crown became interested in keeping the passage of the Straits out of sight until its military defences were substantially strengthened, treating it as a potential space and preferring the traditional routes. This was clearly due to technical and technological problems with navigation at the time, depending on the climatic and natural geographic conditions in the Strait.

The strait was transferred to the Kingdom of Chile, at Valdivia's request, and settlement and encomiendas were established, but actual support from both the mainland and the sub-kingdom remained contingent.

Less is said about the indigenous people of this harsh region. Not very many tribes inhabited this barren landscape, but they were not substantively different from other savage and war-

like peoples, i.e. they had anthropophagous characteristics (cannibalism).

The globetrotter came back into the limelight when in 1578 Francis Drake not only entered the Strait of Magellan, but also crossed it and raided the coasts of Chile and Peru, destroying the reputation of the ports as safe havens.

In 1580, Diego Robles was commissioned by Philip II to carry out a study on the military defence potential of the region. Essentially, he would have deployed land forces and a navy in the main ports (Panama City, Callao and the Strait), but Philip II decided in 1581 to defend the passage with military means. The decision proved to be a long-term one.

The aristocratic co-government is the most appropriate form of expression for the first two-thirds of the 17th century. It should be seen as a dominant Spanish Habsburg complex court government, where three well-organised groups, the nobility, the legal profession and the secretaries, formed the personal side: 'The relationship between the sword, the toga and the pen was determined by the balance between the palace members. The jurists formed the axis of activity of the special (*consejo específico*) and territorial councils (*consejos territoriales*), which constituted the channels of government of the kingdom. The secretaries were appointed by royal *kegys*, and among them people of often humble origins rose to the pinnacles of power. The role of the secretaries and the extent of their influence at court generally indicated the degree of solidity of royal power vis-à-vis the corps.

...The sword, the toga and the pen were not isolated or consistently opposing elements at war with each other in everyday government. Law practitioners and members of the grand *collegia* were drawn primarily from the urban oligarchy and the middle classes.

...In the years of the decline of the egalitarian aristocracy, the role of the universal royal secretaria (*secretaria del despacho universal*) was consolidated. The secretariat played an intermediary role between government offices and councils. During the Regency, a system of power was established that strengthened the royal executive by giving prominence to the secretariats and the creation of the royal guard in 1669, while maintaining the influence of the councils in the monarchy's government. After the military invasion of Madrid - in January 1677, Philip IV's illegitimate son Don Juan José de Austria seized power until his death in 1679 - the disgruntled *grandees* forced the abolition of the royal guard. In the last two decades of the century, the Spanish *grandees* took control of the political government from the royal court. The aristocracy usurped the leadership of the majority of the councils, while at the same time increasing the number of *consejaros de capa y esapada* (noble councils) in the courts."²²

In the first third of the 17th century, the Habsburg Empire, which also functioned as the Iberian Union, was concerned with its own global balance. The personal union with Portugal and its colonial empire lasted until 1640, and we have already written about this in point 2, but now we will specifically

mention the geopolitical interests that were among the priorities of 'los Austrias'. Beyond its own imperial commitments, this applied to Europe in two ways. On the one hand, the legacies that followed directly from the abdication of Charles V to his successors, and on the other, being the Habsburg dynasty / los Austrias – a mayorazgo, the other branch, its interests were therefore as much a part of its politics as its own directly.

Zoltán Attila Liktó – following Tibor Monostori – sees that “while in the “Spanish” branch we cannot find a single monarch whose father, mother or consort was not a native Austrian archduke or archduchess, but in the “Austrian” branch there is no emperor – with the exception of Ferdinand II! – whose mother or wife was not a Spanish Infanta. In my view, therefore, the picture is much more nuanced than this Spanish-Austrian division: the Spanish connection and the decisive predominance of the *Monarquía Católica* had a fundamental influence on Viennese politics and [if we start from] the ground of practical political reality, ‘Madrid’ (by which I mean the *Monarquía Católica* leadership) clearly played a leading role throughout the period under discussion. In Vienna (by which I mean the leadership of the Habsburg Monarchy on the Danube) between 1521 and 1700, even though there was a lot of friction/conflict of interest, in many cases what was urged or ordered from Madrid was done. Four preliminary additions; the Peace of Wroclaw, concluded in 1538 between Szapolyai and the Habsburgs, was made under pressure

from and in the interests of Emperor Charles, it is no coincidence that it was signed by Charles in Toledo. During the Fifteen Years’ War (1591-1606), the Spanish envoy in Prague and the Spanish Jesuits played an undeniable role in the alliance between the Emperor and Transylvania, and it is no coincidence that the Spanish envoy Don Guillén de San Clemente signed the treaty, which is also included in the *Corpus Juris*. At the beginning of the 17th century, the accession of the ‘Styrian branch’ to the throne was ‘confirmed’ by the Oñate agreement with ‘Madrid’ (1617), but the provisions adopted at the Diet of 1687-88, establishing the hereditary kingdom and the right of succession of the ‘Spanish branch’ to the throne, were also adopted under pressure from and in the interests of ‘Madrid’, and all these confirmed the clear superiority of the senior branch in relations between Madrid and Vienna.²³

It is believed that changes in the political field always affected the Habsburgs’ tactical-strategic thinking, because their influence and real opportunities could influence the course and outcome of events.

The Thirty Years’ War (1618-48) is a good example of the intervention of the Spanish main branch alongside the Austrian branch, while the new Franco-Spanish War, which ended only in 1659, left open a number of problems that later became a source of dispute and became acute after the death of Charles II. It could be argued that the Spanish Monarchy could not afford not to intervene in any conflict it deemed important.

As we move into the 18th century, another landmark is revealed: the extinction of the Spanish male head of the Habsburg dynasty.

The accession of the Bourbons to the throne in a climate of traditional French enmity brought to the fore legal considerations that helped to overcome this "acceptance gap".

"With the change of rulers in 1700, a new situation arose. The need for legitimacy linked to the succession to the vacant throne meant that it was necessary both to distance oneself from unpopular or harmful measures and to publicly praise the continuity of the crown. Philip V's ministers instructed the viceroy to present the succession as passing 'from father to son'. The succession had to appear to be a natural process, without any shadow of artifice, and therefore the new monarch's style of government had to incorporate elements of the old order to an appropriate extent, as they inspired confidence among the nobility and foreshadowed the principles of the new monarchy.

During the War of the Succession, Philip V's government underwent significant changes in key areas such as the political role of the Spanish grandees in the governance of the monarchy, the function of the councils and the structure of the royal court.

...On the basis of the *secretaría del despacho universal* (universal secretariat), which was so active under Charles II that it was split into two secretariats in 1703, five secretariats of state offices were created between 1714 and 1721: the secretariats of war, naval and American, state, justice and economy. During

the reign of Philip V and for the rest of the century, the secretariats became the axis of government. The *hidalgos* and clerks recruited from among the middle classes displaced the aristocracy and the great families, which had held political power and royal prerogatives in the previous century. The marginalisation of the Spanish grandees in court government coincided with the decline of the system of councils, which had been the arena of power for lawyers in the 16th and 17th centuries.

...The growing importance of the state and bureaucratic secretariats meant that royal power was taking precedence over the monarchy's political bureaucracy."²⁴ sums up Álvarez-Ossorio.

But more and more than that, the Monarchy became part of the French political sphere of interest, a new important player in the federal system.

The treaties that ended the War of the Spanish Succession prohibited the unity of the French and Spanish thrones in the same way as the Habsburgs prohibited the unity of the German-Roman imperial crown and the Spanish throne.

The Bourbon-Habsburg parallel histories of 1700-1714 showed eerie similarities from the latter side:

"With the aim of highlighting the Habsburg continuity of the Spanish throne, the court government of Charles III in Barcelona followed the main features of the previous reign. The establishment of councils and chambers (*juntas*), the secretariats and the role of the grandees in the royal house reinforced the propagandistic effort to make the two Charlemens' operations

similar. Although nominally the rule of Charles III was declared, in reality it was the imperial court of Joseph I that decided on the major issues.

...In 1711, as soon as Charles VI became emperor, he organised the government of the European provinces of the Spanish monarchy. The formation of the Spanish supreme council was modelled on the Italian council, the development of the secretariat by the Marquis of Rialp paralleled the development of the general secretariats under Charles II. The *grandees* and nobility who followed the Habsburg party were rewarded with high positions.

...The presence of prominent aristocrats, ministers and secretaries in the entourage of Archduke Charles allowed the continuity with the reign of Charles II to emerge in the court and in the government of the kingdoms."²⁵

Charles III (1759-1788), the reform-minded ruler of the 18th-century Spanish monarchy, supported the French Bourbons in both the Seven Years' War (1756-1763) and the American War of Independence (1781-1784).

Anti-British in geopolitics, he tried to dynamise and modernise his empire with his liberal trade policy of opening up Spanish-American ports.

In 1767, in the spirit of the Enlightenment, he banned the Jesuit order, which led to a sharp political conflict with the Roman Curia and the papacy, and was met with reluctance by the Spanish elite.

The most economically advanced and active groups of the Creole-Mestizo classes in New Spain argued, as the council of Mexico City did in a long pe-

tion, that New Spain was a *reino*, an independent kingdom, and therefore entitled to be ruled by the locals (*Creoles*, *mestizos*, natives, etc.), not the peninsularists. The connecting link is the person of the king.

An unforeseen consequence of the American War of Independence was the appearance of the phrase "*la nación española*" in the documents, years before the French Revolution. The reforms resulted in the ousting of the old elites from the *cabildos* and the creation of new local power groups.

New Spain was seen as the potential for the rise of a new empire that could take over the role of the Spanish monarchy and its geopolitical location was ideal.

The Spanish Empire entered the 19th century with a reformed and modernised administration.

1 Colas, Alejandro: *Empire* Cambridge, Polity Press, 2007. 233.pp.

2 The history of the Roman Empire is a good example: in 212, Caracalla extended Roman citizenship to all free citizens of the empire. In doing so, he was able to secure a number of advantages: tax-free privileges were abolished (especially in Greek-inhabited areas); the new franchisees became taxpayers and soldiers (now an obligation) and also became officials.

3 The theological-political debate between Sepulveda and Las Casas in Valladolid in 1550 was also about the legal basis for Spanish rule over the Indians, and its justifiability (the New World is claimed to be a gift of divine providence, and this is taken up by Anglican England and the Calvinist Dutch.)

4 Elliot, J.H.: *Empires of the Atlantic World: Britain and Spain in America 1492-1830*. Yale University Press, New Haven-London, 2006, 546.pp.

5 "The Spanish Crown sought to create a stable, static society, forced into castes based on skin colour. However, its centuries-long efforts failed, although it continued to monitor and control this rapid mixing through its decrees in the second half of the 18th century. In Peru and Mexico, 14 and 16 caste groups

were created on ethnic grounds, with rights and privileges diminishing according to the darkening of the colour of the skin. However, until the end of the 18th century, this caste system did not reflect 'modern' racial prejudices; it was a late adaptation of the feudal system based on 'blood purity' and privileges in the mainland. In this sense, of course, it contained social and ethnic prejudices.

...the legal and social status of the various ethnic groups was very closely linked, except for the Indians, whose legal protection and social vulnerability were in sharp contrast even in the colonial era. It should also be stressed that these emerging Latin American ethnic groups, or 'races', were not internally divided, but were 'classified' groups at one level of a larger hierarchical structure - colonial society. These ethnicities are functional in this respect: they have a designated role and place in the system of social division of labour."

Andrele, Ádám: *History of Latin America* Szegedi Egyetemi Kiadó Jatepress Szeged 2010 36.p.

6 *Leyes Complementarias de Valhadolid* 1513

7 Francisco de Toledo introduced forced Indian labour, the mita, on which he based his silver mining in Potosi.

8 "The former was headed by the president-governor (presidente-gobernador), the latter by the governor. The large province usually coincided with the Audiencia, while the governorate (small province) usually grouped together into an administrative organisation those areas that fell outside the Audiencia. The Audiencia was initially only a judicial forum, but later became an administrative area. The president-governor had the same powers as the viceroy, except that he did not represent the king in person. As president of the Audiencia, he was at the head of the supreme court, but also held military control of the large province and the Audiencia. He appointed royal officials representing the government in the towns, granted encomiendas, supervised economic life and public works, 'protected' the Indians belonging to him, etc. His service generally lasted longer than that of the viceroy (8 years), with a salary of up to 8,000 pesos. As a rule, governorates (small provinces) were set up in the border areas, which gave the governor enormous power, far from any higher authority, to act as he saw fit. He issued decrees and presided over the judiciary. After his appointment he took spectacular possession of the offices of his seat, his church and his garrison. In the beginning, governors (gobernador) were called tax-givers, after the medieval Spanish style." Wittman, Tibor: *History of Latin America* (1971) p. 69.

9 "The most important institution and unit of government of the colonial period was the aforementioned Audiencia, which united the branches of state power. As a judicial body, it was controlled only by the Council of the Indies, acting as an advisory body to the Viceroy or the Governor-General in administrative matters, and its decisions were of a statutory nature. In the absence or death of the President-Governor, the Audiencia exercised power for a temporary period. It exercised control over the ecclesiastical orders and, until the 17th century, had a decisive say in financial matters. There were three types of Audiencia: vicerojal, 'pretorial' Audiencias governed by the president-governor, and subordinate to the viceroy. The political and governmental unity of the territories under them gradually developed, with repercussions on society and economic life. It is impossible to understand the emergence and relations of the independent states of the 19th century without taking into account the specificities of the Audiencias." *ibid.*

10 "In the territory of present-day Bolivia, Viceroy Francisco de Toledo created the Indian cabildos to "avoid the harm and damage they suffered at the hands of the landlords (encomenderos)". The Indian village government in the Audiencia of Charcas was based on the existing Indian village communities, and was based on the ayllu, which comprised 20 to 40 families, 100 to 300 people. The village government, consisting of several ayllu, was headed by about 8-10 officials elected each year by their predecessors. They largely exercised judicial and tax-collecting powers, within the limits set, supervised public order, organised the care of the sick and the protection of orphans, controlled sowing, administered communal land. This organization can be considered the pinnacle of village government in Latin America, but it also largely served the interests of the treasury and the flourishing mining industry. It survived the colonial era and traces of it survived into modern times, and the Bolivian land reform of 1953 had to reckon with it. In the other indigenous areas, the chief, the cacique (cacique) or curaca (curaca), played a decisive role in village life and governed the life of the village. He had the same power of abuse as the higher chiefs mentioned above, and the term caciquismo is still used today in the same sense as petty tyranny." 71.p.

For the concept of encomienda: <http://www.britannica.com/topic/encomienda> Retrieved 04/04/2020 23:1

11 Anderle, Ádám *im.* 38.p.

12 The four-volume, nine-book set contains 6,385 pieces of legislation in 218 titles. The Recopilación was

compiled over 40 years by Antonio de León and Juan de Solózano Pereira (1575-1655)... (Pereira was a Spanish jurist who became oidor of Lima and was an early writer on the colonial law of the Spanish empire in the Americas.)

Pereira's major work, *Politica indiana* (1648)

13 Wittmann (1971) 77.p.

14 For a more detailed overview of the issue, see the life work of António Manuel Hespanha or the summary article by Luize, Stoeterau Navarro in *International journal of Political History and Legal Culture*, vol. 11 ,no. 2, 223-237, 2019.

15 Colonial cities were seen as the hubs of the empire: as cidades são os centros do imperio

16 Borges, Graça Almeida: *The Iberian Union and the Portuguese Overseas Empire 1600-1625: Ormuz and the Persian Gulf in the Global Politics of the Hispanic Monarchy* *E JOURNAL OF PORTUGUESE HISTORY*, e-JPH, Vol.12, number2, December 2014.

17 The author refers to the ships "conscripted" into the Spanish Grand Armada and the Portuguese troops sent to Spanish Flanders as "forerunners" (antecedents).

18 Hausberger, Bernd: *La globalización temprana. Réplica a Mariano Banialian* *Hist. mex. vol. no68. 4* Mexico City 2019

19 Bonialian, Mariano - Hausberger, Bernd: *Consideraciones sobre el comercio y el papel de La Plata Hispanoamericana en la temprana globalización, siglos XVI-XIX. Hist. mex. vol. no68.. 1* Mexico City 2018

Authors cite Gunder Frank's calculation that between 1500 and 1800 America accounted for 87% of world silver production. In the 18th century, Mexico produced 57% of the world's silver and Peru 32.5%.

Important further reading: Herrera Reviriego, José Miguel: *Flujos comerciales interconectados: El mercado asiático y el americano durante la segunda mitad del siglo XVII. Hist. mex. vol66no. 2* Ciudad de México 2016; Bernard, Carmen: *El reto de las historias conectadas* Universidad de los Andes Facultad de Ciencias Sociales vol. 70, 2018 <https://doi.org/107440/historit70.2018.01> (not readable); Bonia-

lian, Mariano: *Mexico: de epicentro a periferia. La desintegración del modelo semiinformal del comercio hispanoamericano (1750-1840)* *Hist. mex. vol. no67. 1* Ciudad de México, 2017; Bonialian, Mariano: *Economic Relations between China and Latin America: A History of Globalization from the 16th to 21st Centuries* *Hist. Mex. vol. no70.3* pp1231-1273 Mexico City Epub 19-Feb-2021; Alfonso Mola, Marina: *Réflexions sur la première mondialisation ibérique* *Mélanges de la Casa de Velázquez* 48-2./2018 181-200.p. <https://doi.org/10.4000/mev.9173>; Gruzinski, Serge: *The Mestizo Mind: The Intellectual Dynamics of Colonization and Global Copyright* Year 2003 272pp; *The Eagle & The Dragon: Globalization and European Dreams of Conquest in China and America in the Sixteenth Century.* Cambridge, 2014 312pp; *Les Quatre parties du Monde. Histoire a' une mondialisation*, Paris 2004

20 Pavez, Mauricio Onetto: *Geopolítica estadounidense a escala global. Estado del Estrecho de Magallanes y "cruce del Mundo" en el siglo 16* *Historia (Santiago)* vol no53.. 2 Santiago dic 2020 <http://dx.doi.org/10.4067/S0717-71942020000200521>

21 Charles V borrowed a loan from the Fuggeres, known as Fúcares by the Spaniards, to "subsidise" the electoral "support" needed to win the imperial title. In return for the loan, he not only obtained a concession of North and South American territory, but also rights over the Straits from 1530-31. The Fuggers had seen the Strait as an important transit point for trade with Asia, but soon abandoned this ambition.

22 Álvarez-Ossorio Alvariño, Antonio: *Between preservation and inheritance: the Spanish monarchy-Europe (1665-1715)* *Historical Review* (2015)3:353-354

23 Liktó, Attila Zoltán: *The significance of the guarantees of the dualism of the Order in the Kingdom of Hungary.* Zoltán Zoltán, "The significance of the Kingdom of the Kingdom of Hungary in the significance of the Royal Kingdom of Hungary." doctoral thesis Budapest, 2020

24 Álvarez-Ossorio im. 356-357.

25 im.359.

dr. Krausz Bernadett

doktorandusz, PTE ÁJK Jogtörténeti

Tanszék

Kontinuitás vagy újítás? A kiskorú gyermek tartásdíjának megállapítása a Csjt.-től napjainkig a bírói gyakorlatban

I. Bevezető gondolatok

A tanulmányban a rokонтartás körén belül a kiskorú gyermek tartása intézményének fejlődését mutatom be 1953-tól napjainkig, a gyermektartásdíj megállapításának elemeire koncentrálván, így a rászorultság, a jogosult személye, a kötelezetti kör, a tartás időtartama, módja és mértéke szempontrendszer szerint.

Ezeken a kereteken belül jogtörténeti összehasonlító módszerrel azt vizsgálom, hogy a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.) és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) Családjogi Könyve (CSJK) között a gyermektartásdíj vonatkozásában kontinuitást vagy újítást tapasztalhatunk.

A dolgozat *novuma*, hogy a kutatás során a korabeli szakirodalom, jogszabályi rendelkezések és kommentárok

mellett a joggyakorlatot is ismertetem, egyrészt a Legfelsőbb Bíróság döntéseit, másrészt a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárának polgári peres iratanyagán belül a Zalaegerszegi Járásbíróság (később Városi Bíróság) ügyeit. A levéltárban a Csjt. hatálybalépését követően 1953-ban, valamint az 1956-ban indult ügyeket vizsgáltam¹, majd az 1974. évi Csjt. Novella (Csjtn. I.) hatálybalépése utáni időszakban 1974. május 14. és december 31. napjai között, valamint a Csjt. 1986. évi Novelája (Csjtn. II.) hatálybalépése utáni, az 1987. évben indult ügyeket.

Az 1953. január 1. napján hatályba lépett Csjt.² volt az első olyan tételes jogi jogszabály, amely átfogó jelleggel szabályozta a magyar családjogot, és ezen belül a rokонтartás intézményét is. A rokонтartásra – és így a kiskorú gyermek tartására – vonatkozóan a Csjt. előtt főleg szokásjogi szabályok vonatkoztak, valamint törvények és rendeletek néhány szakasza; emellett a házasságon kívül született gyermekek jogállását rendező törvény, amely átfogóan tartalmazott jogi normákat a házasságon kívül született gyermekekkel kapcsolatos családjogi kérdésekkel kapcsolatban. Minden kiskorúra, általánosan irányadó jogi rendelkezések a gyermektartásdíj tekintetében azonban alig voltak, így a szabályozás kikristályosítása a bírói joggyakorlatra hárult.

II. A Csjt. 1953 és 1974 között

Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkormányának fektette le a magyar családjog szocialista

alapelveit,³ így többek között a férfiak és nők egyenjogúságát, a házasság és a család intézményének, valamint az ifjúság érdekeinek védelmét, amely elvek tükröződnek a családjogi törvény céljaiban⁴, így a gyermektartásdíj szabályozásában is.

A Csjt. VII. Fejezete rendelkezett „A rokonok eltartása” cím alatt a kiskorú gyermek tartásáról, emellett a Csjt. hatálybalépése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában hozott 1952. évi 23. törvényerejű rendelet (Csjté.) az apaság megállapítása nélküli tartási kötelezettségről. Tekintettel arra, hogy a Csjt. szerinti szabályozás rokonságot feltételez a tartásra kötelezett és a gyermek között, ezért azokban az esetekben, ahol a Csjt. szerinti apaság⁵ – mint rokon kapcsolat – nem megállapítható, a nemi érintkezés alapján jött létre a tartási kötelelem.

1. A rászorultság kérdésköre

A Csjt. alapján a gyermekek közül az jogosult tartásra, aki magát eltartani nem tudja és akinek nincs tartásra szorítható házastársa, valamint a munkaképes leszármazó is, ha erre szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul.⁶

A családjogi tartási kötelelem feltétele tehát a tartásra jogosult rászorultsága, amely általában egyet jelentett a munkaképtelenséggel, azonban emellett további feltételként jelentkezett az is, hogy ne legyen saját vagyona⁷. A vagyon tekintetében meg kell különböztetnünk a vagyon állagát, valamint a vagyona jövedelmét és külön kell vá-

lasztanunk a kiskorú gyermek munkájából származó jövedelmét.

A munkával szerzett jövedelem nem a szülők vagyonkezelése, hanem a gyermek szabad rendelkezése körébe tartozott,⁸ amelyből, ha a szülői háztartásban élt, köteles volt megfelelő mértékben hozzájárulni a háztartás költségeihez, így ez a jövedelem adott esetben a szülők tartási kötelezettségét csökkenthette⁹. Ebben esetben is rászorulhatott a gyermek a tartásra, azonban a jövedelmet tartásdíj mértékének meghatározásánál kellett figyelembe venni. A Legfelsőbb Bíróság 20856/1957. számú polgári törvényességi határozatában rámutatott arra, hogy a 14. életévét betöltött gyermek, ha a családi földön mint családtag dolgozik és ezzel a szülők megtakarítanak egy munkaerőt, tehát ha a gyermek pénzben is kifejezhető, jelentősebb gazdasági tevékenységet végez a szülő javára, és az ellátást így ezen munkája után kapja, a tartásra szoruló gyermek tartási részét ez nem csökkentheti.¹⁰

A korabeli polgári jogi szabályok és a munkatörvénykönyv rendelkezései szerint a 14 éven aluliak nem voltak munkára kötelezhetőek,¹¹ ez azonban nem zárta ki azt, hogy vagyonuk legyen. A gyermek vagyonának tiszta jövedelmét (amely a vagyontárgy kezelése, tatarozása, szükséges beruházások stb. után fennmaradt) a szülők mint vagyonkezelők kötelesek voltak a gyermek szükségleteire fordítani¹² és igénybe vehették a tartásra anélkül is, hogy a saját szükséges tartásuk veszélye fennállna. Ez a jövedelem szintén a gyermek szükségleteinek összegét csökkentette.¹³

A gyermek vagyonának állagát pedig a gyámhatóság engedélyével, részletekben akkor vehették igénybe, ha a saját tartásuk veszélyeztetése nélkül nem voltak képesek a tartást szolgáltatni.¹⁴

A munkaképes gyermektől elvárható volt, hogy dolgozzon, akkor is, ha a képzettsége körébe tartozó munkakörben nem tudott elhelyezkedni, de az eset összes körülményeinek mérlegelése alapján megállapítható volt a tartásra jogosultsága.¹⁵ A Legfelsőbb Bíróság 795/45. számú kollégiumi állásfoglalása iránymutatást adott, miszerint ezeket az ügyeket egyedi esetben annak a figyelembevételével kell meghatározni, hogy a középiskolának (ipartanuló-iskolának) az elvégzése társadalmi érdek. A tényállást így a gyermek érdeklődése, hajlamai, tehetsége, várható iskolai előmenetele és fejlődése érdekében a gyermekkel foglalkozó pedagógusok, a helyi tanács végrehajtó bizottsága szakigazgatási szerve és a gyermek meghallgatásának figyelembevételével és minden egyéb bizonyítéknak a mérlegelésével kell megállapítani. A gyermek előmenetele körében külön kell értékelni azt, hogy a gyermek milyen iskolába jár. Mivel a szakmunkás képesítés megszerzése társadalmi érdek, ezért az ipartanuló iskola elvégzése akkor is indokolt, hogyha a gyermek rossz tanuló. Amennyiben középiskolába jár – mivel az magasabb képesítést ad – ezért a gyermek csak akkor tartathat igényt tartásra, ha képességei vagy szorgalma miatt alkalmas a középiskola végzésére. Amennyiben azonban a gyermek az átlagosnál rosszabb tanuló, az nem elég a továbbtanulás indoko-

latlanságának megállapítására, de ha megbukik és osztályt kell ismételnie, akkor általánosan nem várható el a szülőtől, hogy a gyermek továbbtanulása érdekében áldozatot hozzon. Azonban mindig az eset összes körülményét együttesen kellett megvizsgálni, mivel lehet olyan következtetést levonni, hogy a gyermek a későbbiekben rendszeren fog tanulni, mert elképzelhető, hogy a gyermek tanulmányait a lelki válság rontotta le, amit akár a tartásra kötelezett szülő magatartása is kiváltott.¹⁶

A gyermek továbbtanulása esetén nem volt kötelezhető munkavégzésre akkor sem, ha az iskola nem töltötte ki a teljes napját, mivel a házi feladatok elvégzése és a gyakorlás kitöltötték a gyermek szabadnak látszó idejét. A továbbtanulásra való érdemesség mellett felmerült az a kérdés is, hogy ezen esetekben a gyermeknek a szülővel szembeni magatartása teheti-e a gyermeket érdemtelené. Ebben a körben az volt az elfogadott álláspont, hogy a kiskorú gyermek tekintetében nem beszélhetünk érdemtelenégről, mivel a továbbtanulás indokoltsága nem a gyermek és a szülő kapcsolatában jelentkezik, hanem a gyermek és a társadalom között. Tehát az, hogy nem indokolt a tanulás olyan szempontból lényeges, hogy a tanulmányi lehetőségeket ki nem használó gyermek ne vegye el a tanulás lehetőségét olyan gyermektől, aki erre méltó. A nagykorú továbbtanuló gyermek esetében azonban a kommentár szerint megállapítható lenne az érdemtelenég,¹⁷ azonban a Csjt. erre törvényi jogalapot nem biztosított.

2. A gyermektartási igény jogosultja

A gyermektartási igény jogosultja lehetett a gyermek; illetőleg az a személy, aki a gyermeket ténylegesen tartja. Ezen anyagi jogi jogosultság nem azonos az eljárásjogi perindítási jogosultsággal, amely szélesebb jogkör, megillette az ügyészt¹⁸, a gyámhatóságot, az anyakönyvvezetőt, valamint az anyas és csecsemővédelmi szerveket.¹⁹

A Csjt. 61. §-ból²⁰ levezethetően a gyermektartásdíjra jogosultság sorrendjében az első a gyermek volt, megelőzve a házasársat, a felmenő és a távolabbi rokonokat, valamint a vérszerinti gyermek a mostohagyermeket.²¹ Az örökbefogadott gyermek és a vérszerinti gyermek egy sorban voltak jogosultak a tartásra.²²

Aki a gyermeket jogellenesen (pl. erőszakkal) vette magához, főszabályként nem lehetett jogosult gyermektartásdíj iránti igény érvényesítésére és nem mentesült a tartásdíjfizetési kötelezettsége alól a Legfelsőbb Bíróság 795/43. sz. kollégiumi állásfoglalása alapján, azonban a B.H. 4/1961. szerint előfordulhattak olyan szükség szerű esetek, amikor a gyermek önkényes magához vétele a gyermek nyilvánvaló érdekében történt, ekkor a tartásdíjfizetésre kötelezett szülő a természetben nyújtott tartásra tekintettel, az összes körülmények figyelembevételével kivételesen mentesíthető volt a tartásdíjfizetési kötelezettség alól.²³

Ha a gyermeket harmadik személynél helyezték el, akár bírói döntéssel, akár a szülők egyező akaratából, akkor elsősorban ezen harmadik személy volt

jogosult a tartási követelés érvényesítésére.²⁴

Az állami gondozásba vett gyermek tartásáról az 51/1954. (VIII. 6.) M.T. rendelet alapján az állami gondozás költségei fejében a gyermek tartására kötelezhető személy térítést (gondozási díjat) volt köteles fizetni. Míg a gyermektartásdíj megállapítása a bíróságok hatáskörébe került, a gondozási díj megállapítása a gyámhatóság hatáskörébe tartozott²⁵, amely a 7/1953. (II. 8.) M. T. rendelet által előírt 20%-os mértékben állapította meg a gyermektartásdíjat, valamint alkalmazandók voltak a Csjt. rokонтartásra vonatkozó szabályai is. Ebben az esetben a tartásra kötelezett szülőtől a másik szülő nem követelhetette a tartást, a gyámhatóság pedig mindkét szülőt kötelezhette a tartás, illetőleg gondozási díj fizetésére, tekintettel arra, hogy az állami szerv gondoskodott a gyermek minden szükségletéről, így az élelemlről, ruházkodásról, tanítatásról is. Amennyiben a kötelezett keresetének igénybevehető 50%-a nem volt elegendő a gyermek gondozási díjának fedezésére, a bíróság állapította meg a tartásdíj mértékét és lehetőség volt a gyermek vagyonát és annak jövedelmét is igénybe venni a gondozási díj fedezésére oly módon, ahogy azt a rászorultság körében bemutatam.

Ha az apaság megállapítására nem került sor, gondozási díj fizetésére csak akkor lehetett kötelezni, ha a tartást közokiratban vállalta vagy a bíróság jogerősen megállapította a kötelezettségét. Ennek hiányában pert kellett indítani a tartásdíjfizetés megállapítására,

a mértékének meghatározása azonban a gyámhatóság hatáskörébe tartozott.²⁶

3. A gyermektartásdíj-fizetés kötelezettje

A kiskorút, házastárs hiányában, a legközelebbi felmenőinek kellett eltartani, így a kötelezetti rangsorban az első helyen egy sorban a szülei álltak.²⁷ Ez a szabályozás a korábbi bírói gyakorlatot vette alapul, amely a Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsának 918/1951. számú határozatában kristályosodott ki.²⁸

Ha azonban a gyermektartás az egyik szülő szükséges tartását veszélyeztetné, akkor a tartás a másik szülőre hárult, aki a szükséges tartása rovása nélkül köteles tartani a gyermeket. Ha mindkét szülőnek a saját tartása veszélyben volna, abban az esetben – ahogy a rászorultsággal kapcsolatban kifejtettem – a gyermek vagyonát kellett felhasználni tartására. Ha pedig a gyermek vagyontalan volt, akkor a rangsorban ezután a nagyszülők következtek, majd a testvér.²⁹ Adott esetben ők tartáskiegészítést is szolgáltathattak a jogosultnak.³⁰

A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntésének 3. pontja átvette a korábbi bírói gyakorlatot³¹ és a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. évi törvény 35. §-ban foglalt elvet, amely szerint a gyermektartásért egyetemlegesen felel a tartásra kötelezett szülője, ha az egészben vagy túlnyomó részben a szülei gazdaságában (vagy más kereső foglalkozásában) dolgozik és ezért megfelelő díjazásban nem részesül. Újításként szerepelt az elvi döntés-

ben, hogy hasonló helyzetben ugyanilyen kötelezettség terhelte a tartásra kötelezett egyéb rokonát, házastársát vagy a rokonsága körén kívül álló, vele egyéb közelebbi kapcsolatban levő más személyt (pl. házasságon kívüli élettársát) is.³² A Legfelsőbb Bíróság indokolásában kifejtette, hogy a Csjt. nem tartalmaz e körben rendelkezést, ezért a polgári jog általános szabályait kell alkalmazni, így a jogalap nélküli gazdagodás és a fedezet elvonására vonatkozó rendelkezéseket, ami alapján a szülők vagy az elvi döntésben említett más személyek egyetemlegesen felelnek a tartásért. Azonban ez kötelezettség csak az elvégzett munka ellenértékének erejéig állt fenn, de ez általában nem volt kevesebb, mint a tartási kötelezettség.³³ A Legfelsőbb Bíróság a polgári elvi döntések és PK vélemények revíziója során 1969-ben hatályon kívül helyezte ezt a pontot, tekintettel arra, hogy a gazdasági és társadalmi viszonyokban beállott változások folytán meghaladottá váltak és azzal az eltéréssel kell alkalmazni ezt az elvet, hogy amennyiben a tartásra kötelezett más gazdaságában vagy kereső foglalkozásában dolgozik, sortartó kezesként felel a tartásért.³⁴

A Csjt. a rokonok eltartásáról rendelkezik, azonban a Csjt. szabályozta a tartási kötelezettséget az apaság megállapítása nélkül, amely nem keletkezett rokonságot a gyermek és kötelezett között, így a gyermektartásdíjfizetés alapja a gyermek anyja és a kötelezett közötti nemi érintkezés volt. A szabályozás célja egyrészt az volt, hogy az egyszerűbb bizonyítási eljárás miatt általában gyorsabban lehessen

megállapítani a tartást, illetve, hogy a gyermek egyik legfontosabb és legalapvetőbb érdeke, a tartásra jogosultság biztosítva legyen.³⁵

Az örökbefogadott gyermek esetén 1960. május 1. előtti és utáni időszakot külön kell tárgyalni a Csjt. módosítására tekintettel³⁶ a tartási kötelezettség körében, ugyanis a módosítás alapján az örökbefogadás kihatott az örökbefogadott leszármazóira, egyébként nem hatott ki sem az örökbefogadó, sem az örökbefogadott rokonaira. Ezek alapján mindkét szabályozás szerint, az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó gyermekével egy sorban jogosult tartásra, tehát elsősorban az örökbefogadó szülő köteles a gyermek tartására, azonban a rangsorban 1960. május 1. előtt az örökbefogadó rokonai következtek és utána, ultima ratioként az örökbefogadott gyermek vérszerinti szülői. 1960. május 1. után azonban az örökbefogadó szülő után a vérszerinti szülők, tehát az örökbefogadó rokonai kiestek a rangsorból.³⁷

A mostohagyermek esetén a házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét, aki az ő beleegyezésével került a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét házastársat egy sorban terhelte.³⁸ A beleegyezés nem volt alakisághoz kötve, szóban vagy ráutaló magatartással is hozzájárulhatott a mostoha szülő, ha a gyermek ott élt a háztartásban.³⁹ A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntésének 2. pontja szerint a mostoha szülőnek ebben az esetben kötelezettsége is a házastársával együtt a gyermek eltartása – erre utal az a for-

dulat, hogy mindkét házastársat egy sorban terheli – és ez a másik vérszerinti szülőt a tartási kötelezettsége alól nem mentesíti.⁴⁰

Annak a kérdésköre, hogy meddig áll fenn a mostoha szülő tartási kötelezettsége, a konkrét szabályozás hiányában eltért a jogértelmezés. Az egyik álláspont szerint, ha a mostoha szülő az oka a házassági életközösség megszakadásának, akkor fennmarad a tartási kötelezettsége, tehát önkényesen, jogos indok nélkül nem szakíthatja meg a háztartásban való tartást, amíg fennáll a házasság, addig köteles a tartásra.⁴¹ A másik értelmezés szerint, amit végül a bírói gyakorlat is követett, amennyiben az életközösség – bármilyen okból megszűnik – úgy a mostoha szülő tartási kötelezettsége is megszűnik.⁴²

4. A gyermektartásdíj-fizetés időtartama

A gyermektartásdíjra való rászorultság kérdését bővebben külön alfejezetben tárgyaltam, azonban ez szorosán összefügg a kötelezettség időtartamával, ugyanis addig jogosult a gyermek a tartásra, amíg arra rászorul. A Csjt. nem határoz meg tehát konkrét életkort, a bírói gyakorlat azonban általában a gyermeket 16 éves koráig tekintette tartásra jogosultnak, továbbtanulás esetén tovább is rászorulhatott a gyermek.

A Zalaegerszegi Királyi Járásbírórság általam megvizsgált ügyeiben 1930 és 1953 között az ítélet rendelkező részében a gyermek 16 éves koráig állapították meg a gyermektartásdíj fizetési kötelezettséget.⁴³ A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata a Csjt. hatálybalé-

pése után azonban a gyermektartásdíj határozatlan időre való megállapítását kívánta meg, különösen a társadalmi változásokra tekintettel, mivel egyre kevesebb volt az a gyermek, aki 16 éves kora után ne tanult volna tovább,⁴⁴ illetve ebben az esetben, ha a gyermek továbbra is rászorul, akkor újabb pert kellene indítania.⁴⁵

A gyermektartásdíj visszamenőleges érvényesítése a kereset beadásától számított hat hónapnál régebbi időre csak abban az esetben volt lehetséges, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terhelte,⁴⁶ például a kötelezett házassági ígérete vagy az apasági per elhúzódása, nem tekinthető mulasztásnak.⁴⁷

5. A gyermektartás módja

Ha a szülők külön élnek, akkor az a szülő, akinél a gyermeket elhelyezték, természetben járul hozzá a tartáshoz, vagyis a gyermeket gondozza, élelmezését személyesen biztosítja, ruházza, a ruháját karbantartja, betegsége esetén ápolja, valamint neveli.

A tartás anyagi terheinek megosztásánál a méltányosság elve alapján és a Csjt. 63. § (3) bekezdése szerint figyelembe kellett venni ennek a munkának a terhét, idővesztéségnak az értékét és eszerint kellett megállapítani a tartás mértékét.⁴⁸ A másik szülő pedig havonta előre, pénzben, határozott összegben szolgáltatta a gyermektartást.⁴⁹

6. A gyermektartásdíj mértéke

Annak a kötelezettnek javára, aki a jogosultat személyesen gondozza, az

ezzel járó munkát és egyéb terhet a tartási kötelezettség megállapításánál figyelembe kell venni.⁵⁰ A Csjt. hatálybalépése előtt a bírói gyakorlat a tartás mértékének az illő tartást tekintette, amely a kötelezett vagyoni és kereseti viszonyaihoz és a jogosult társadalmi állásához igazodott. A Csjt. ezt félretette⁵¹ és akként rendelkezett, hogy a kötelezett a tartás teljesítéseképpen köteles anyagi viszonyaihoz képest a jogosultat mindazzal ellátni, ami annak a megélhetéséhez szükséges. Ez a gyermek nevelése és a szükséges taníttatása költségének viselésére is kiterjedt.⁵²

Nem volt köteles mást eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását veszélyeztetné, a szülő azonban a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésükre áll; ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása a vagyonának állagából kitelik, vagy a gyermeknek tartásra szorítható más egyenesági rokona van. Ha az, aki a tartásra egyébként köteles volna, ez alól az mentesül, az ő reá eső tartás kötelezettsége a vele egy sorban álló többi, ilyenek hiányában pedig a sorban utána következő kötelezettekre hárul.⁵³

A fenti általános elveken felül konkrét iránymutatást a Csjt. nem tartalmaz, hanem a 7/1953. (II.8.) M.T. sz. rendeletben foglaltakat kellett alkalmazni 1953. február 8. és 1974. június 30. között, vagyis a Csjtn. I. hatálybalépéséig.⁵⁴ A rendelet meghozatala és az abban megállapított százalékos érték meghatározása azért volt szükséges, mert a bírói gyakorlat azelőtt igen

alacsony összegben állapította meg a gyermektartásdíjat.⁵⁵

A minisztertanácsi rendelet szerint a gyermektartás összegét megegyezés hiányában a bíróság az apa, illetőleg a tartásra kötelezett más személy kereseti (jövedelmi, vagyoni) viszonya alapján állapította meg, legalább olyan összegben, amely eléri a kötelezett átlagos keresetének (jövedelmének) 20%-át. Ha a gyermektartásra kötelezett legalább két más gyermek tartásáról is gondoskodni köteles és ezeknek megfelelő eltartását a fentieknek megfelelő tartásdíj megállapítása veszélyeztetné, a tartást ennél alacsonyabb mértékben is meg lehetett határozni. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igények a keresetének (jövedelmének) 50%-át nem haladhatták meg.

A gyermektartásdíj mértékének legalább 20%-ban való megállapítása és a Csjt. szerinti elv, miszerint mindannak a fedezését biztosító tartás, ami a gyermek megélhetéséhez szükséges, valamint a nevelésének és taníttatásának költségei nem egységes bírói gyakorlatot⁵⁶ és szakmai vitát generáltak⁵⁷, azoknak esetenkénti összegegyeztethetlensége miatt.

A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntése adott iránymutatást a helyes jogértelmezésre és az alkalmazandó gyakorlatra akként, hogy a rendeletben megállapított százalékok nem tekinthetők legalacsonyabb és legmagasabb mértéknek, amelyekről ne lehetne eltérni. A rendelet rendelkezéseit a Csjt. 67. §-nak figyelembevételével kell alkalmazni, tehát ha a rendeletben meghatározott tartásdíj mértéke veszélyeztetné a tartásra kö-

telezett szülő szükséges tartását, akkor a bíróság kisebb összegű gyermektartásdíjat is megállapíthat, feltéve, hogy a másik szülő kereseti viszonyai és egyéb körülményei szembeszökően, minden kétséget kizáró módon megállapíthatóan olyanok, hogy ezek mellett saját szükséges tartásának számottevő sérelme nélkül tud olyan pótlást nyújtani, amellyel a gyermek megfelelő ellátása teljesen biztosítva van. Másrészt kimondta, hogy több gyermek tartásánál, amennyiben a gyermekek nem egy helyen vannak elhelyezve, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál feltűnően kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb helyzetbe és ezeket az elveket alkalmazni kellett az apaság megállapítása nélküli tartásra kötelezés esetén is.

A törvényhez fűzött magyarázat alapján és a Csjt. 75. § (1) bekezdéséből is, amely a szülők kötelezettségeit rögzíti, levonható az a következtetés, hogy a gyermek tartására kötelezettek mindent el kell követnie annak érdekében, hogy a munkaereje teljes latba vetésével biztosítsa a szükséges fedezetet.⁵⁸

A Legfelsőbb Bíróság 862. számú kollégiumi állásfoglalása 1964-ben továbbá azt is kimondta, hogy a gyermek szükségleteinek kielégítéséből kiindulva megengedhetőnek tartja, hogy a szokásost kirívóan meghaladó magas keresetű kötelezettel szemben el lehessen térni a minisztertanácsi rendeletben meghatározott általános mértéktől.⁵⁹

A korabeli bírói gyakorlat szerint a gyermektartásdíj mértékét határozott összegben kellett megállapítani.⁶⁰ Bár a százalékos megállapításnak előnye lenne, hogy csökkenthetné a felemelés

és leszállítás iránti perek számát, azonban a gyakorlati előnyök és hátrányok, valamint a gyermekek érdeke a határozott összeg megállapítását indokolták. Az átlagos kereset kiszámításánál a különféle jogcímeken rendszeresen kapott kereseti összegeket kellett alapul venni bíróságnak, a változó összegű teljesítménybéreknél az előző hat havi adatot.⁶¹ Amennyiben azonban a kötelezett keresete pl. a téli időszakra tekintettel változhat, akkor szükséges, hogy a bíróság ennél hosszabb idő, akár egy év alapulvételével határozza meg a kötelezett jövedelmét. A bíróságnak a pénzfizetésre köteles fél kereseti és jövedelmi viszonyait hivatalból kellett tisztáznia a B.H.22795/1959. határozatra és az 1952. évi Pp. 3. §-ra is figyelemmel.⁶²

A családi pótlék összege a bírói gyakorlat alapján a tartáson felül járt.⁶³ Ezen összeg folyósításával az állam járult hozzá a gyermek szükségleteinek kielégítéséhez.⁶⁴ Éppen ezért ennek az összegét nem a keresethez kell hozzászámítani, hanem a tartásdíjat csökkentő összegként kellett figyelembe venni.⁶⁵

A Csjt. 69. §-a lehetőséget adott a tartás mértékének megváltoztatására, amennyiben a közös egyetértéssel vagy bírói ítélettel megállapított rokon tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állt, illetve a felemelést lehetett kérni akkor is, ha a tartást közös egyetértéssel már eredetileg is számbavehetően kisebb összegben állapították meg, mint amennyi a törvény szerint járna.

A lényeges körülményeket mindig az egyedi esetben kellett vizsgálni,

azonban ezek körébe tartoztak azok a személyi körülmények, amelyek anyagi kihatásban is jelentkeztek, így a jövedelem növekedése vagy csökkenése, a gyermek száma, életkora. A gyermektartásdíj leszállítása iránti perekben azonban körültekintően vizsgálni kellett azt, hogy amennyiben kevésbé jövedelmező munkahelye lett a kötelezettnek, akkor annak indoka a tartási igény elvonása volt-e. A Legfelsőbb Bíróság a 22755/1958. számú polgári törvényességi határozatában rámutatott arra, hogy amennyiben kellő komoly indok nélkül hagyja ott a kötelezett a munkahelyét, akkor az összefüggésbe hozható a vele szemben megállapított tartásdíj fizetése alóli szabadulás akarással.⁶⁶

A módosításra abban az esetben is sor kerülhet – amelyet a Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntése is kimondott – ha lényeges változás nem történt ugyan, de a 7/1953. számú minisztertanácsi rendeletben meghatározott legalább 20%-os mértéknél kevesebb lett megállapítva, ezt azonban külön kellett kérnie a tartás érvényesítésére jogosultnak a bíróságtól.⁶⁷

7. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata

A Zalaegerszegi Járásbíróságon 1953. és 1956. évben indult peres eljárásokban⁶⁸ általában felperes a gyermek édesanyja volt vagy perbeli cselekvőképtelensége esetén a törvényes képviselője, illetve sok esetben a gyámhatóság által kirendelt ügyvéd mint ügygondok, aki a gyermek képviselőjében indította a pert.

A bíróság határozott összegben állapította meg a gyermektartásdíjat, szinte minden esetben az ítéletben határozott időre, a gyermek 16. éves koráig, amely eltért a Legfelsőbb Bíróság tendenciájától. A legtöbb per a gyermektartásdíj megállapítására vagy megváltoztatására irányult, sok esetben az apaság megállapítása iránti keresetekkel összekapcsolva.

III. A Csjt. 1974. évi módosításai

Csiki Ottó a Jogtudományi Közlöny hasábjain 1966. májusában úgy ítélte meg, hogy a családjogi tartás szabályozása, figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatára is, megfelel a társadalmi igényeknek, azonban az életviszonyok további differenciálódásával előreláthatóan fel fog merülni az új törvényi szabályozás szükségessége.⁶⁹ Weiss Emília 1971-ben akként foglalt állást, hogy az alapvető, elvi kérdésekben nem szorul módosításra a törvény, azonban indokolt néhány esetben a szabályok finomítása, a jogértelmezési problémákat adó ellentmondások feloldása.⁷⁰

1974. július 1-jén lépett hatályba az 1974. évi Csjt. Novella és a gyermektartásdíjról szóló 12/1974. (V. 14.) számú MT rendelet, amelyek részben megváltoztatták a szabályokat. A Legfelsőbb Bíróság több vonatkozásban is gyakorlatilag előkészítette módosítás munkálatait, mivel a kötelező irányelveiben, elvi döntéseiben és kollégiumi állásfoglalásaiban értelmezte a szűkszavú törvényt, és a jogalkotó ezeket a

kidolgozott elveket beépítette a módosításba.⁷¹ Ebben a fejezetben kizárólag a módosításokra fogok kitérni.

1. Az 1974. évi Novella szabályai

Az 1974. évi Novella nagykorú gyermek esetében is bevezette az érdemtelenséget⁷², a kiskorú gyermek esetében nem.⁷³

Az örökbefogadott gyermek tartására vonatkozó bekezdés kikerült a rokонтartás szabályai közül, azonban ugyanúgy megmaradt az a norma, hogy az örökbefogadott gyermek a mind az örökbefogadóval, mind annak rokonaival szemben az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép⁷⁴, így az örökbefogadott gyermek tartására is ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a vérszerinti gyermekre. A változás abban figyelhető meg, hogy az örökbefogadott vérszerinti szülői ezután nem voltak kötelesek a gyermek tartására, megszűnt a tartási kötelezettségük.

Az egy sorban kötelezettek között változásként jelent meg, hogy a tartás mértéke ezentúl nem egyenlő arányban, hanem a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teherbíró képességük arányában oszlott meg, azonban megmaradt az az elv, hogy e körben a természetben nyújtott tartást éppúgy el kell számolni, mint a pénzbelit.⁷⁵

A jogosultság sorrendjében a rokon, valamint a mostohagyermek és a mostohaszülő rangsora felcserélődött, így, ha valaki több jogosult eltartására volt köteles és mindegyiket nem volt képes eltartani, akkor a mostohagyermek és a mostohaszülő megelőzte a rokонт mint

eltartásra jogosultat.⁷⁶ A vérszerinti gyermek és a mostohagyermek továbbra is egy sorban maradtak.⁷⁷

A gyermektartásdíj mértékének meghatározásánál kiegészült a Csjt. azzal, hogy a tartási kötelezettség kiterjedt a gondozás költségeire, illetőleg az azzal kapcsolatos szolgáltatásokra is.⁷⁸

2. A 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet

A gyermektartásdíj mértéke körében felmerült vitás kérdéseket a 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet szabályozta, így a kötelezett kéréséből a gyermektartás megállapítása alapjául szolgáló jövedelmet, valamint az általános mértéket.

A bíróság a tartásra köteles személy jövedelme és vagyoni viszonyai alapján állapította meg tartás mértékét. A jövedelembe a munkabért és minden egyéb bérjellegű juttatást, rendszeres jövedelmet hozzá kellett számítani.

Az általános mérték körében a korábbi 7/1953 (II.8.) számú M.T. rendeletben foglaltakat kiegészítette az időközben kialakult bírósági gyakorlattal a jogalkotó és így rendeleti szintre került, hogy a tartásdíjat általában úgy kell megállapítani, hogy az gyermekenként elérje a kötelezett átlagos munkabérének és az őt megillető juttatásoknak a 20%-át. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a munkabér és juttatások 50%-át nem haladhatta meg. Az összes körülmény mérlegelése alapján a gyermek szükségleteinek figyelembevételével a bíróság a 20%-tól eltérhetett, figyelembe véve a gyermeket gondozó másik szülő

anyagi körülményeit is. Alacsonyabb összeg megállapítására különösen akkor kerülhet sor, ha a tartásdíj 20%-ban meghatározott mértéke meghaladná a gyermek szükségleteit, vagy a tartásra kötelezett szülő saját szükséges tartását veszélyeztetné.

Fenntartotta a jogalkotó azt a szabályt is, hogy két vagy több gyermek tartásánál, különösen, ha nem egy helyen vannak elhelyezve, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másikinál kedvezőtlenebb helyzetbe.⁷⁹ Ebben a körben tehát változásról annyiban beszélhetünk, hogy a jogalkalmazás során kialakult elvek rendeleti szinten nyertek szabályozást, érdemi módosítás csak a Csjt. hatálybalépése időpontjához képest figyelhető meg.

Lehetőséget biztosított a rendelet továbbá arra, hogy a bíróság százalékos mértékben határozza meg a gyermektartásdíjat, ami újításként értékelhető, és ebben az esetben a megállapított százalékhhoz, illetőleg a munkabérhez és az egyéb juttatásokhoz viszonyítva forintban meg kellett jelölni a tartásdíj alapösszegét is; de fennmaradt annak a lehetősége, indokolt esetben, hogy a bíróság a tartásdíjat kizárólag határozott összegben, vagy határozott összegben és bizonyos juttatások százalékában is állapítsa meg.⁸⁰

Szintén a korábbi bírói gyakorlatnak a rendeleti szintre való emelése mutatkozik meg abban a szabályban, hogy a bíróság a tartásra kötelezett személlyel szemben akkor is szabhattak ki a gyermektartásdíjat, ha a jogosult az ő háztartásában él ugyan, de tartásáról nem gondoskodik;⁸¹ valamint, hogy a

bíróság a gyermektartásdíjat általában határozatlan időre állapítja meg.⁸²

A bizonyítási eljárást megkönynyítendő bevezetésre került, hogy a munkáltató a jogosultat kérelmére tájékoztatja a kötelezett munkabérének, valamint minden olyan juttatásának az összegéről, amelynek alapján a tartásdíjat ki kell számítani, illetőleg a bíróság a jogosult kérelmére, és szükség esetében hivatalból is ellenőrzi, hogy a munkáltató a tartásdíj kiszámításával, levonásával és kifizetésével kapcsolatos kötelezettségeinek eleget tesz-e és indokolt esetben megteszi a szükséges intézkedéseket a munkáltató, illetőleg az intézkedésre jogosult dolgozó felelősségének megállapítására.⁸³ A munkáltató készfizető kezesként felelt a tartásért, illetve, ha emelkedett a kötelezett munkabére, akkor ennek megfelelően kellett kiszámítania a tartást és azt automatikusan emelni, azonban, amennyiben csökkent a munkabér, akkor az alapösszegnél alacsonyabb mértékű tartást csak bírósági határozat alapján lehetett folyósítani.⁸⁴

Az egyik legfontosabb újítás, amely ugyan szorosán nem a megállapításhoz, hanem inkább a végrehajtáshoz tartozik, azonban az intézmény fejlődése szempontjából indokolt kitérni rá, az a tartásdíj állam általi előlegezése. Amennyiben a bíróság a tartásdíjat jogerősen megállapította, az átmenetileg végrehajthatatlan és a gyermeket természetben ellátó személy egymagában a megfelelő tartás biztosítására nem képes,⁸⁵ a bíróság kérelemre, soron kívül, nemperes eljárásban döntött a kérdésről. Ennek összege az alapösszeg volt, amelytől annyiban térhetett el, ameny-

nyiben a gyermek tartása a gondozó szülő útján biztosítható. A kötelezett az erre vonatkozó külön jogszabályok szerint késedelmi kamatával köteles az államnak ezt megtéríteni.⁸⁶ A gyermektartásdíj állam általi ideiglenes folyósítását a bíróságok gazdasági hivatala eszközölte.⁸⁷ Ezzel a rendelkezéssel a Csjt. módosítását megelőző társadalmi vita résztvevői messzemenően egyetértettek.⁸⁸

3. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata

A Zalaegerszegi Járásbíróság 1974. évi peres iratai közül⁸⁹ legtöbb esetben csak az eljárást befejező határozat maradt fenn. A megvizsgált perek egy része a házasság felbontására irányult, amelynek ítéletében csak annyi szerepelt a gyermektartásdíj vonatkozásában, hogy a felek egyezsége kötöttek a kérdésben. Számos per a gyermektartásdíj felemelésére irányult vagy a megszüntetésre, amelyet a bíróság pár soros indokolással látott el.

A felemelés iránti perek indokolása általában arra irányult, hogy a kötelezett jövedelme megváltozott, ezért a bíróság a jövedelme 20%-nak megfelelő összegben állapította meg a kötelezettséget és rendelkezett a legalacsonyabb összegről. A megszüntetésre pedig általában azért került sor, mert a gyermek munkaviszonyt létesített.

IV. A Csjt. 1986. évi módosítása

Általánosságban a szocialista állami gondoskodás elvének hatására az állam kiegészítő jelleggel hozzájárult a kisgyermek ellátásához olyan támogatásokkal, mint például a családi pótlék, térítési díj ellenében bölcsődei és óvodai ellátásra volt lehetőség, az általános és középiskolai oktatás és egészségügyi alapellátás pedig ingyenes volt.⁹⁰ A társadalmi-gazdasági viszonyok változásai általában, és ezek körében a családi élet, a családi viszonyok változásai felgyorsultak, amelyek indokolttá tették az újraszabályozást.⁹¹

A családjogi törvény második nagy módosítása, az 1986. évi Csjt. Novellával 1987. július 1. napján lépett hatályba, amelynek egyik legfontosabb céljai között szerepelt a gyermekek fokozottabb védelme.⁹²

A legfontosabb újítás, hogy a Csjtn. II. külön nevesítette a gyermekek tartását és a korábban minisztertanácsi rendeletben és annak a végrehajtási rendeletében⁹³ foglalt szabályokat törvényi szintre emelte.

Megszüntetésre került az apaság megállapítása nélkül tartásra kötelezés intézménye, mivel nem tartotta indokoltnak a jogalkotó, hogy ezen elavult rendelkezéssel elkülönüljön egymástól az apaság és a tartás kötelezettsége.⁹⁴

1. A gyermek tartásának módosításai

A szülő a saját szükséges tartásának rovására tartást szolgáltatni akkor nem volt köteles, ha a gyermek tartása va-

gyonának jövedelméből kitelik, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.⁹⁵

A Csjtn. II. rögzítette, hogy a gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja, tehát nem választása szerint.⁹⁶

A gyermektartásdíj megállapítása során elsődlegesen a szülők megegyezése az irányadó, ennek hiányában döntött a bíróság⁹⁷, vagyis a jogalkotó előtérbe helyezte a szülők döntését.

A gyermektartásdíj mértéke megállapításánál a jogalkotó elvetette a minimum 20%-os értéket, helyette gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-ában kellett meghatározni, figyelemmel a gyermek tényleges szükségleteire, mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira, a szülők háztartásában eltartott más – saját, illetőleg mostoha – gyermekekre és a gyermek saját jövedelmére is.⁹⁸

A bíróságnak be kellett szereznie mindkét tartásra kötelezett szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira vonatkozó adatokat. A tartás alapjául a kötelezett főállásban elért munkabére és juttatása szolgált, de ha ez az összeg nem fedezte a gyermek tartását, akkor a más rendszeres jövedelmet is alapul kellett venni, rendszerint a keresetlevél benyújtását megelőző egy évi juttatások mértéke szerint.⁹⁹

A gyermek tényleges szükségleteiből kellett kiindulnia a bíróságnak, és mérlegelni a többi tartásra szoruló személyt, valamint a gyermek vagyonának jövedelmét és a 15. életévét betöltött gyermek keresetét, amely csökkentette a rászorultságát, és ezáltal kellett meg-

határoznia, hogy a törvényben megjelölt skálán belül milyen összeget ítél meg.¹⁰⁰

A tartásdíj formáinál törvényi szintre emelkedett a korábbi rendeleti szabályozás, és megmaradt a differenciáltság, így a százalékos arányban, a határozott összegben vagy a határozott összegben és bizonyos jövedelmek százalékában történő megállapítás. A tartásdíj százalékos megjelölése esetében az alapösszegekről is rendelkezni kellett.¹⁰¹

2. A Zalaegerszegi Városi Bíróság gyakorlata

Az Zalaegerszegi Városi Bíróságon az 1987. évi perek vizsgálata körében¹⁰² megállapítottam, hogy a gyermektartásdíjjal kapcsolatos perek több, mint a fele házassági bontóper volt és a legtöbb kereset a gyermektartásdíj megváltoztatására irányult. Összességében elmondható, hogy a felek nagyrészt egyezséget kötöttek a gyermektartásdíj tekintetében a bontóperekben, illetve a gyermektartásdíj felemelése és a leszállítása körében is, kevesebb esetben került sor ítélethozatalra ebben a körben, tehát érvényesült az a szabály, hogy a szülők megegyezését helyezte előtérbe a bíróság.

A gyermektartásdíj mértékének megállapításánál a felek a legtöbb esetben a kötelezett jövedelmének 20%-ban való marasztalásban egyeztek meg, azonban néhány esetben meghatározott összegű gyermektartásban is.

A 20%-os mértéktől való eltérést azokban a perekben tapasztaltam, ahol több gyermek volt a jogosult, két gyer-

mek esetén általában 16-18% között alapították meg a tartás mértékét.

A fennmaradt iratok közül a keresetlevelek, a tárgyalási jegyzőkönyvek és a felek egy éves jövedelmét havi bontásban részletező munkáltatói igazolások voltak fellelhetők, mivel kötelesek voltak a bíróságok feltárni a felek jövedelmi viszonyait.

A gyermektartásdíjfizetési kötelezettségek megállapítása határozatlan időre történt.

V. A szabályozás napjainkban

A 2013. évi Ptk. hatálybalépésével a családjogi rendelkezések visszakerültek a polgári törvénykönyvbe, ahogy az a XX. század eleji polgári törvénykönyvek javaslataiban szerepelt.

1. A rászorultság kérdésköre és a gyermektartási igény jogosultja

Rokontartásra a CSJK szerint is az jogosult, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani,¹⁰³ tehát aki arra rászorul, újítás azonban, hogy a rászorultság vélelmének létrehozásával a kiskorú, azaz a 18. – középiskolai tanulmányok folytatása esetén 20. – életévét be nem töltött gyermek esetében¹⁰⁴ nem kell vizsgálnia a bíróságnak, hogy meddig kell számára tartást szolgáltatni, mi az az életkor, amikor a gyermek munkaképes, valamint, hogy érdemes-e arra, hogy tanulmányokat folytasson. Ez azonban egy megdönthető vélelem, mivel kivételes esetben a kiskorú va-

gyonából, jövedelméből képes lehet magáról gondoskodni.¹⁰⁵

A tartásra való jogosultság negatív feltétele, hogy a jogosult ne legyen érdemtelen a tartásra. A kiskorú gyermek esetében nem beszélhetünk érdemteleniségről, annak megítélése azonban, hogy a 18-20 év közötti, középiskolai tanulmányokat folytató gyermek lehet-e érdemtelen, nincs egységes álláspont.¹⁰⁶

A kiskorú gyermekek egy sorban jogosultak gyermektartásdíjra,¹⁰⁷ függetlenül attól, hogy házasságból vagy azon kívüli kapcsolatból születtek, örökbe fogadták őket vagy éppen mostoha gyermekek. A mostohaszülő a nevelt gyermeket azonban csak abban az esetben köteles tartani, hogyha a hozzájárult, hogy a gyermek a háztartásukban éljen.¹⁰⁸

2. A gyermektartásdíj-fizetés kötelezettje és időtartama

Az Alaptörvény, a Ptk. és a Csvt. szerint is a kiskorú gyermek tartására elsősorban a szülők együttesen kötelesek. A sorban követik őket a felmenő rokonok, majd a testvérek bizonyos megszorításokkal.¹⁰⁹

A gyermektartásdíj fizetésének időtartama tekintetében a korábbi bírósági gyakorlat került beemelésre, és az általános szabályok szerint a bíróság a tartásdíjat határozatlan időre állapítja meg, a kötelezettséget kérelemre megszünteti.¹¹⁰

3. A gyermektartás módja és mértéke

A szülők a gyermekeik tartására a saját szükségleteik korlátozásával is kötelesek,¹¹¹ kivéve, ha a gyermek jövedelemmel vagy vagyonnal rendelkezik, ami által biztosítható a tartása vagy pedig más tartásra vagy kiegészítő tartásra kötelezhető rokona van.¹¹² Az ideális esetben a szülők együttesen gondoskodnak a közös gyermekükről a saját háztartásukban, természetben. Amennyiben különváltan élnek, akkor elsősorban megegyezhetnek a gyermektartásdíjról, ennek hiányában a bíróság dönt a kérdésben.¹¹³

A gyermekkel együtt élő szülő természetben, a különélő szülő pedig pénzben, gyermektartásdíjjal járul hozzá a gyermek felnevelésének költségeihez.

A fentebb említettek szerint tehát a szülők megegyezhetnek a gyermektartásdíj összegéről. Akár egy összegben vagy valamely vagyontárgy juttatásával is kiválthatja a kötelezett a gyermektartásdíjat, ekkor azonban kell határozni, hogy mely időszakra számolják el a kifizetett összeget. Ehelyett természetesen havi juttatás mértékében is megállapodhatnak a szülők. Az egyezséget a bíróságnak vagy a gyámhatóságnak jóvá kell hagynia ahhoz, hogy érvényes legyen.¹¹⁴ Ha a szülők nem tudnak megegyezni, a bíróság állapítja meg a gyermektartásdíjat.¹¹⁵ A tartással kapcsolatos per során legfeljebb a kereset beadása előtti hat hónapra visszamenőleg lehet igényelni a gyermektartásdíjat, ha a jogosult alapos okkal késlekedett a követelés érvényesítésével, mivel alimentációs jellegű

szolgáltatásról van szó, a jogosult élet-szükségleteinek biztosítását célozza, és nem irányulhat a tartozások felhalmozására, a kötelezett ellehetetlenítésére.¹¹⁶ A három évnél régebbi követelést azonban már nem lehet bírósági úton érvényesíteni, amely elévülési jelleget mutat.¹¹⁷

A gyermektartásdíj mértékét meghatározó tényezők öt csoportba sorolhatók: a gyermek indokolt szükségletei, a szülők jövedelmi és vagyoni viszonyai, a szülőket terhelő más tartási kötelezettségek, a gyermek jövedelme és a gyermeknek és a rá tekintettel nyújtott állami juttatások.¹¹⁸

A gyermek indokolt szükségletei közé tartozik a gyermek megélhetéséhez, egészségügyi ellátáshoz, neveléséhez és taníttatásához szükséges rendszeres kiadások, amelyek általános kiadásnak minősülnek, az összegük azonban természetesen esetenként eltérhet. A gyermekkel együtt élő szülőnek kell fedeznie a lakhatás, étkeztetés, ruháztatás, egészségügyi és utazási költségeket, a különélő szülőnek pedig pénzben kell hozzájárulnia ezekhez a kiadásokhoz. Ezeknek a fedezése nem jelenthet szűkös tartást, vagyis nem korlátozódhat az alapszükségletek szintjére, de ezen felül, a kulturális és a sportfoglalkozások, valamint a különórák luxuskiadásoknak minősülhetnek, amelyekre csak akkor terjedhet ki a tartás, hogyha a kötelezett azokat önként vállalja.¹¹⁹ Önkéntes vállalás hiányában a teljesítőképességgel rendelkező szülő sem köteles az átlagot meghaladó igények biztosítására. A gyermektartásdíj fizetésre kötelezett szülő teljesítőképese-

sége esetén a gyermektartásdíj korlátját az indokolt szükséglete jelenti.¹²⁰

A kötelezett teljesítőképességének vizsgálata kiterjed a jövedelmi és vagyoni viszonyokon belül a tényleges vagyoni körülményeinek feltárására, így ezen kívül a lakás- és életkörülményeire, az életmódjára, valamint arra is, hogy más személyek tartására köteles-e. A tartásdíj fizetésre a kötelezettnek a bevallott, illetve kimutatható jövedelme mellett a valós jövedelmi, vagyoni helyzetét és életkörülményeit is vizsgálja a bíróság.¹²¹ Az átlagos jövedelem megállapításánál rendszerint a kötelezettnek a kereset megindítását megelőző egy évi összes jövedelmére figyelemmel kell lenni.¹²²

A kiskorú gyermek vagyona keletkezhet munkavégzésből vagy vagyona hasznosításából. A gyermek vagyonának jövedelmét a szülők kötelesek a tartására fordítani, a vagyonának állagát szükség esetén igénybevehetik, ha pedig a gyermek dolgozik, akkor az szülő, akinek a háztartásában él a kiskorú, igényelheti, hogy a gyermek járjon hozzá a háztartás költségeihez.¹²³

A társadalombiztosítási ellátások nem minősülnek jövedelemnek, azok szintén a szülő teherviselésének mértékét csökkentik. A családi adókedvezmény és a családi pótlék csökkenti a gyermekek indokolt szükségleteit, amit a szülőknek kell viselni, ezt a teherviselés meghatározásakor kell figyelembe vennie a bíróságnak.¹²⁴

A bíróság a gyermektartásdíjat határozott összegben állapítja meg, nem százalékos arányban. A kötelezett jövedelmének meghatározott százalékában megállapított tartásdíj intézményének

„maradványa”, hogy az összeget általában a kötelezett havi jövedelmének 15-25% között állapítja meg a bíróság.¹²⁵ A törvény lehetőséget ad arra is, hogy a bíróság ítéletében úgy rendelkezzen, hogy a tartásdíj évente, a következő év január 1. napjától a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett éves fogyasztói árindex növekedésének mértékével – külön intézkedés nélkül – módosuljon.¹²⁶ Ennek indoka a pertakarékosság, tehát csökkenthetőek vele a gyermek-tartásdíj felemelése iránti perek.

VI. Összegzés

A Csjt. – annak módosításaira is tekintettel – és a CSJK szabályozása között kontinuitást tapasztalhatunk, ami elsősorban a gyermektartásdíj megállapításának elvei tekintetében szembe-tűnő. A részletszabályokban azonban, különösen a rászorultság kérdésének, a szülők jövedelmi viszonyainak és a gyermek szükségleteinek a körében, a társadalmi-gazdasági változásokra tekintettel jelentős módosulás történt.

A kontinuitás oka abban keresendő, hogy a gyermektartásdíj szabályozását a bírói gyakorlat alakította ki. Egészen a Csjt. hatálybalépéséig főleg szokásjogi normák szabályozták az intézményt, azonban a közigazgatástól függetlenned, szervezett rendszerű bíróságoknak a közel százéves gyakorlatuk alatt döntenie kellett az egyedi ügyekben a gyermektartás kérdésében. Mivel a törvényi rendelkezések szűkszavúak voltak, valamint a Ptk. tervezetei is, a jogintézmény tartalommal való meg-

töltése és a részletszabályok kialakítása a jogalkalmazó bírókra hárult.

Mivel a Csjt. is viszonylag tömören és keretjelleggel szabályozta a rokontartást – a gyermekek tartásáról külön nem is rendelkezve – szintén a bíróságok feladata volt a joghézagok kitöltése, majd a Legfelsőbb Bíróság iránymutatása kívánta biztosítani az országsszerte egységes gyakorlatot.

A Csjt. novelláiba nagyon helyesen bekerült a korábbi időszak alatt kialakított felsőbbbírói gyakorlat, amely azt eredményezte, hogy olyan jogszabály jött létre, amelyet ténylegesen a problémákkal első kézből szembesülő, az egyedi ügyekben gondos mérlegeléssel kidolgozott ítéleteket hozó bírók megoldásait tartalmazták, megfelelték annak, hogy az adott társadalmi-gazdasági viszonyok között időtállóan szabályozzák az intézményrendszert.

Ennek hatására a jogintézmény kikristályosodott és a CSJK megalkotásánál az alapvető elvek nem változtak, azonban a korábbi hiányokat, így a kiskorúak rászorultságának vélelmét, törvényi szinten kiegészítették, valamint a gazdasági változások folytán meghaladott szabályokat, így a százalékos megállapítást mellőzték.

1 Mivel 1953. évből kevés irat maradt fenn, az 1954-1955. között indult iratok nem voltak fellelhetők, ezért az 1956-ban indult ügyeket tekintetem át.

2 Csjt. 1. §

3 Pap Tibor: Az új családjogi törvény politikai jelentősége kormányunk programjának szemszögéből nézve. Jogtudományi Közlöny 1953. 10-11. sz. 466-474.

4 Csjt. 1. §

5 Csjt. 35. §, 37-39. §§

6 Csjt. 60. § (1)-(2)

7 Dr. Csiki Ottó – dr. Simor Antal: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. Közigazga-

- tási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1962. 15.
- 8 Csjt. 79. § (1)
- 9 Csjt. 84. § (1)
- 10 Csiki-Simor: i.m. 15-16.
- 11 Csiki-Simor: i.m. 16.
- 12 Csjt. 82. § (1)
- 13 Csiki-Simor: i.m. 17., Csjt. 82. § (2)
- 14 Csiki-Simor: i.m. 16.
- 15 Csiki-Simor: i.m. 18.
- 16 Csiki-Simor: i.m. 18-19.
- 17 Csiki-Simor: i.m. 23.
- 18 Csiki-Simor: i.m. 37.
- 19 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról 2. § (2)
- 20 1953.01.01. – 1974.VI.30.
- 21 Csiki-Simor: i.m. 26.
- 22 Csiki-Simor: i.m. 30-31.
- 23 Csiki-Simor: i.m. 38.
- 24 Csiki-Simor: i.m. 41.
- 25 Takács József: A gyámhatóságok egyes hatásköri és eljárási kérdései. Jogtudományi Közlöny 1955. 5. sz. 258.
- 26 Csiki-Simor: i.m. 44-46.
- 27 Csiki-Simor: i.m. 26.
- 28 Habermann Gusztáv: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. Jogtudományi Közlöny 1953. 10-11. sz. 483.
- 29 Csiki-Simor: i.m. 27-28.
- 30 Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1955. 254.
- 31 MNL ZML VII. 10. c.1930-1952.
- 32 Bacsó-Rády-Szigligeti: i.m. 254-255.
- 33 Csiki-Simor: i.m. 43-44.
- 34 Weiss Emília: A családjogi tartási kötelezettség problémái – de lege ferenda. Jogtudományi Közlöny 1970. 6. sz. 298-299.
- 35 Csiki-Simor: i.m. 52-53.
- 36 1960. évi 12. tvr. 11. §
- 37 Csiki-Simor: i.m. 28-31.
- 38 Csjt. 62. § (1)
- 39 Csiki-Simor: i.m. 31.
- 40 Bacsó-Rády-Szigligeti: i.m. 242.
- 41 Dér Pál: A mostohagyermek családi jogállásának és tartási igényének a kérdése. Jogtudományi Közlöny 1954. 7-8. sz. 293-299.
- 42 Csiki-Simor: i.m. 34-35.
- 43 MNL ZML VII.10.c. 1930-1953.
- 44 Csiki-Simor: i.m. 24-25.
- 45 Szigligeti Viktor-Bacsó Jenő (szerk.): A családjogi törvény magyarázata. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1971. 760.
- 46 Csjt. 68. §
- 47 Csiki-Simor: i.m. 123-125.
- 48 Habermann: i.m. 487.
- 49 Bacsó-Rády-Szigligeti: i.m. 252.
- 50 Csjt. 63. § (2)
- 51 1952. évi IV. törvény indokolása
- 52 Csjt. 65. §
- 53 Csjt. 67. §
- 54 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 9. §
- 55 Csiki-Simor: i.m. 79.
- 56 Habermann: i.m. 482.
- 57 Szelényi Dezső: A gyermektartásdíj kérdéséhez. Jogtudományi Közlöny 1954. 1-2. sz. 61.; Molnár János: Észrevételek „A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme” című cikkhez. Jogtudományi Közlöny 1954. 3. sz. 114-116.; Böszörményi-Nagy Emil: A családjogi törvény bírói gyakorlatának néhány kérdése. Jogtudományi Közlöny 1954. 7-8. sz. 290-293.
- 58 Bacsó-Rády-Szigligeti: i.m. 247-248.
- 59 Csiki Ottó: A családjogi tartás néhány problémája. Jogtudományi Közlöny 1966. 5. sz. 246.
- 60 B.H. 1958/9.
- 61 Bacsó-Rády-Szigligeti: i.m. 248-251.
- 62 Csiki-Simor: i.m. 88-90.
- 63 Bacsó-Rády-Szigligeti: i.m. 250.
- 64 Csiki-Simor: i.m. 119.
- 65 Habermann: i.m. 487.
- 66 Csiki-Simor: i.m. 131-133.
- 67 Bacsó-Rády-Szigligeti: i.m. 262-263.
- 68 MNL ZML XXV.13.
- 69 Csiki: i.m. 250.
- 70 Weiss Emília: i.m. 292.
- 71 Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. Jogtudományi Közlöny 1975. 3-4. sz. 173-174.
- 72 Csjt. 60. § (3)
- 73 1974. évi I. törvény indokolása a törvényjavaslathoz
- 74 Csjt. 51. § (1)
- 75 Csjt. 63. §
- 76 Csjt. 64. § (1)
- 77 7/1974. (VI. 27.) IM rendelet 32. §
- 78 Csjt. 65. § (2)
- 79 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 1. §
- 80 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 2. § (2)
- 81 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 2. § (3)
- 82 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 3. § (1)
- 83 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 6. §
- 84 Pap Tibor: A családjogi törvény, a népesedéspolitikai, valamint a családvédelem időszerű kérdései. Jogtudományi Közlöny 1974. 8. sz. 417.

85 Csiky Ottó: A rokontartás néhány problémája a családjogi törvény módosítása után. Jogtudományi Közlöny 1985. 8. sz. 456.

86 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 7. §-8. §

87 Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. Jogtudományi Közlöny 1975. 3-4. sz. 178.

88 Bacsó Jenő: A családjogi törvény módosításának vitája. Jogtudományi Közlöny 1974. 3. sz. 69-75.

89 MNL ZML XXV.13.

90 Petrik Ferenc (szerk.): A Családjogi törvény magyarázata. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1988. 116.

91 Weiss Emília: A Családjogi Törvény tervezett módosításaihoz. Jogtudományi Közlöny 1986. 3. sz. 115.

92 1986. évi IV. törvény indokolása

93 8/1974. (VI. 27.) IM rendelet

94 Petrik: i.m. 119.

95 Csjt. 69/A. § (1)

96 Csjt. 69/A. § (2)

97 Csjt. 69/B. §

98 Csjt. 69/C. § (1)

99 Petrik: i.m. 182.

100 Petrik: i.m. 186-187.

101 Csjt. 69/C. § (3)-(4)

102 MNL ZML XXV.13.

103 Ptk. 4:194. § (1)

104 Ptk. 4:214. §

105 Herger Csabáné-Katonáné Pehr Erika: Magyar Családjog. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2021. 249.

106 Kőrös András (szerk.): Polgári Jog – Családjog – A Ptk. magyarázata III/IV. HVG-ORAC, Budapest 2021. 430.

107 Ptk. 4:202. §

108 Ptk. 4:198. §

109 Ptk. 4:196. §

110 Ptk. 4:209. §

111 Ptk. 4:215. §

112 Ptk. 4:215. §

113 Ptk. 4:217§-4:218. §

114 Ptk. 4:217. §

115 2016. évi CXXX. törvény 20. § (3)

116 Kőrös: i.m. 415.

117 Ptk. 4:208. §

118 Ptk. 4:218. § (2)

119 Összefoglaló vélemény a rokontartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról. Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. Budapest, 2018. március

120 BH2019. 112.

121 Kúria Pfv.20.485/2018.

122 Ptk. 4:218. § (4)

123 Herger–Katonáné Pehr: i.m. 204.

124 Kúria Pfv.20.497/2018.

125 Ptk. 4:218. § (4)

126 Ptk. 4:207. §

dr. Noémi Marianna Kúhár
doctoral student, Department of
Constitutional Law, Faculty of Law,
University of Pécs
organisation assistant, Office of the
Hungarian National Assembly

Parliamentary Disciplinary Law*

I. Introduction

The aim of this paper is to present the regulations in force in Hungary in the field of parliamentary disciplinary law and parliamentary law enforcement. At the time of completing my other paper in November 2019¹, a draft bill envisaging a major tightening of disciplinary provisions was already under discussion. For this reason, I consider it essential to write a paper on the changes in the relevant area of law, covering the reasons for the change in legislation, the process of the change and the current disciplinary measures. At the end of the paper, I will present the practical application of the amended legislation, drawing on relevant events since the amendment.

* This paper was prepared in the framework of the Ministry of Justice's programmes to improve the quality of legal education.

II. Background

According to Antal Ádám, disciplinary law was developed "to ensure the proper functioning of Parliament and the smooth conduct of sittings and debates, to prevent, eliminate and appropriately sanction certain irregular activities of Members within Parliament disrupting debates and sittings, undermining the authority of Parliament and offending parliamentary decency and the human dignity of fellow Members or other declared values"². Parliamentary disciplinary law is therefore a set of legal instruments designed to maintain and preserve parliamentary order in plenary and committee sittings and to appropriately penalise offenders.³

According to Szente, "Parliamentary disciplinary law is a set of rules which, in order to ensure the proper functioning of Parliament and the authority of the legislature, define the cases of breach of the duties of Members of Parliament and impose enforceable sanctions."⁴ On this basis, the purpose of disciplinary law is twofold: to ensure the proper functioning of Parliament and to preserve the authority of the legislature. This is particularly important because the laws passed by the National Assembly are binding on everyone, so it is essential that the highest level of legislation is passed legitimately.⁵ According to the Constitutional Court, the calm, smooth and balanced functioning of the National Assembly is a prerequisite for the definition and implementation of its tasks.⁶ The disciplinary rules are therefore also justified by the nature of the Parliament as

the supreme representative body of the people. Sanctioning certain behaviour does not mean suppressing opposition opinion, but “civilising it and preserving the dignity and functioning of the House”.⁷

The effective and smooth functioning of Parliament therefore requires parliamentary discipline.⁸ According to Paragraph (7) of Article 5 of the Fundamental Law, in order to ensure the smooth functioning of the National Assembly and to preserve its dignity, the Speaker of the National Assembly shall exercise the law enforcement and disciplinary powers provided for in the provisions of the Rules of Procedure. The detailed regulations of disciplinary law was introduced into public law with the adoption of Act XXXVI of 2012 on the National Assembly (hereinafter: National Assembly Act), thus filling the gap that had existed since the political changes in 1989–1990. Previously, only the Rules of Procedure provided for disciplinary measures, but these were limited to returning to the subject, silencing and interruption of the sitting.⁹ The legislator’s aim in enacting statutory regulations was to curb behaviour that undermines the authority of the National Assembly and deliberately obstructs its proper functioning.¹⁰

According to the Fundamental Law, the Speaker of the National Assembly is the person holding law enforcement and disciplinary powers. The Chair of a Plenary Session shall be responsible for ensuring the smooth conduct of the Plenary Session and, to the extent necessary to fulfil this function, the Chairs of a Plenary Session may also exer-

cise disciplinary and law enforcement powers.¹¹ To this end, they have a set of strict disciplinary legal instruments at their disposal, which I will explain in more detail later.

III. Reasons for the amendment

In the 2014–2018 cycle, the use of disciplinary measures was relatively rare. Only on a few occasions did the chairs of sessions use the sanction of silencing, instead warning was sufficient. Exclusions from sittings took place in a total of three cases: once immediately approved by the National Assembly, and twice deemed the Chair’s decision to be lawful. No more serious type of this or suspension of Members’ rights took place at all. Disciplinary proceedings were initiated on several occasions for breaches of the rules on the presentation of evidence and for disturbing the order of the session. In most cases, these have ended with a reduction in the Members’ honoraria.¹²

In total, remunerations were reduced in nine instances in the 2010–2014 cycle (one of which was the result of behaviour in a committee sitting¹³). In seven of these cases¹⁴, Members’ honoraria were reduced on the basis of Paragraph (4) of Section 49 of the National Assembly Act, and only once¹⁵ on the basis of Paragraph (1) of Section 50. Under Paragraph (4) of Section 49, sanctions were imposed mainly for the use of megaphones, demonstrations with tarpaulin banners and placards, and the releasing of bal-

loons in the chamber, and in one case opposition Members threw the flags of the chamber out of the windows of the Parliament. In the 2014-2018 cycle, MPs' honoraria were reduced a total of twenty-two times, all for unauthorised viewing.

It is worth looking at the disciplinary events of the first year of the current cycle to get to the reasons for the change in legislation. Forty-five times in the year or so after the election, the sanction of honorarium reduction was applied to "disorderly" Members. Interestingly, these forty-five disciplinary cases came together in just two plenary sessions. Seven incidents¹⁶ occurred during the sitting of 10 December 2018, when Members disrupted and obstructed the work of the National Assembly with "whistling, loud shouting and then continuous whistling"¹⁷. The basis for the reduction of the honorarium in all seven cases was Paragraph (4) of Section 49 of the National Assembly Act, as the Members' conduct had violated the order and authority of the National Assembly. According to the reasoning, "the Members did not merely express their protest, but also their intention to prevent the adoption of the agenda. The adoption of the agenda of the National Assembly is also of paramount importance in the decision-making process, since the session and the sitting cannot continue until the agenda is adopted."¹⁸ So the action of the Members in preventing the adoption of the agenda was capable of making the functioning of the National Assembly impossible.

The other thirty-eight cases all took place during the sitting on 12 December 2018. On this sitting day, 29 Members earned the sanction of honorarium reduction by "physically blocking the access to the Speaker's and speaker-maker's rostrum, standing in front of its steps, thus preventing the Chair of the sitting from coming up to the podium and taking his seat"¹⁹. As the Members had used physical force, the reduction of their honoraria was based on Paragraph (1) of Article 50 of the National Assembly Act, while in the other nine cases it was based on Paragraph (4) of Section 49 (use of banners without permission, distribution of paper tickets). It is interesting to see that in the first year of the current cycle, the National Assembly has imposed more honorarium cuts than in the previous two cycles combined. In relation to the events of the session, the Constitutional Court ruled that "conduct aimed at preventing the decision-making procedure of the National Assembly by unlawful means is ultimately aimed at the constitutional functioning of the state. Such conduct is inconsistent with the Fundamental Law."²⁰

While the events of December 2018 justified the tightening of the disciplinary rules, the legislator also took into account the findings of principle in the relevant judgments of the European Court of Human Rights (ECtHR). In *Karácsony and Others v. Hungary* and *Szél and Others v. Hungary*, the applicants went to the Strasbourg Court complaining that they had been fined by the Speaker of the National Assembly for their disruptive behaviour.

The case went to the Grand Chamber, which ruled that “there is an overriding public interest in ensuring that Parliament, while respecting the right to free debate, can function effectively and fulfil its mission in democratic societies.” The Court ruled that while freedom of debate in the National Assembly is fundamental in democratic societies, it can in no way be unlimited. For this reason, they recognise the need for each Member State’s parliament to draw up and apply disciplinary rules. At the same time, individual internal rules may not contain provisions that would allow the majority to abuse its dominant position.²¹

The Court therefore ruled that restrictions were necessary in certain cases, but that “the interference with the applicants’ freedom of expression was not ‘necessary in a democratic society’ and therefore violated Article 10 of the Convention.”²² The judgment also drew attention to the shortcoming that the applicants did not have an adequate remedy at the time the decision was taken, thereby Hungary also violated Article 13 on the right to an effective remedy. For the above reasons, the court condemned Hungary. The judgment of the Grand Chamber also laid down the procedural conditions to be applied in proceedings against a Member who infringes the Rules of Procedure: the sanction shall be duly reasoned and an effective remedy shall be available to the Member in which he or she may express his or her views.²³

In addition to the above, the Venice Commission report on “The role of the opposition in a democratic parliament”

also addresses the issue of disciplinary law. This means that the opposition shall carry out its duties in compliance with the law. If they disagree with a piece of legislation, they may propose an amendment to it, but they shall continue to respect the rules in force until the amendment is made.²⁴

As explained above, the amendment of the disciplinary regulations adopted in 2012 has become necessary in the current cycle. This was due not only to the emergence of increasingly serious and frequent disciplinary offences, but also to compliance with the findings of principle in the ECtHR judgment. In the light of recent events and the growing tempers in the Chamber, it was not surprising that a draft bill was tabled to reform Hungarian disciplinary law. The revision and tightening of the regulations is also justified by the fact that Hungarian political culture has undergone a major transformation since the political changes in 1989–1990, and the previous legislation was sometimes not sufficiently clear and unambiguous, and problems have emerged in the practical application of the legislation.

IV. The draft bill

The draft bill on the amendment of certain acts affecting the functioning of the National Assembly and the legal status of Members of Parliament is an independent motion by Máté Kocsis, László Böröcz, István Bajkai, Dr Imre Vejkey, János Halász, Péter Harrach, Csaba Hende and Lőrinc Nacsa, Members of the governing party. The draft bill was

submitted via Parlex on 12 November 2019. The draft bill was later joined by Gábor Bányai, Zsolt Csenger-Zalán, István Boldog, Csaba Nagy, Kristóf Szatmáry, Dávid Ádám Héjj, Gábor Riz, Ferenc Koncz, Judit Czunyiné dr. Bertalan and László Salacz, Members from the governing party. At the same time as the draft bill, a proposal for decision No H/8042 on the amendment of Decision No 10/2014 (24 February) of the Hungarian National Assembly on certain provisions of its Rules of Procedure was submitted. The 46-section amendment and the 78-section proposal for resolution implied a major change to parliamentary law.

Given that a draft bill tabled by a Member of Parliament can only be included in the Order Book of the Hungarian National Assembly if it is supported by a standing committee appointed by the Speaker²⁵, the first step is the procedure of including it in the Order Book. On 13 November, the Speaker of the National Assembly appointed the Committee on Justice²⁶ to take a decision on the inclusion in the Order Book. At the committee's meeting on 18 November, after the opposition members of the committee expressed their strong disagreement²⁷, the draft bill was included in the Order Book by 7 votes in favour, 3 against and 0 abstentions.²⁸ The draft bill was then ready to be put on the plenary agenda.

The draft bill No T/8044 and the proposal for resolution No H/8042 were discussed in plenary session in a joint general debate on 20 November. The general debate was finally held in two parts on the same day. At

the beginning of the day, there was an opening speech by the proposer, a speech by the Member of the Government (as it is not a government proposal), a speech by the representative/advocate for national minorities and a speech by the first independent member. Further speeches by Members were possible during the "continuation and closure of the joint general debate" scheduled for the end of the day. The reason for this split was presumably to allow the expected lengthy general debate to take place after the other general debates scheduled for the day had been concluded, without delaying their discussion. The marathon debate started at 23 o'clock and lasted until 14 o'clock the next day. During the almost 15-hour debate, Márta Mátrai said that "the orderly functioning of the Parliament means the orderly life of the country, and from the point of view of public authority, it means the maintenance of the country. Imagine a country's governance floundering in indecision because of a series of parliamentary anarchies".²⁹ According to the First Officer of the National Assembly, the tightening of disciplinary measures is also of particular importance because "a Member of the National Assembly must set an example in his or her appearance, use of the Hungarian language, culture of behaviour and respect for the legislature. The misconduct of Members reflects badly on Parliament, on Members, on the work of Members, and undermines the dignity of the National Assembly."³⁰

During the lengthy debate, representatives of all opposition parties express

their disagreement with the tightening of disciplinary rules. According to Attila Mesterházy (MSZP), the governing parties have been curtailing the rights of the opposition since 2010, and he also expressed his disapproval of the fact that the opposition was not consulted before the amendments to the functioning of the House were tabled, and that a consensus solution was not put forward.³¹ Tamás Harangozó (MSZP) also complained that “in a democratic country, in a decent country, no party passes an election act, a rule of procedure or a national assembly act.”³² Andrea Varga-Damm (Jobbik) also called for the proposals to be withdrawn and for them to work together to draft a good rules of procedure and a national assembly act.³³

The detailed debate took place in the week following the conclusion of the much-debated general debate. This took place in a meeting of both the appointed Committee on Justice and the Committee on National Minorities in Hungary, which is linked to the debate. The proposal received a total of nine amendment proposals, from the opposition, which were discussed by the two committees. At the 26 November meeting of the Committee on Justice, Csaba Gyüre (Jobbik) expressed his concern that such a one-sided legislation, which does not include the positions of the opposition groups, will not be effective.³⁴ István Bajkai (Fidesz) reiterated that “Members of Parliament have an increased responsibility, partly by setting an example and partly by working, because lawmaking is a kind of working, in a definite and regulated

order”.³⁵ The Committee on Justice did not support any of the amendment proposals, but proposed several intentions for amendment of its own.³⁶ However, the Committee on National Minorities of Hungary, acting as a committee related to the debate, did not formulate its own amendment proposal.³⁷

The Legislative Committee proceeded at its meeting on 5 December. The committee adopted the summary amendment proposal No T/8044/17, the summary report No T/8044/18 and appointed Mrs Márta Mátrai as its rapporteur. The debate on the committee reports and the summary amendment proposals was on 9 December, where only Lóránt Keresztes László (LMP) of the opposition Members spoke. The legislative process concluded with the adoption of the summary amendment proposal and the final vote the following day, on 10 December. Before the decision, the plenary session decided to maintain seven, opposition, amendment proposals, all of which were rejected. As a qualified majority was required for the adoption of several points of both the summary amendment proposal and the single proposal, both votes were taken in two parts. The provisions requiring qualified majority and the provisions requiring simple majority of the summary amendment proposal and the single proposal were adopted by the National Assembly with 135 votes in favour, 54 against and 0 abstentions.³⁸ The adopted draft bill was signed by the Speaker on 12 December³⁹ and sent to the President of the Republic, who promulgated it on 17 December. The text of the act was

published in issue 206 of the Hungarian Official Journal on 17 December.

V. Current regulations

According to the second sentence of Paragraph (7) of Article 5 of the Fundamental Law, “in order to ensure the smooth functioning of the National Assembly and to preserve its dignity, the Speaker of the National Assembly shall exercise the law enforcement and disciplinary powers provided for in the provisions of the Rules of Procedure”. This provision declares the disciplinary and law enforcement powers of the Speaker at the level of the Fundamental Law, and the detailed regulations are to be found in Chapters 18-19 of the National Assembly Act. As I have already mentioned, disciplinary measures are not only the responsibility of the Speaker, but also of the Chair of the sitting and of the National Assembly itself. “During the sitting of Parliament, it shall be the duty of the Chair of the sitting to ensure the smooth conduct of the sitting and to preserve the authority of the National Assembly, assisted by the clerk assisting in the conduct of the sitting and by any clerk, vice-chair or first officer called upon by the Chair to maintain order of the discussion.”⁴⁰ This is a major change compared to the previous rules, as it gives the Chair of the sitting the possibility to invite other officers of the National Assembly present in the chamber to assist in maintaining the order of the discussion. According to Paragraph (2) of Section 45 of the National Assembly Act, “the chair of

the sitting may request the clerk assisting in the chairing of the sitting or any clerk, vice-chair and first officer present in the Chamber to assist in the cessation of the unlawful conduct referred to in Sections 46/C-46/G.” In addition to the general obligation to cooperate in the maintenance of order, in the event of serious disruption of the operational order of the National Assembly, the Chair of the meeting may also request the personal cooperation of the officers present in order to put an end to any illegal behaviour.⁴¹ It is important to underline that the lawful conduct of the officers in order to maintain the order of the discussion does not render them liable to the legal consequences of the conduct provided for in Articles 46/E to 46/F (exclusion from the sitting/day and immediate expulsion).⁴² Essentially, if the requested officer does not comply with the request, he or she may be removed from office.

Another new regulatory element is that the Act extends the personal scope of the disciplinary rules not only to Members, but also to other persons attending plenary sittings. However, the legal consequences that can be imposed on them are limited or, in some cases, completely excluded. Consequently, only a reprimand and a warning may be given to a person attending in a consultative capacity or a person authorised to act as his or her substitute, but no more serious measures.⁴³ Paragraph (4) of Section 45 also stipulates that it shall also apply to the Hungarian Members of the European Parliament (hereinafter: MEPs).

The amendment systematises the types of conduct that are contrary to disciplinary law and differentiates them according to the seriousness of each offence. The regulation defines each type of behaviour in relation to the values it seeks to protect. It allows a legal consequence to be imposed if the act is likely to damage the authority of the institution, disturb order or interfere in the exercise of the rights of others. Compared to the previous regulations, a new regulatory element is the interference with the speech and the conduct of the sitting, the disruption of the discussions and the voting process, as well as the disturbance or obstruction of other Members or officials in the exercise of their rights and duties.⁴⁴

The regulations include the following types of disciplinary legal consequences:

- reprimand
- warning
- silencing
- exclusion from the sitting
- reduction of Member's honorarium
- immediate banning
- subsequent banning.

In the following, I will go through the applicable sanctions, their level and the subject of the legal consequence based on each conduct. As a preliminary point, several sanctions can be applied in parallel for the same conduct.

The first type of conduct covered is when a Member makes a manifestly unjustified digression from the subject during his or her speech or unnecessarily repeats his or her own or someone

else's speech in the same debate. In this case, the subject of the sanction may be not only a Member, but also any person in a consultative capacity or entitled to substitute a Member pursuant to Paragraph (3) of Section 45 of the National Assembly Act. In this case, the chair of the sitting first reprimands or warns the speaker; if this is not successful, the right to speak is withdrawn.⁴⁵ If the recalcitrant Member fails to cease his or her conduct despite repeated reprimands or warnings from the chair of the sitting, he or she shall leave the Chamber immediately pursuant to Paragraph (1) of Section 46/H and shall not be allowed to remain in the Chamber on the day of the sitting, except during voting time. In this case, the Member also fails to comply with the measures taken to ensure the smooth running of the sitting and to safeguard the authority of Parliament and the rights of others. In such cases, the law itself obliges the Member to leave the Chamber, so the legal consequence is established by operation of law and no further action is required.⁴⁶

Pursuant to Point (b) of Paragraph (1) of Section 46 of the National Assembly Act, a Member who blatantly disturbs a speech or the conduct of the sitting may be reprimanded or warned by the chair of the sitting. The sanction may be imposed on MPs or MEPs. If the former sanction is ineffective, the chair may exercise the right to withdraw the right to speak, i.e. silencing. If a reprimand or warning is not effective, the Speaker shall reduce the Member's honorarium by a minimum of half a month and a maximum of one month. Honorarium

reduction is a mandatory sanction to be imposed on a Member by operation of law, and the Speaker only considers the elements of the offence and the level of the sanction. If the reprimand and warning are ineffective, Paragraph (1) of Section 46/H shall also apply by operation of law.

Under Section 46/A, in the event of a challenge to the decision of the chair of the sitting or to the conduct of the sitting, the chair of the sitting may withdraw the right to speak without reprimand or warning. In this case, the sanction may be imposed on MPs and MEPs. Under Paragraph (1) of Section 46/A, a Member who has been deprived of the right to speak shall not be allowed to speak during the same day's sitting on the same agenda item, but may request the ad hoc opinion of the committee responsible for the interpretation of the provisions of the Rules of Procedure (the Rules Committee). So this is the remedy available to those who have been silenced without warning. If the conduct is not stopped despite repeated reprimands or warnings, Paragraph (1) of Section 46/H shall also apply.

A Member of Parliament or a Member of the European Parliament who uses a language or an indecent expression or commits any other act that damages the authority of the National Assembly, the dignity of the sitting, or a person or group, in particular a national, ethnic, racial or religious community, may first be reprimanded or warned by the Chair of the sitting.⁴⁷ Should this prove ineffective, he or she may resort to silencing, honorarium

reduction or subsequent banning. The rate of honorarium reduction may be a minimum of one and a maximum of two months of the Member's honorarium. A Member who has been silenced because the warning was ineffective may be subject to the legal consequence of a subsequent banning. It may be ordered only by the Speaker, either on the written initiative of the chair of the sitting or of the leader of a parliamentary group or ex officio. In this case, the maximum duration is three sitting days.⁴⁸ Pursuant to Paragraph (3) of Section 47, the Speaker shall make his or her decision within fifteen days of the conduct and shall immediately notify the Member concerned in writing of his or her reasoned decision. If the conduct of the Member is not stopped despite repeated reprimands or warnings, Paragraph (1) of Section 46/H shall also apply.

A more serious case of this is when a Member of Parliament or a Member of the European Parliament uses a blatantly insulting or intimidating expression or other such act against the authority of the National Assembly, the dignity of the sitting, a person or a group, in particular a national, ethnic, racial or religious community. A Member who engages in such conduct may be excluded from the day of the sitting or from the sitting or may be immediately banned by the chair of the sitting.⁴⁹ The duration of the exclusion may vary depending on the seriousness of the conduct: the remainder of the sitting day or the whole sitting. However, this legal consequence does not restrict the participation of the excluded Mem-

ber in the decision-making process, as he or she may return to the Chamber and cast his or her vote during the decision-making process.⁵⁰ If the Member who has been excluded does not comply with the demand to leave the Chamber, the chair of the sitting may, by oral decision, order an immediate ban. In order to ensure the right to an effective legal remedy, a detailed and reasoned written notification of the decision is required within three working days.⁵¹ The duration of the immediate ban is 15 calendar days. In the case of a ban imposed by the chair of the sitting, the law lays down a uniform duration, since it is not possible to assess the seriousness of the conduct and determine the sanction accordingly while chairing the sitting.⁵² In the event of the above conduct, the honorarium will also be reduced by a minimum of two and a maximum of four months' honorarium. If a Member who has been immediately banned fails to leave the Chamber despite being told to do so, the maximum reduction in the honorarium will be doubled (up to a maximum of eight months).⁵³ MEPs may not be subject to honorarium reductions. In addition to an immediate ban, there is also the possibility of a subsequent ban, in this case for a maximum period of 6 session days or 15 calendar days. The duration of this type of ban is not determined uniformly by the law, but according to the seriousness of the individual conduct. Banning is a more severe sanction than exclusion, since the banned Member is obliged to leave not only the Chamber but also all the buildings of the National Assembly, the Office Building of the

National Assembly and the Office of the Hungarian National Assembly, and may not enter them during the period of the ban.⁵⁴ If the conduct of the Member is not stopped despite repeated reprimands or warnings, Paragraph (1) of Section 46/H shall also apply by operation of law.

According to the reasoning of the draft bill, the institution of banning replaces the suspension of the rights of Members, but only entails the suspension of the rights of Members related to the physical presence in the National Assembly and its buildings. A banned Member may continue to exercise his or her voting rights during the period of the ban. The first case of this occurs when there is an open ballot in Parliament. In such cases, the banned Member may cast his or her vote by proxy: he or she may give a proxy mandate for the entire period of the ban to the leader of the parliamentary group, who may not refuse the mandate. If the leader of the parliamentary group is prevented from attending, the deputy leader designated by the leader shall take his or her place. If the banned Member is the leader of a parliamentary group, he or she may give a mandate to his or her deputy leader to exercise his or her right to vote, or, in the case of an independent Member, to a Member of his or her choice. Pursuant to Paragraph (5) of Section 49/A, the mandated member shall exercise his or her voting rights on behalf of and in accordance with the mandate of the banned member: they may even agree in advance, in writing, on the voting intention. If, after a machine vote, he or she considers that the

result in the register is not the one he or she intended, he or she may report it to the Clerks of Parliament within one day (although this does not change the result announced).⁵⁵ In the case of a secret ballot, the law also allows a banned representative to vote in person. In such cases, he or she may cast his or her vote at the same time as his or her fellow Members, but in the room designated by the Speaker.⁵⁶

Pursuant to Paragraph (1) of Rule 46/C, a Member or MEP who violates the provisions of the Rules of Procedure concerning presentation (e.g.: a banner, presentational clothing) may be reprimanded or warned by the chair of the sitting, and if this is ineffective, the right to speak may be withdrawn, and the sanction of honorarium reduction or subsequent banning may be applied. The amount of the honorarium reduction is a minimum of one month and a maximum of two months of the Member's honorarium. This legal consequence cannot be applied against an MEP. The maximum duration of a subsequent ban is 3 sitting days or 8 calendar days. If the conduct of the Member is not stopped despite repeated reprimands or warnings, Paragraph (1) of Section 46/H shall also apply.

The next case of conduct covered by disciplinary measures is, pursuant to Section 46/E, where a Member or MEP disrupts the proceedings of a sitting, debate or vote, or obstructs a participant in a plenary sitting in the exercise of his or her rights or duties. If the conduct of the Member is not stopped despite repeated reprimands or warnings, Paragraph (1) of Sec-

tion 46/H shall also apply, i.e. he or she shall immediately leave the Chamber. The chair of the sitting may exclude the recalcitrant Member from the day or sitting in question or order his or her immediate banning. In all cases, the duration is 15 calendar days. The Speaker may reduce the Member's honorarium by a minimum of two months and a maximum of four months in the event of such behaviour⁵⁷, which is not applicable to MEPs. The maximum duration of a subsequent ban is 6 sitting days or 15 calendar days.⁵⁸

It is even more serious conduct if a Member of Parliament or MEP obstructs the proceedings of a sitting, debate or vote, or prevents a participant in a sitting of the National Assembly from exercising his or her rights or fulfilling his or her obligations.⁵⁹ Whereas in the previous case the conduct was "interference", in the present case it must be "obstruction". This incident is probably a reflection of the one on 12 December 2018, when opposition Members prevented the chair of the sitting from going up to the speaker's podium and chairing the sitting from there. In this case, the chair of the sitting no longer has the option of excluding, but can order an immediate ban without warning or reprimand. In all cases, the duration is 15 calendar days. The amount of reduction is a minimum of four months and a maximum of six months of the Member's honorarium⁶⁰, and the maximum period of the subsequent ban is 12 sitting days or 30 calendar days⁶¹. It can be seen that the legislation sanctions obstruction much more severely than interfering. If the

conduct of the Member is not stopped despite repeated reprimands or warnings, Paragraph (1) of Section 46/H shall also apply.

Finally, the most serious conduct is the case under Section 46/G, where a Member of Parliament or MEP directly threatens to use physical violence, calls for the use of physical violence, obstructs the removal of others or uses physical violence during a sitting of the National Assembly. In this case, the chair of the sitting may order an immediate ban for a period of 15 calendar days. If the Member who has been banned fails to leave the Chamber when requested to do so, the maximum amount of honorarium reduction that may be applied to him or her shall be doubled (twelve months). The Speaker may reduce a Member's honorarium by a minimum of four months and a maximum of six months⁶², and may also impose a subsequent ban for a maximum of 24 sitting days or 60 calendar days⁶³.

The amendment regulates in detail the legal remedies available to the sanctioned member in order to comply with the findings of principle in the ECtHR judgment. If the chair of the sitting silences a Member without reprimanding or warning him or her for contesting the conduct of the sitting, the Member who has been so silenced may request the opinion of the Rules Committee.⁶⁴ For the other sanctions applied, the appeal proceeding has become two-stage: first the procedure of the Committee on Immunity, Conflict of Interests, Discipline and Mandates (hereinafter: Immunity Committee)⁶⁵, then the decision of the National Assembly⁶⁶. In the case of a

measure taken either by the Speaker or by the chair of the sitting, the Member may, within eight days of the written notification of the decision, request the Immunity Committee to declare that the measure was not necessary⁶⁷ or to repeal the decision⁶⁸. If the Member so requests in his or her application, he or she shall be heard by the Immunity Committee during its proceedings, and may be present at the Committee sitting regardless of any ban he or she may be subject to.⁶⁹ The Immunity Committee shall inform the Member immediately of the decision taken and of the expiry of the time-limit for taking a decision without result.⁷⁰ If the request is granted by the Committee, the measure against the Member shall not be enforced and the procedure shall be terminated⁷¹. If the Committee does not grant the request or does not decide on the matter within the time limit, the Member may, within eight days, initiate a decision by the National Assembly: in the case of a measure taken by the Chair of the sitting, the plenary sitting shall uphold the measure or declare that no measure was necessary; in the case of a decision by the Speaker, it shall maintain the measure in force or repeal it.⁷² In addition to the two instances for appeal, the Speaker also appears as an instance for appeal. In the event of an exclusion or immediate banning ordered by the chair of the sitting, the Speaker may, within five days of the imposition of the legal consequence, exceptionally, *ex officio*, acting in his or her discretion, terminate the measure against the Member. He or she shall immediately inform the Member,

the chair of the sitting and the chair of the Immunity Committee of his or her decision.⁷³

VI. Recent practice

The provisions of the amendment concerning disciplinary law entered into force on 1 February 2020. In the more than a year since then, no major disciplinary offence has been committed, such as the events that directly triggered the amendment. The following are three events where the Speaker has applied a honorarium cut.

At the session of 19 October 2020, during the hour of immediate questions and answers, Péter Jakab, leader of the Jobbik parliamentary group, addressed an immediate question to the Prime Minister. In response, he picked up a sack of potatoes and started towards the Prime Minister between the benches. In the meantime, the chair of the sitting repeatedly warned him to stop the offending conduct, but to no avail. Then Speaker László Kövér - from his seat in the chamber - called on the Member to leave the benches, which he did only when he could not hand the bag to the Prime Minister because of the government party MPs. In so doing, the Member acted in a manner that offended the order and dignity of the sitting of the National Assembly. In his decision, the Speaker, referring to Point (c) of Paragraph (1) of Section 47 of the National Assembly Act, shall reduce the honorarium of the Member by an amount equal to his two-monthly salary, which shall be HUF 4,413,600.⁷⁴

The Member then initiated proceedings before the Immunity Committee⁷⁵, which did not grant his request.⁷⁶ The Member then appealed to the National Assembly to repeal the decision to cut the honorarium⁷⁷, but the plenary session upheld the cut with 115 votes in favour, 51 against and 2 abstentions⁷⁸.

On 16 March 2021, during the reply of the state secretary to Ágnes Vadai's speech before the agenda, the Member interrupted the government's comment by shouting continuously. Despite being repeatedly reprimanded and warned of the legal consequences, the Member did not cease her unlawful conduct and did not comply with the request to leave the Chamber. The Speaker, acting within the scope of his powers under point (a) of Paragraph (1) of Section 47 of the National Assembly Act, reduced the honorarium of the Member by the amount of one month, the amount of which is HUF 2,058,360. The Member then turned to the Immunity Committee, and when the Committee did not grant his request, she asked the National Assembly to decide. The plenary session finally upheld the Speaker's measure by adopting Proposal for Resolution No H/15900.⁷⁹

The third relevant event occurred recently: On 1 March 2021, Bence Tordai rushed towards Finance Minister Mihály Varga during the hour of immediate questions and answers, recording with his phone, holding the phone in front of the Minister's face and blocking him. He then followed the minister out into the corridor, despite a specific request from the chair of the sitting, continuing his disruptive

behaviour. The Member has thereby engaged in the conduct referred to in Section 46/E. The Speaker, acting within the scope of his powers under point (a) of Paragraph (1) of Section 47 of the National Assembly Act, reduced the honorarium of the Member by the amount of four months, the amount of which is HUF 8,233,440. The Member then turned to the Immunity Committee, and when the Committee did not grant his request, he also asked the National Assembly to decide. The plenary session finally upheld the Speaker's measure by adopting Proposal for Resolution No H/16005.⁸⁰

In the past year or so, there have been no cases of exclusion, immediate or retrospective bans.

VII. Summary

The focus of my paper is on the existing rules of disciplinary law. In the above, I wanted to present the disciplinary measures that have changed after the amendment of the National Assembly Act and their application. It is clear that the amendment results in much stricter legal consequences being imposed for each disciplinary offence. In addition, in order to comply with the ECtHR judgment, the system of remedies against legal consequences has been regulated in detail.

In the past year or so, a relatively small number of disciplinary measures have been applied, but there has been a significant increase in the rate of fee reductions. The reduction in the number of disciplinary offences may also

be due to the tightening of disciplinary rules, and the recent pandemic period may also have had an impact on Members' behaviour.

1 Noémi Marianna Kühár: The disciplinary and law enforcement powers of the Speaker of the Hungarian National Assembly. *Kodifikáció és közigazgatás* [Codification and public administration], 2020/1.

2 Antal Ádám: Kifejezési szabadság és képviselői mentelmi jog [Freedom of expression and parliamentary immunity]. *Magyar Jog* [Hungarian Law], 1999. vol 3 p 151.

3 József Petréttei: Az alkotmányos demokrácia alapintézményei [The fundamental institutions of constitutional democracy.]. *Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs*, 2009. p. 318.

4 Szente: <https://www.parlament.hu/biz38/mob/tan/szente.htm> (21.08.2019) p. 2.

5 Szente: <https://www.parlament.hu/biz38/mob/tan/szente.htm> (21.08.2019) p. 1.

6 Decision No 3207/2013. (18 November) of the Constitutional Court Clause [29] of the Reasoning

7 Péter Smuk: *Ellenzéki jogok a parlamenti jogban (doktori értekezés)* [Opposition rights in parliamentary law (doctoral thesis)]. Győr, 2007. p. 119.

8 Petréttei: work cited, p. 318.

9 Draft Bill No T/6391 (2010–2014 cycle) <https://www.parlament.hu/irom39/06391/06391.pdf> pp 107-108.

10 Draft Bill No T/6391 (2010–2014 cycle) <https://www.parlament.hu/irom39/06391/06391.pdf> p 99.

11 *Parlamenti jog* [Parliamentary Law]. Office of the Hungarian National Assembly, Budapest, 2018. p. 108.

12 *Parlamenti jog* [Parliamentary Law]. Office of the Hungarian National Assembly, Budapest, 2018. p. 113.

13 Proposal No H/13340

14 Proposals No H/11659, H/11740, H/12979, H/13384, H/13737, H/13793, H/13794

15 Proposal No H/11659

16 Proposals No H/4980, H/4979, H/4978, H/4977, H/4976, H/4975, H/4605

17 Proposal No H/4605

18 Proposal No H/4605

19 The reasoning to Proposal for Resolution No H/5016

20 Clause [65] Decision No 15/2019. (17 April) of the Constitutional Court

- 21 Karácsony and Others v. Hungary (applications No 42461/13 and 44357/13) Clauses [146-147.]
- 22 Karácsony and Others v. Hungary (applications No 42461/13 and 44357/13) Clauses [162.]
- 23 Reasoning to Draft Bill No T/8044
- 24 CDL-AD (2010)025. Point 147
- 25 Paragraph (1) of Section 58 of the National Assembly Act
- 26 T/8044/1. <https://www.parlament.hu/irom41/08044/08044-0001.pdf>
- 27 Minutes of the meeting of the Committee on Justice on 18 November 2019. <https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/IUB/1911181.pdf> pp 5-20.
- 28 T/8044/2. <https://www.parlament.hu/irom41/08044/08044-0002.pdf>
- 29 Journal of the National Assembly, vol 95 <https://www.parlament.hu/documents/10181/1569934/ny191120-ossze.pdf/14774b60-4b88-7063-c8f1-0e44772397b7?t=157501046560312955>.
- 30 Journal of the National Assembly, vol 95, 12955.
- 31 Journal of the National Assembly, vol 95, 13173.
- 32 Journal of the National Assembly, vol 95, 13032.
- 33 Journal of the National Assembly, vol 95, 13060.
- 34 Minutes of the meeting of the Committee on Justice on 26 November 2019 <https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/IUB/1911261.pdf> p 24.
- 35 Minutes of the meeting of the Committee on Justice on 26 November 2019, p 28.
- 36 T/8044/14. <https://www.parlament.hu/irom41/08044/08044-0014.pdf>
- 37 T/8044/15. <https://www.parlament.hu/irom41/08044/08044-0015.pdf>
- 38 Journal of the National Assembly, vol 102, 13967-13968.
- 39 T/8044/24. <https://www.parlament.hu/irom41/08044/08044-0024.pdf>
- 40 Paragraph (1) of Section 45 of the National Assembly Act
- 41 Reasoning to Draft Bill No T/8044, p 39
- 42 Paragraph (2) of Section 45 of the National Assembly Act
- 43 Paragraph (3) of Section 46 of the National Assembly Act
- 44 Reasoning to Draft Bill No T/8044, p 39
- 45 Point (a) of Paragraph (1) of Section 46 of the National Assembly Act
- 46 Reasoning to Draft Bill No T/8044, p 40.
- 47 Paragraph (1) of Section 46/B of the National Assembly Act
- 48 Point (a) of Paragraph (2) of Section 47 of the National Assembly Act
- 49 Section 46/D of the National Assembly Act
- 50 Reasoning to Draft Bill No T/8044, p 41.
- 51 Paragraph (3) of Section 48 of the National Assembly Act
- 52 Reasoning to Draft Bill No T/8044, p 41.
- 53 Paragraph (2) of Section 49 of the National Assembly Act
- 54 Paragraph (1) of Section 49 of the National Assembly Act
- 55 Section 49/A of the National Assembly Act. §
- 56 Reasoning to Draft Bill No T/8044, p 42.
- 57 Point (c) of Paragraph (1) of Section 47 of the National Assembly Act
- 58 Point (b) of Paragraph (2) of Section 47 of the National Assembly Act
- 59 Section 46/F of the National Assembly Act
- 60 Point (d) of Paragraph (1) of Section 47 of the National Assembly Act
- 61 Point (c) of Paragraph (2) of Section 47 of the National Assembly Act
- 62 Point (d) of Paragraph (1) of Section 47 of the National Assembly Act
- 63 Point (d) of Paragraph (2) of Section 47 of the National Assembly Act
- 64 Section 46/A of the National Assembly Act
- 65 Paragraphs (1)-(2) of Section 51 of the National Assembly Act
- 66 Paragraph (7) of Section 51 of the National Assembly Act
- 67 Paragraph (1) of Section 51 of the National Assembly Act
- 68 Paragraph (2) of Section 51 of the National Assembly Act
- 69 Paragraph (4) of Section 51 of the National Assembly Act
- 70 Paragraph (5) of Section 51 of the National Assembly Act
- 71 Paragraph (6) of Section 51 of the National Assembly Act
- 72 Paragraph (9) of Section 51 of the National Assembly Act
- 73 Paragraph (1) of Section 51/A of the National Assembly Act
- 74 OE-41/763-1/2020. <https://www.parlament.hu/documents/10181/38817997/H13986+H%C3%A1zeln%C3%B6ki+d%C3%B6nt%C3%A9s.pdf/e9af46e8-7af0-2afa-9557->

510a6ae49f56?t=1606386083855

75 <https://www.parlament.hu/documents/10181/38817997/H13986+K%C3%A9pvisel%C5%91+k%C3%A9relme+a+Mentelmi+bizotts%C3%A1ghoz.pdf/8a430e97-af6d-4209-255d-8d751d96cfd6?t=1606386096231>

76 MEB-41/27-4/2020. <https://www.parlament.hu/documents/10181/38817997/H13986+Mentelmi+bizotts%C3%A1g+d%C3%B6nt%C3%A9se.pdf/41c5db66-a1d2-ecc3-1256-d4296bcac343?t=1606386109219>

77 OE-41/763-3/2020. <https://www.parlament.hu/documents/10181/38817997/H13986+K%C3%A9pvisel%C5%91+k%C3%A9relme+az+Orsz%C3%A1ggy%C5%B1%C3%A9shez.pdf/b1c6a02a-a9a0-72c7-966e-55d2b05acf78?t=1606386121626>

78 Proposal for Resolution No H/13986

79 <https://www.parlament.hu/iro41/15900/15900.pdf>

80 <https://www.parlament.hu/iro41/16005/16005.pdf>

COLLOQUIUM

dr. Botond Breszkovics

doctoral candidate, Doctoral School of the Faculty of Law, University of Pécs

Overview of the Most Significant NFT Lawsuits of Recent Years in the Light of Copyright

I. Introduction

This paper provides a summary overview of the most important completed lawsuits and pending legal cases involving non-fungible tokens (NFTs) over the past few years. The author's focus is on the copyright and other infringement cases that have arisen in the world of NFTs. It is not the author's purpose to classify the judgments presented, nor to draw any conclusions, whether legal or sociopolitical, from them or to provide a comparative analysis of them, within the limits of the scope of this paper.

The legal cases will be discussed, prior to an examination of the main theoretical and evolutionary milestones of copyright law in the Anglo-Saxon and continental legal systems. This is followed by a discussion of the

evolving copyright aspects of NFTs in the EU, the USA and Hungary. The aim of the study is to provide a brief overview and listing of NFT-related law cases and the corresponding theoretical background, and to serve as a reference for legal practitioners in the event of NFT-related issues and lawsuits that may occur in practice.

II. The key historical moments in copyright law

The aim of this paper is not to provide a complete overview of the historical development of copyright law, therefore in this part, I will limit myself to indicating the main points of the evolution of copyright law. Intellectual property law, as we understand it today, emerged in the late 15th and early 16th centuries.¹ Even before that date in human history, however, neither society nor the legal system² was at a stage of development capable of protecting individual works.³ As a consequence, there was a lack of adequate protection of copyright in the field of intellectual works. The general inconsistent situation in the field of copyright protection was broken by the rise and spread of the book printing industry,⁴ which was followed by the emergence of copyright and publishing enforcement groups.⁵ Then, under the influence of natural law thinking, the theoretical foundations of copyright protection – by analogy with the legal aspects of property law – were laid down in the 18th century.⁶ Subsequently, the era of copyright and patent law began, followed by the

codification of intellectual property law in Europe and the United States of America.⁷

After the consolidation of copyright, the problem of territoriality became a new challenge. Because of the territoriality of copyright law, it was only applicable in the country of origin, so that cross-border infringements could not be handled.⁸ States initially tried to solve this problem by concluding bilateral treaties, but the final solution was the conclusion of international multilateral treaties. The Paris Convention for the Protection of Industrial Property⁹ (PUE), established in 1883 to guarantee the protection of industrial property¹⁰ in all its aspects, was one of the most important of these. On the other hand, the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works of 1886¹¹ (BUE), a multilateral treaty that broke with the territoriality of copyright by establishing the principle of national treatment,¹² is also relevant. On the basis of the principle of national treatment, the contracting states grant each other's nationals the same legal status on their own territory as their own.¹³ It is worth mentioning here that the BUE has established a system based on three important principles: 1) national treatment, 2) informality and 3) independence of protection.¹⁴

The conventions have been revised several times to date, ensuring that their texts are kept up to date.¹⁵ It should be noted that, in order to ensure effective and adequate protection of commercial intellectual property rights, there are still differences between national legal systems and the establishment of mini-

num standards to combat counterfeiting, as well as other conventions and agreements which aim to ensure the protection of trade mark rights, which are essentially territorial in nature,¹⁶ and which have an international dimension.¹⁷ Then, in 1948, the Universal Declaration of Human Rights (UDHR), adopted by the United Nations (UN), established copyright as a fundamental human right,¹⁸ thus ensuring the highest level of recognition of copyright and at the same time establishing the requirement for all states in the world to respect copyright universally.¹⁹

Nowadays, copyright regulation is characterized by complexity, both at national and international level.²⁰ Therefore, the World Intellectual Property Organization (WIPO),²¹ as a specialized agency of the United Nations, in cooperation with the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), ensures the proper functioning and coordination of conventions in the international arena.

III. Different concepts to copyright in common-law and continental law

In this part, the differences in the theoretical approach of copyright and *droit d'auteur* (author's rights) from the modern legal systems of two large families of law, common law and continental law,²² which may also be relevant for the copyright aspects of the NFT, will be briefly discussed. Before this, however, the paper will be extend-

ed with an exemplary indication of the first copyright laws in the United States of America, England and France.

1. The main copyright acts in common-law and continental law

In the common law system of the United States of America (USA), legislation is made at the federal and state level in parallel, with a separate state and federal court system.²³ Within this two-tier regulatory system, copyright laws have also appeared at different times. However, in the period before the creation of the specific legislation, copyright law was already in a dynamic phase of development, which guided later legislation.²⁴

Prior to the federal level, the first state law appeared in the state of Connecticut in 1783, under the title “An Act for the Encouragement of Literature and Genius”. The relevance of this legislation was basically that it provided authors with the means of receiving income from the sale of their works by copyright, thus increasing the economic interest of authors, which ultimately encouraged them to be active in publishing.²⁵ At the same time, the hidden aim was to make the author’s work available to the “consuming public” and to enrich the intellectual level of the country.²⁶ In other words, the aim is to encourage the creation of works and to make them easily accessible to society. It is worth noting here that the legislation also established, for example, the principle of reasonable pricing to promote accessibility for the general public.²⁷ In the following period, sever-

al copyright laws were passed in states such as Massachusetts (1783), Maryland (1783), New Jersey (1783), New Hampshire (1783), Rhode Island (1783), Pennsylvania (1784), South Carolina (1784), Virginia (1785), North Carolina (1785), Georgia (1786) and New York (1786), following the example of Connecticut.²⁸

At the federal level, the first copyright law was enacted in 1790 under the title “An Act for the encouragement of learning, by securing the copies of maps, charts, and books, to the authors and proprietors of such copies, during the times therein mentioned”. The act filled a gap in federal copyright law. The relevance of the law was that it provided authors with a term of protection of 14 years, which could be extended for another 14 years.²⁹ However, copyright protection did not automatically arise when the original work was created, but was dependent on the author registering the original work in the local court³⁰ of the author’s place of residence, together with payment of a nominal fee.³¹ It is also interesting to note that the scope of copyright protection was at first limited to books, maps and other cartographic works, and then, evolved over time, broadening the scope and duration of protection.³²

The US copyright laws identified above were, in effect, modelled on the first copyright law in Europe, the Statute of Anne, which came into force in 1710 in the common law system of England.³³ The significance of the Statute of Anne is that it essentially created an alienable copyright which protected authors and publishers as heirs.³⁴ Sub-

sequently, France, which was integrated into continental law, can be cited as a legal history example. As regards French copyright law, a distinction can be made between the pre-revolutionary and revolutionary periods. The main difference is that, before the Revolution, copyright law was mainly governed by the various royal privileges, which favoured publishers to the disadvantage of authors, sometimes creating a monopolistic situation,³⁵ whereas in the revolutionary period, privileges were abolished and a specific legal regime began to take shape.³⁶ Hence, the first strict copyright laws can be considered to be the laws of 1791³⁷ and 1793.³⁸

The Decree of 13-19 January 1791, which acknowledged the right of performance was essentially concerned with dramatic works and, among other things, recognised the personal rights of authors³⁹ and granted the author the right to perform dramatic works in public.⁴⁰ The right of public performance of a work was, as a general rule, forbidden to third parties during the life of the author and for five years after the author's death, except with the written consent of the author or the author's heirs.⁴¹ The novelty of the Decree of 19-24 July 1793 was that it extended the scope of the author's right to include all authors, including for example writers. It also extended the term of protection from five years to ten years.⁴² While it is true that the role of moral rights has increased in the legislation, the dominant role has remained that of the economic rights of the author,⁴³ leaving the task of confirming moral rights to the courts.⁴⁴

2. Different theoretical concepts in common-law and continental copyright law

With regard to the families of law described above, apart from the difference in the date of origin of the initial copyright laws, there is a further copyright dichotomy in the relationship between common law and the continental family of law, which is mainly due to the different theoretical approach. The two regimes have in common that both moral and economic rights are involved, but in the continental regime the author's right is focused on the moral rights of the author, whereas in the common-law regime copyright is focused on the economic rights of the author.⁴⁵

In the Anglo-Saxon common-law system, copyright is basically economic in its approach, so in addition to providing copyright protection, this concept is mainly concerned with the distribution of the original work, focusing on its commercialisation, whereas the continental author's right approach aims to give the author as much power and control over the original work as possible.⁴⁶

There is also a further difference in the principles that underlie the distribution of the original work to the public. For example, in the copyright approach, the public is privileged over the author and the aim is to ensure the widest possible use of the original work, with the inevitable side effect of providing the author with an income from the sale of the original work. In the author's right approach, on the

other hand, the relationship between the author and his work is emphasised, the author still receives revenue from the sale of the work, but the role of the public is marginalized.⁴⁷

There is also a difference in the approach to copyright protection, since in the common-law system, copyright basically provides protection against copying the whole or a substantial part of an original work, or the adoption of essential elements of the original work, whereas in the continental system, protection is aimed at preventing – subject to statutory exceptions – unauthorised uses without the author’s consent.⁴⁸

Further difference can be detected in the limits of copyright, namely the exceptions relating to certain forms of use. In the continental system, copyright law generally provides an exhaustive list of cases of free use (e.g. quotation, adoption, private copying, etc.),⁴⁹ whereas the common law system is known as fair use,⁵⁰ which allows for the use of copyrighted material without a prior authorisation in certain cases,⁵¹ and in the case of a conflict of interest, it allows for the examination of the contested uses in the individual case by the fair use test.⁵²

On the basis of the theoretical differences between the two legal families, as described above, we can formulate the fundamental difference between the two systems in a nutshell as follows: the author’s right (*droit d’auteur*) favours the author while copyright favours the right of utilization linked to the work itself.⁵³

The above outlined differences in the theoretical approach to copyright

are, in my view, not unreasonably brief in the case of 21st century technological solutions such as NFT. On the one hand, the differences in the theoretical basis behind the concepts are timeless. On the other hand, the relationship between copyright and author’s right is repeatedly under analysis in the contemporary literature, in the sense that copyright is a part of the broader concept of author’s right.⁵⁴

IV. The rise of NFTs

In my opinion, the emergence of BTC blockchain technology is relevant, because it marked the birth of the first generation of blockchain technology. Then the second generation of blockchain technology, in the form of Ethereum (ETH), appeared in 2014.⁵⁵ One of the major advantages of this 2nd generation technology was that it allowed users to create different applications (dApps), programs on a global distributed system.⁵⁶

There is no doubt that Ethereum has opened new doors for the crypto sector. The next milestone was the creation of the so-called ERC-20 technical standard for smart contracts in 2015.⁵⁷ Tokens issued on the Ethereum blockchain are based on the ERC-20 technical standard. The ERC-20 technical standard plays an unquestionable role in the tokenisation process and in building and consolidating the token economy⁵⁸ and dApps.⁵⁹ Its importance was first demonstrated in 2017 during the golden age of token-based com-

munity financing, also known as initial coin offerings (ICOs).⁶⁰

Another characteristic feature of the ERC-20 technical standard is, that it's a so called fungible token. The fungibility is not only present in the crypto sector⁶¹ but also in the traditional financial sector.⁶² For example, our domestic currency, the Hungarian Forint (HUF), is also a fungible fiat currency, because for a banknote with a denomination of HUF 5,000 we can get a banknote with the same denomination, or a banknote with several smaller denominations, for example 10 banknotes with a denomination of HUF 500. Consequently, neither the Hungarian domestic currency nor any other fiat money is unique in the way the ERC-20 based tokens are. There is no problem with this as long as tokens are used for transactions and other services in the crypto ecosystem.

Over time, however, there was a market demand for tokens containing unique data. As a result, the so-called ERC-721 technical standard was appeared in 2018, which allowed the creation of non-fungible tokens (NFT).⁶³ I think, that the emergence of the ERC-721 technical standard marked the beginning of the 'crypto renaissance'. This era is characterised by the trading of various crypto collectibles on NFT marketplaces and the spread of NFT objects in the metaverse. This is where the trading of different crypto collectibles on NFT marketplaces and the spread of NFT objects in the metaverse is typical.

In this paper, I will focus on the functioning of NFTs and NFT marketplaces, the copyright aspects of NFTs, and

the legal aspects of NFTs as new alternative investment crypto-assets, without discussing the technical standards. Regarding the technical standards, I would like to note that although ERC-721 based NFTs have conquered the crypto sector, at the same time market needs have required further technical development. The common feature of the enhanced technical standards is that they always offer some additional functionality that can combine the features of both ERC-721 and the traditional ERC-20 technical standards. An example of a practical manifestation of this evolution is the Enjin Marketplace, or the team behind Enjin, which developed the ERC-1155 technical standard.⁶⁴ The ERC-1155 enables the bulk transmission of multiple fungible tokens and non-fungible tokens (NFT) faster than ERC-721.⁶⁵

1. Defining NFTs

Despite the fact that historically the first NFT called "Quantum" was created in 2014⁶⁶ by digital artist Kevin McCoy and tech entrepreneur Anil Dash,⁶⁷ the NFT sector is still in a grey area, in other words at the crossroads of self-regulation and non-regulation. Hence, there is no universal legal definition of non-fungible tokens at present. Due to the lack of an *ex lege* definition of NFTs, I will operate in the following with a definition developed by my own experience in the NFT market. In my approach, the non-fungible token (NFT) is a unique set of data that is recorded on the blockchain network, so the NFT

as a digital asset can represent either physical or digital objects or artworks.⁶⁸

In addition, we can make a distinction between on-chain and off-chain NFTs depending on the location of the data. In the case of on-chain NFTs, all data, such as metadata and the image, video or other media file that visually represents the NFT, are located on the blockchain. In contrast, in off-chain NFTs, all or part of the data is not located on the blockchain, but for example on a centralized (web) storage or on a decentralized server such as IPFS (Inter Planetary File System). In practice, in off-chain NFTs, metadata is typically hyperlinked to the file that visually displays the NFT, which is stored on external storage.⁶⁹

V. The awakening of legislation (EU, USA, Hungary)

With the market capitalisation of the non fungible tokens exceeding US\$16 billion in 2021,⁷⁰ it is understandable that legislative interest has been awakened. Therefore, this section briefly reviews ongoing efforts in the EU and the US, focusing on the copyright implications of NFTs. Finally, the main provisions of the applicable Hungarian copyright legislation regarding the use of the original work, which is relevant to NFTs, will be presented. However, the national regulations have been included without the aim of being exhaustive, but in order to raise some ideas on the copyright aspects of NFTs.

1. The legal evolution of NFT copyright in the EU

In the EU, there is currently no specific legislation governing⁷¹ the copyright status of NFTs. For this reason, in the following, I briefly outline the findings of a study commissioned by the European Parliament's Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, at the request of the JURI Committee, on the copyright aspects of NFTs and related legal challenges. The study is divided into three major chapters, the first two of which provide a general conceptual and terminological clarification, while the third deals with the current copyright aspects of NFTs.

The authors, within the general conceptual framework, make a functional distinction between off-chain and on-chain NFTs, and also a differentiation between NFTs according to their application in the art sector, whether the NFT represents exclusively digital content, or whether it represents an existing offline (traditional) work digitally, or whether the NFT constitutes a right in relation to a traditional work.⁷²

The authors focused on the copyright aspects of NFTs, mainly copyright infringements against the NFT as an original work of art to the disadvantage of the creator. In this approach, the original nature of the NFT is presumed, since copyright protection is conferred on the basis of the original individual character of the work resulting from the intellectual activity of the author. This protection does not depend on any quantitative, qualitative, aesthetic characteristics or value judgments con-

cerning the quality of the work, but the authors point out that in the case of NFT works produced by an algorithm (generative art), the originality and individual character of the work must be tested.⁷³

According to the authors' interpretation, copyright infringements may occur in different ways according to the life cycle of NFTs ("minting-first transaction"), and further abuses may arise when NFTs are traded in the secondary market. The authors identify three life-cycle phases of NFTs, such as minting, the first transaction and the exercise of the rights acquired by the purchase of an NFT.⁷⁴ In the first stage, which covers the process of creating the NFT, the authors identify the occurrence of an infringement in a different way between off-chain and on-chain NFTs, due to the different location of the data represented by the NFT. In the case of off-chain NFT creation, copyright infringement occurs when the data displayed by an NFT is placed on a repository by a third party who is not the rightful owner of the original work or does not have permission from the author. In the case of on-chain NFT creation, the lack of consent from the author also results in an infringement situation, regardless of whether the content displayed by the NFT is then stored on the blockchain.⁷⁵

The second stage involves the first sale of the NFT on the secondary market, where the right of reproduction and of communication to the public of the NFT may be infringed if the author's permission is not available and the NFT displays only digital content. If in the secondary market the content

displayed by the NFT, for instance as an image, is only a visual representation of an underlying traditional work, it should then be examined,⁷⁶ whether the Member State in which the concerned NFT is located has implemented an exception allowing for the use for the purpose of advertising the public exhibition or sale of artistic works, to the extent necessary to promote the event, excluding any other commercial use.⁷⁷

In the third stage, regarding the exercise of the rights acquired by the purchase of the NFT, the authors state that the purchaser of the NFT will not become a copyright holder, but will merely be placed in a position of uncertain quasi-ownership, entitling the purchaser to keep the NFT in its wallet and to sell it. For further types of use, the purchaser of the NFT becomes entitled if it is laid down in the licence agreement with the author or in the NFT Marketplace's terms of use or in the content of the smart contract or in the individual NFT project's licence and other related legal documentation..⁷⁸

In addition to this secondary market, in other words the NFT marketplace, authors also identify other copyright dissonances, such as the existence and the amount of the *droit de suite* (royalty) that the creator is entitled to in the context of the resale of NFTs. Lastly, the study also identifies as a copyright infringement the reproduction of an existing NFT work, with minor modifications, and its publication for sale on the NFT marketplace, which may, for example, lead to trademark infringement.⁷⁹

However, the authors note that the obligation to prevent such infringements in the digital single market⁸⁰ is imposed on online content sharing service providers by the Copyright and Related Rights Directive.⁸¹ Thus, where NFT marketplaces are considered to be online content-sharing providers, this obligation falls on the NFT marketplaces to comply with it by building and applying self-regulatory security mechanisms.⁸² Last but not least, the authors identify the InfoSec⁸³, Rights⁸⁴ and Digital Copyright⁸⁵ Directives as guiding legislation for the copyright aspects of NFTs. At the same time, they point out that copyright laws in the EU are not fully harmonised⁸⁶ across nations, which can lead to conflicts of interpretation.⁸⁷

2. The legal evolution of NFT copyright in the USA

Currently there is no specific copyright legislation for NFTs in the United States (USA), but the United States Copyright Office published a summary⁸⁸ of its basic rules, which is useful for any NFT investors and enthusiasts.⁸⁹ In general NFTs can be linked to a variety of different assets and represent numerous rights and obligations, that is the reason why certain types of NFTs may fall under existing federal and state securities regulations,⁹⁰ and in this approach, an NFT may be classified as securities⁹¹ or commodities,⁹² but examining this is not part of this study.

In the United States, copyright is also relevant mainly in the context of transactions involving NFTs, since these

transactions involve up to three parties 1) the author of the original work, 2) the issuer (seller) of the NFT and 3) the buyer of the NFT purchased.⁹³ In general, the rights associated with NFTs are determined either by the author or the issuer (seller) of the NFT. For the NFTs available on the market, the author owns the intellectual property rights to the asset and can decide what rights to grant to the buyer of the NFT. However, the NFT may be created and offered for sale by someone other than the original author. In this case, the buyer's right to use the NFT after the acquisition differs as follows. If the issuer of an NFT is the author of the original work, the issuer owns all rights to the NFT and any of these rights may be transferred to the buyer. If the issuer acquires the NFT from the author of the original work, the issuer obtains only those rights that the author has licensed and may transfer only those limited rights to the buyer.⁹⁴

Indeed, in practice, it is often difficult to identify the boundaries between the different identified legal positions, which leads to legal uncertainty. And in the case of copyright infringement, authors and artist is currently limited to submit a Digital Millennium Copyright Act takedown request to NFT platforms in order to enforce copyright violations.⁹⁵ Meaning that NFT owners must constantly monitor countless websites to identify unauthorized productions of their works,⁹⁶ which represents a disproportional burden on them.⁹⁷ Among other things, to prevent the previously mentioned infringements and to understand how NFTs

fit into the world of intellectual property rights, in 2022 two senators sent a letter to the Directors of the US Patent and Trademark Office (USPTO) and US Copyright Office requested that the agencies jointly undertake a study of intellectual property (IP) rights considerations with respect to non-fungible tokens.⁹⁸ The arrival of the statement could be relevant for copyright aspects of NFTs on a global basis.

3. The legal evolution of NFT copyright in Hungary

Intellectual property law, in general terms, covers the legal institutions that form the body of law governing the creation and use of original work.⁹⁹ Intellectual property can be divided into two main areas: industrial property and copyright. Industrial property provides legal protection for intellectual works of a technical nature and for signs (trade marks) used to distinguish goods and services. Copyright, on the other hand, protects literary, scientific and artistic works and the performances associated with their use. Intellectual property itself is a legal relationship with an absolute structure,¹⁰⁰ similar to property rights, whose system of rules under civil law protects the creator of the intellectual property by granting exclusive economic and moral rights¹⁰¹ Therefore, the critical point in copyright law is whether an original work is used lawfully or unlawfully.

In the national legislation, under the applicable Act LXXVI of 1999 on Copyright, the use of a traditional “offline” work is subject to a licence agreement,¹⁰²

and the cases of use are set out in an illustrative list.¹⁰³ In the case of NFTs, the following observations can be made regarding the use and resale of the work in the light of the provisions of the applicable national copyright law. As a general rule, the use of the original work is subject to payment of a fee. However, the existing national copyright legislation allows the parties to freely determine the content of the licence agreement or to differ from the provisions of the licence agreement by mutual consent, if the law or other legislation does not prohibit such a difference.¹⁰⁴ Based on the logical interpretation of the law, it is possible to use the work free of charge, which is also the opinion of the academic literature.¹⁰⁵

According to the legislation, one type of use for a fee or free of charge is distribution. Distribution is effected by transferring the ownership of the original work, the limit being the exhaustion of the distribution right, which occurs when the work is transferred to the owner, with the consequence that the author gives up his right to control the original work¹⁰⁶. One example of a typical practical use is the auctioning of a painting.¹⁰⁷ To continue with the example, the sale of the painting exhausts the distribution right, so the owner of the original work is not restricted from reselling it, even at a higher price. The party who legally owns the work cannot be restricted in the exercise of his/her rights by the copyright owner, nor, in the context of the tradability of the original work.¹⁰⁸ However, notwithstanding the fact that the owner of the work has the right to resell it,¹⁰⁹ the sale

of the work does not result in the transfer of copyright with ownership.¹¹⁰

From the above, it is my view that the rules on lawful use and royalties for NFTs are framed as follows. After the native sale – lawful distribution – of NFTs, the secondary sale of NFTs on the NFT marketplaces can begin. In this process, the legal owner of the NFT is given the opportunity to resell¹¹¹ the NFT – for distribution – at a higher price, which could be achieved by auction. The resale of the NFT will have different property and copyright consequences, whereby the identity of the owner changes – the seller is replaced by the buyer – while the copyright holder remains the author. In addition, in the current practice of NFT projects, the tendency to apply different royalty schemes on a case-by-case basis or to allow free use is in harmony with national copyright legislation.

Finally, with regard to the payment of royalties, I would highlight the fact that, in the case of resale of a given NFT on the secondary market, the royalty goes directly into the wallet of the beneficiary party (who is lawfully the author or a party acting on behalf of the author) and does not pass through intermediaries such as offline collective management organisations (CMO).¹¹²

VI. NFT lawsuits

Notwithstanding the fact that non fungible tokens are less than a decade old and as the previous sub-part explains, the legislation has also targeted the independent crypto-asset category, NFTs

and related operations have already been a hotbed of several infringements. Hence, in this sub-part, the most significant NFT cases of the recent period are presented, from different sectors, such as the media and film industry or the fashion industry. It should be noted that the majority of the presented cases are copyright infringement cases, but this is not exclusive and other types of infringement, like criminal law, also occur.

1. Pulp Fiction NFT lawsuit

In *Miramax LLC v. Tarantino et al.* case¹¹³ the dispute involved non-fungible tokens created from exclusive scenes from the film *Pulp Fiction*, directed by Quentin Tarantino. The background of the case is that, in relation to the 1994 film *Pulp Fiction* basically all rights in and to the film, including the right to distribute the film in all media were reserved for Miramax under the original rights agreement except for a narrow set of rights that were reserved for Tarantino and his film production company *Visiona Romantica Inc.*¹¹⁴ In this context, it is relevant that Tarantino's retained rights include, inter alia the creation of soundtrack album, music publishing, live performance, print publication and including without limitation screenplay publication, creation of books, comic books and novelization, in audio and electronic formats as well, as applicable, interactive media, theatrical and television sequel and remake rights, and television series and spinoff rights.¹¹⁵

According to the background to the legal dispute, in 2021, Tarantino created seven NFTs of exclusive scenes from the film *Pulp Fiction* and intended to auction them on one of the largest NFT marketplaces, of which, until the dispute arose, one NFT was sold for \$1.1 million in January 2022. In response to the NFT project, which featured exclusive content, Miramax LLC as a plaintiff filed a lawsuit against Tarantino and Visiona, as defendants for breach of contract, copyright infringement, trademark infringement and unfair competition, which later resulted in the auction being suspended. The defendants' defence was based on their claim that the sale of the NFTs fell within the scope of the rights reserved for Tarantino's reserved right to screenplay publication. On this basis, the court had to examine, *inter alia*, whether the sale of the NFTs fell within or went beyond the scope of the right reserved to Tarantino.¹¹⁶

Nevertheless, the case could not be settled as, despite several months of litigation, the plaintiff eventually withdrew its claim and the parties agreed by joint settlement to cooperate in the future, including on the possible release of NFT collections. However, the case illustrates perfectly that NFTs can conflict with previously signed license and other specific copyright contracts that were concluded at a time when NFTs did not exist.¹¹⁷

2. The Frosties NFT lawsuit

The Frosties NFT project is linked to a no less serious case,¹¹⁸ which can

be described as the so-called rug-pull scheme. A rug-pull is an umbrella term referring to some kind of operations or activities aiming to financially harm investors, the most common practical manifestations include liquidity stealing, limiting sell orders and pump-and-dump. The term rug-pull itself is appropriate, as it illustrates the fraudulent behavior of the issuing team and/or developers when they abandon investors, unexpectedly terminate the project and disappear with the cryptocurrency they collected. The different rug-pull schemes can be divided into two categories, hard-pull and soft-pull. Hard-pull always refers to operations that are illegal and give rise to infringements, whereas soft-pull covers operations that are essentially unethical but not necessarily illegal, the case of which of course requires an *ad hoc* investigation. In other words, all rug-pull is unethical, but not all rug-pull is illegal.¹¹⁹ The Frosties NFT project falls into the category of hard-pull,¹²⁰ in light of the history of the case, whereby Ethan Nguyen and Andre Llacuna, the issuing team, were private individuals offering colourful cartoon ice cream-themed characters for sale as NFTs, with the promise that NFT owners would receive various future benefits, such as early access to a metaverse game, the opportunity to participate in exclusive events. In other words the Frosties NFT project was basically an utility NFT project (uNFT).¹²¹ The project was launched on January 9, 2022 and generated over \$1 million in cryptocurrency¹²² revenues in a short period of time.

The infringement occurred because the successful sale of Frosties after its launch was soon followed by the deactivation of the Frosties NFT website and the removal of the related social media pages. The team exited the project and the crypto revenue was transferred to different cryptocurrency wallets using a series of transactions and an intermediary cryptocurrency-mixing service to hide the original source of the cryptocurrency.¹²³ However, the anonymity of the team members could not be preserved thanks to the outstanding investigative work of the authorities,¹²⁴ who played a major role in identifying the perpetrators. Thus, in March 2022, two individuals were charged with conspiracy to commit wire fraud and conspiracy to commit money laundering in connection with a million-dollar scheme to defraud purchasers of NFTs advertised as Frosties.¹²⁵

3. MetaBirkins NFT lawsuit

The *Hermès v Rothschild* case¹²⁶ is a textbook example of the clash between the fashion industry and the art sector in relation to NFTs. The - ongoing - case is unique in that it raises legal questions such as how far artists' creative freedom can extend in the virtual world, in other words what they can and cannot create and what they can and cannot represent virtually in the form of NFTs.

The background to the case is that back in 2021, artists Mason Rothschild and Eric Ramirez sold a 2000x2000 pixel animated NFT called Baby Birkin on Basic.space for \$23,500.¹²⁷ However,

this project did not meet with any opposition from Hermès, but rather the MetaBirkins NFT project launched by Mason Rothschild in November 2021. The MetaBirkins NFT collection is a 100-piece collection of Hermès' iconic Birkin handbags, with the distinctive feature of featuring never-before-seen colors, unique graphics and a special use of unique bag-materials like fur.¹²⁸

Rothschild has sold more than \$1 million worth of MetaBirkins NFT, which was listed on OpenSea.io marketplace, by early January 2022. Luxury fashion brand Hermès has filed a lawsuit against the artist, alleging trademark infringement, dilution and cybersquatting, claiming that the NFTs marketed under the MetaBirkins name depict the company's Birkin handbags and were sold without permission.¹²⁹

Rothschild, on the other hand, relies in its defense on the First Amendment,¹³⁰ under which it is not unlawful¹³¹ to make and sell NFTs depicting Birkin handbags. Rothschild explains in a statement on a social media platform that he does not make any counterfeit Birkin handbags, nor does he offer for sale any imitations, but only NFTs which display Birkin handbags. He further explains that the source of the conflict lies in the misunderstanding that Hermès does not understand what is NFT and even less know what these crypto assets are used for. It is obvious that the final decision of the lawsuit will be determining for cases involving Web3 and NFT.

4. Vault NFTs lawsuit

The Nike Inc. v. Stockx LLC case¹³² is also involving the fashion industry. The background of this case is that StockX began operations in 2016 as an online resell business that can connect sellers with buyers, while fulfilling all the obligations associated with completing a transaction between the two parties, like product delivery. The marketplace is a place to buy, among other things, clothes, bags and in particular sneakers, as well as other collectibles. In addition, StockX, recognizing the growing trend of the use of NFTs, has expanded its services in this area, offering non-fungible tokens representing physical products of different brands.

According to the facts of the case, in February 2022, StockX created and offered for sale, under the name Vault NFT, different non-fungible tokens representing inter alia, certain products of the global Nike brand. As a result, Nike Inc. has filed a lawsuit alleging trademark infringement, trademark dilution, and related rights violations. In its 50-page complaint,¹³³ Nike Inc. states that StockX used the trademarks and brand reputation of the well-known global brand without the prior authorization and permission of Nike Inc., in order to attract more customers and ultimately generate more sales.¹³⁴ The company identifies StockX's bad faith essentially in the fact that the online reseller marketplace had knowledge that Nike-branded products were the most popular and best-selling on the platform. Thus, StockX, noticing the trend surrounding NFTs, instead of

building its own brand's reputation, relied on the unlawful use of an already well-known global brand. In addition, StockX, may have created the false impression that Nike Inc. was an official partner of the Vault NFT collection, which could have misled consumers and influenced their buying decisions. In this respect, the risk of damage to Nike Inc.'s reputation is that Nike Inc. had no control over the quality of the Vault NFT collection, but that this fact was not known to the customers, so that, due to the lack of information provided to the customers, the possible poor quality of the Vault NFTs could easily be considered to be the fault of Nike Inc.¹³⁵

StockX's position, on the other hand, is that Vault NFTs are not virtual products or otherwise digital sneakers, but that a certain Vault NFT is linked to or provides access to a specific underlying physical product, but has no other intrinsic value. However, Nike Inc. considers the information provided by StockX to its customers to be confusing, given that the Vault NFT collection not only identifies an underlying physical product, but also StockX's assignment of additional related exclusive services and future benefits, which were not specified nor supported by Nike.¹³⁶ Furthermore, Nike Inc. is concerned that StockX reserves the right to unilaterally determine certain matters that may negatively affect customers with respect to the Vault NFT Collection.¹³⁷

In contrast to *Hermès v. Rothschild*, where the legal dispute concerns the infringement of the virtual Birkin handbags and related trademark rights dis-

played by the NFT, the legal dispute in this case concerns the trademark rights related to the underlying physical products displayed by the Vault NFT and the damage to Nike's reputation as a world brand. The decision in the case may not only serve as guidance for the application of the law, but is also of decisive importance for Nike Inc., which acquired the RTFKT company¹³⁸ dealing with virtual collectibles, in December 2021, without hiding its intention to expand the global brand in the metaverse, which may be negatively affected by the activities indicated by StockX in the present case.¹³⁹

5. Bored Ape Yacht Club (BAYC) ID #2162 NFT lawsuit

Noteworthy among the cases is Janesh s/o Rajkumar v. unknown (username: chefpierre) case.¹⁴⁰ The relevance of this case is that in May 2022, a Singapore court has ordered a freeze on the sale of the NFT character from a successful NFT project, Bored Ape Yacht Club, due to the fact that this NFT was used as collateral for a previously concluded loan agreement.

According to the historical facts of the case, the owner of the NFT concerned, as debtor, had previously entered into a quasi-atypical loan agreement with its counterparty "chefpierre", as lender on the NFTfi.com¹⁴¹ which is a special NFT lending platform.¹⁴² Under the loan agreement, the debtor obtained a specific loan amount collateralised by a Bored Ape Yacht Club (BAYC) NFT character. However, the debtor took particular care to ensure that the agree-

ment expressly stated that he would not abandon ownership of the NFT and would repay the loan amount in full in order to redeem the NFT, and the parties excluded the foreclose option. The owner of the NFT Mr Janesh, had applied for such a loan several times before and based on NFTfi.com's data, was a reliable debtor and entered into another loan agreement without any particular concerns.¹⁴³

The case went to court because the debtor failed to repay the loan amount on time, whereupon the lender, in breach of the contract between the parties, transferred the BAYC NFT to another private crypto wallet and offered it for sale on the OpenSea.io marketplace. This conduct by the lender was challenged by Mr Janesh, who applied to a Singapore court for relief to prohibit the sale of the relevant NFT, in light of the terms of the loan agreement and the fact that he repaid the loan in full within a short time in accordance with the agreement.¹⁴⁴ As a side note, the quasi-atypical nature of the loan agreement referred to may be identified by the fact that the loan amount was traditionally collateralised by a non-fungible token, so that the contract is atypical in this approach, but on the other hand, given that the contract was "concluded" on a specific NFT lending platform, it does not contain an atypical element.

The court ordered freezing the sale of relevant NFT, indicating that the courts' jurisdiction also extends to crypto assets on the blockchain. hence, the relevance of the judgment is, among other things, that it is the first case in which a

court in a centralised system prevented the sale of a non-fungible token located in a decentralised system,¹⁴⁵ based on an underlying private law relationship. On the other hand, the court also ruled that the NFT is a property and it follows logically that an NFT is not only capable of being used as collateral for a contract but also of being the subject of a property law. This finding of the order may have been inspired by a decision – see below – in a case before the High Court of Justice in London earlier in 2022, which held that NFTs constitute legal property.¹⁴⁶

6. Boss Beauties #680 and #691 NFTs lawsuit

The relevance of the *Osbourne v Persons Unknown, Ozone* case¹⁴⁷ is that the court ruled that NFT is legal property, which is in line with the scientific literature.¹⁴⁸

The background of the case is that Lavinia D. Osbourne is the founder of the Women in Blockchain Talks community, which is the UK's first women-led blockchain education and networking platform. The aim of Blockchain Talks community among other things, to empower women to succeed in the blockchain sector and encourage them to explore the industry and help them build their web3 careers.¹⁴⁹ While, the Boss Beauties is an NFT collection of 10,000 NFTs, which essentially a utility NFT project, giving owners different utility rights and access to services and/or for access to exclusive events. The collection was launched in 2021 and was founded by Lisa Mayer. She is as-

sociated with My Social Canvas, which is an e-commerce platform specifically targeting Generation Z women.¹⁵⁰ The Boss Beauties NFT project has been a great success in the NFT sector, with all items of the collection being sold within 1 hour after launch. It is also the first NFT collection to be listed on the New York Stock Exchange (NYSE) and has collaborated with several major brands and celebrities such as Barbie, Hugo Boss and Rolling Stone. In addition, the Boss Beauties NFT project was supported by the United Nations (UN) when the limited edition Boss Beauties Role Models NFT collection was displayed at the UN headquarters in New York on International Women's Day.¹⁵¹

The case historical background, is that it was February 2022, when Lavinia D. Osbourne tweeted on about that two Boss Beauties NFT characters were stolen from her MetaMask crypto wallet. The missing Boss Beauties #680 and #691 characters were later appeared in two separate anonymous user accounts on OpenSea.io NFT marketplace. Ms Osbourne then went to court, seeking both the blocking of the anonymous users' accounts and asking the court to order Ozone Networks to provide the anonymous users' data on the OpenSea.io NFT marketplace.¹⁵²

The court upheld the plaintiff's claim and issued an order to "freeze" the unknown users' accounts, making it impossible to sell the NFTs and conduct any associated transactions with them. It also upheld the data provision by obligating the plaintiff to among other things, protect the integrity of the data provided by OpenSea.io and

to use it strictly for the purposes for which it was provided, in compliance with the standards of necessity and proportionality.¹⁵³

In reaching its judgment, the court took into account a number of circumstances beyond the individual examination of this specific case. For example, the court's decision reflected the findings in *AA v Persons Unknown, Ors, Re Bitcoin*, where the court ruled that crypto assets are property.¹⁵⁴ Merely by way of illustration, the jurisdiction and procedural ability of the court itself was based on the fact that previously, in *Ion Sciences Ltd, Duncan Johns v Persons Unknown, Binance Holdings Limited, Payment Ventures Inc*,¹⁵⁵ the court had ruled, on an *ex parte* application by the claimant, that the jurisdiction of the court in crypto-asset disputes was to be determined by the place of establishment of the owner of the crypto-asset.¹⁵⁶ As a final thought, the court's decision that the NFT in legal terms is a cryptoasset which, as a property asset, is subject to property rights, is in line with the scientific literature.

7. Pepe the Frog's butt NFT lawsuit

In the case of *Halston Thayer v. Matt Furie, Chain/Saw LLC, PegzDAO*¹⁵⁷ the subject of the dispute was a rare Pepe Frog NFT. The background of this case is that Pepe the Frog was originally one of the characters in the *Boy's Club* comic created by artist Matt Furie in 2005, Pepe the Frog was a little weird but lovely character, then turned into a meme over the years, eventually being identified with by radical groups and

finally the creator himself ended the character's career on the internet when he officially announced the death of his creation in 2017 (2005-2017).¹⁵⁸ Prior to Pepe's death, in 2016 Matt Furie created an NFT collection on the Ethereum blockchain under the name FEELS-GOODMAN Rare Pepe Card, than later in 2021 the NFT card, named PEP-ENOPOULOS, was auctioned for \$3.6 million at Sotheby's online auction.¹⁵⁹ The background of the case includes two more online spaces that need to be mentioned. These are the online NFT marketplace *Chain/Saw*,¹⁶⁰ which offers NFTs by several artists for sale, and *PegzDAO*,¹⁶¹ the online platform for the Pegz crypto-entity,¹⁶² where 100 unique NFTs digitally created by Matt Furie, including the rare Pepe Frog's butt NFT, as the subject of this lawsuit.

According to the historical background of the case, back in October 2021, a campaign and auction of Matt Furie's FEELSGOODMAN Rare Pepe Card NFT collection was released on Pegz and/or ChainSaw online platforms, focusing on 100 Pepe NFTs, with the call that as a piece of blockchain history, of the original 500 NFTs minted in 2016, 400 were burned, and out of the remaining 100 unique and rare NFTs, only 1 will be made available for auction, with the remaining 99 remaining on PegzDAO. In order to clarify the situation regarding the 90 NFTs remaining in the DAO during the bidding period, a tweet was received from the official Twitter account of Pegz saying that the remaining 99 NFTs were being held indefinitely in the DAO and they wished every bidder a happy bidding.

Afterwards, Mr. Thayer made a winning bid of 150 ETH on October 2021, paying around \$537 084 for the Pepe NFT. The conflict arose on 21 October 2021, when 46 of the 99 NFTs remaining in the DAO were offered for auction for USD 30 000, resulting in Mr Thayer suffering a significant loss of value in respect of his Pepe NFT previously purchased for ETH 150. Furthermore, the 46 NFTs were presumably distributed to DAO members free of charge.¹⁶³

After all this happened, Mr Thayer requested in his letter of 4 February 2022 essentially in *integrum restitutio*, when he asked for the refund of the amount paid to Chain/Saw and Pegz for Pepe NFT, in parallel with the return of Pepe NFT by Mr Thayer. As the parties were unable to reach an out-of-court settlement, Mr. Thayer, as plaintiff, filed a claim for relief against Matt Furie, Chain/Saw LLC and PegzDAO, as defendants. In the statement of claim and demand, the plaintiff highlights, *inter alia*, the defendants' fraudulent inducement, but also claims breach of contract, violation of the consumers legal remedies act, and violation of the unfair competition law. The outcome of this case will be a landmark ruling on the compensation claims related to NFTs.¹⁶⁴

VII. Final thoughts

In my view, the relevance of NFTs can be found both in the art and design sector and in the metaverse.¹⁶⁵ In the art and design sector, NFTs can be used to support artistic activities and to finance

the realisation of any project, not only artistic ones. Outside the art and design sector, the importance of NFTs will also be seen in the evolving and constantly developing metaverse, with precursors in the so-called play-to-earn (P2E)¹⁶⁶ blockchain-based games, such as the Hungarian-developed *Mortifer*.¹⁶⁷ But NFTs will also reform the current royalty system and the process of distribution and promotion of music in the music sector, with the consequence of a market-shaping effect, and in the long term may also lead to the replacement of the role of intermediaries such as collective management organisations. Beyond this, NFTs can also bring about changes in everyday events and processes such as customer coupon promotions, event and flight tickets.

In my view, the cases presented as examples show that, despite the fact that NFTs are a new class of crypto-assets, the infringements committed with them and by them are no different from those committed by property that exist in the physical world. Therefore, the application of the existing legislation is not generally difficult. The obstacle arises when a preliminary question needs to be decided in an NFT-related case. For example, when a dispute requires the court to rule on the legal quality of an NFT, its usability or even its limitations and similar issues. Deciding on these issues does not simply result in a legal decision, but also provides guidance for future legislation. As a comment, it should be noted here that this paper has not examined the NFT-related use of the Anglo-Saxon fair use test and the notice and take

down procedure for reasons of limited length, although these two institutions are undeniably relevant to the copyright aspects of NFTs.

Finally, I believe that, on the one hand, the trend of transformation to NFTs will increase in the near future, so that more and more objects will appear in the metaverse as NFTs, and on the other hand, the spread of NFT-based services will continue to increase. These processes could ultimately lead to the emergence of a new generation of legal declarations in which NFTs could be the subject of the contract. NFT-based services can create new situations, which can be guided by legislation that works well in a centralized system, but where the development of specific rules or the flexible application of law will be inevitable. [Manuscript completed in January, 2023.]

1 Kretschmer, Martin-Lionel Bently-Ronan Deazley: Introduction: The History of Copyright History: Notes from an Emerging Discipline. In: M. Kretschmer-L. Bently-R. Deazley (eds.): *Privilege and Property: Essays on the History of Copyright* 1st ed. Open Book Publishers, 2010. pp. 1–20.

2 Szilovics Csaba: Az állami pénzügyek rendszere. In: Kálmán, János (szerk.) *A pénzügyi jog alaptézmenyei*. 2022. ORAC. Budapest. 258-303 pp.

3 Csécsy György: *A szellemi alkotások joga*. Novotni Kiadó. Miskolc, 2000. pp. 9-12.

4 Bodó Balázs: *A szerzői jog kalózai*, Typotex, Budapest, 2011. pp. 53.

5 Horváth Attila: *A szellemi alkotások jogának története, a szerzői jogi védelem kialakulása, a jogalkotás kezdetei Magyarországon*. Szerzői Jog Mindenkinnek. 2016. Vol. 121(4) pp. 95-101.

6 Vékás Lajos: *A szerzői jogvédelem kialakulásának kezdetei*. In: Gellén Klára – Görög Márta (eds.): *Lege et fide Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Szeged, 2016. pp. 670-675.

7 Csécsy György: *A szellemi alkotások jogának fejlődéstörténete*. Bíbor Kiadó. Miskolc, 2006. pp. 93-94.

8 Farkas Henrietta Regina: *A szoftverek jogi helyzete az Európai Unióban*. Debreceni Jogi Műhely, 2013. Vol 10(3) pp. 181-201.

9 The Paris Convention for the Protection of Industrial Property (Paris Convention) <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20828/volume-828-I-11851-English.pdf> (2023. 01. 02.)

10 Paris Convention Article 1. sub section 2 “The protection of industrial property has as its object patents, utility models, industrial designs, trademarks, service marks, trade names, indications of source or appellations of origin, and the repression of unfair competition”.

11 The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Berne Convention). <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20828/volume-828-I-11850-English.pdf> (2023. 01. 02.)

12 Berne Convention Article 5.

13 Mádl Ferenc – Vékás Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2018. p. 378.

14 Ferenczi Fanni *Az építészeti alkotások nemzetközi és európai uniós szerzői jogi szabályozása*. Miskolci jogi Szemle. 2016. Vol 11(1) pp. 105.

15 Papp László: *Magyarország és az Iparjogvédelmi Unió a XX. század első évtizedeiben*. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 2012. Vol. 117(4) pp. 60.

16 Wertheimer, H. W.: *The Principle of Territoriality in the Trademark Law of the Common Market Countries*. *International and Comparative Law Quarterly*. 1967. Vol 16(3) pp. 630–662.

17 See: *The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)*; *Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks of 1891*; *The Protocol Relating to the Madrid Agreement (1989)*; *Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks*. of June 15, 1957.

18 Universal Declaration of Human Rights (UDHR), Article 27. „Everyone has the right to the protection of the moral and material interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which he is the author.” <https://www.ohchr.org/en/universal-declaration-of-human-rights> (2023. 01. 02.)

19 Nótári Tamás: *A magyar szerzői jog fejlődése*. Lectum Kiadó. Szeged, 2010. pp. 332.

20 SZTNH: The the official website of the Hungarian Intellectual Property Office (SZTNH) as of 2 January 2023 lists 20 relevant EU, 10 international and 15 national copyright-related laws. <https://www.>

szttnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/jogforrasok-0 (2023. 01. 02.)

21 Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. Preamble. <https://wipo.int/en/text/570730> (2023. 01. 02.)

22 Zódi, Zsolt: Precedenskövetés és jogszabály-értelmezés. *Állam-és Jogtudomány*, 2014. Vol. 55(3) pp. 60-85.

23 Badó Attila: Bevezetés az USA jogrendszerébe. *Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica*, 1997. Vol. 52(1) pp. 1-27.

24 Oren Bracha: *Owning Ideas: The Intellectual Origins of American Intellectual Property, 1790–1909*. Cambridge University Press. Cambridge, 2016. pp. 12-53.

25 Khan, B. Zorina: *The Democratization of Invention: Patents and Copyrights in American Economic Development 1790-1920*. Cambridge University Press. Cambridge, 2005. pp. 234.

26 Irving Lowens: *Copyright and Andrew Law*. The University of Chicago Press. The Papers of the Bibliographical Society of America. 1959. Vol. 53(2) pp. 150-159.

27 L. Bently – M. Kretschme: Connecticut Copyright Statute, Connecticut (1783). Primary Sources on Copyright (1450-1900). www.copyrighthistory.org (2023. 01. 02.)

28 Benjamin W. Rudd: Notable dates in American copyright 1783-1969. *The Quarterly Journal of the Library of Congress*, 1971. Vol. 28(2) pp. 137-143.

29 Tom W. Bell: Intellectual privilege: copyright, common law, and the common good. *Mercatus Center at George Mason University*. Arlington, Virginia, 2018. pp. 16-27.

30 Pfeffer Zsolt: Adóügyek a büntetőbíróóságok előtt. 2020. *Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- És Jogtudományi Karának Folyóirata* 15. 97-121. pp.

31 \$0,6 USD

32 B. Zorina Khan – Kenneth L. Sokoloff: History Lessons: The Early Development of Intellectual Property Institutions in the United States. *The Journal of Economic Perspectives*, 2001. Vol. 15(3) pp. 233-246.

33 Part Krisztina Katalin: A szerzői jogi szabályozás kialakulása Angliában, Németországban, és az Egyesült

Államokban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2006. Vol. 111(4) pp. 140–153.

34 Sági Edit: A szerzői jog sokoldalúsága – a szabályozás mögött rejlő igények a szerzők és a társadalom oldalán. *Multidiszciplináris tudományok*, 2021. Vol. 11(2) pp. 298-304.

35 Kate Darling: Contracting About the Future: Copyright and New Media. *Northwestern Journal of Technology & Intellectual Property*, 2012. Vol. 10(7) pp. 503.

36 Latournerie, Anne: Petite histoire des batailles du droit d’auteur. *Multitudes*, 2011. Vol. 2. pp. 37-62.

37 Décret du 13–19 janvier 1791 relatif aux spectacles. (Decree of January 13–19, 1791 Relating to Performances).

38 Décret du 19–24 juillet 1793 relatif aux droits de propriété des auteurs, compositeurs de musique, peintres et dessinateurs (Decree of July 19–24, 1793 on the Property Rights of Authors, Musicians, Painters, and Illustrators)

39 Geoffroy-Schwinden – Rebecca Dowd: Music, Copyright, and Intellectual Property during the French Revolution: A Newly Discovered Letter from André-Ernest-Modeste Grétry. *Transposition*, 2018. Vol. 9(7) pp. 1-17.

40 Mezei Péter. A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884:XVI. tc.). *Jogelméleti Szemle*. 2004. Vol. 3. http://jesz.ajk.elte.hu/mezei19.html#_ftnref27 [accessed: 2023. 01. 02.]

41 Herman Finkelstein: *The Copyright Law-A Reappraisal*. University of Pennsylvania Law Review, 1956. Vol. 104(8) pp. 1058.

42 Geoffroy-Schwinden – Rebecca Dowd op. cit.

43 Andrew Paster: Rethinking Copyright Termination in A Global Market: How A Limitation in U.S. Copyright Law Could Be Resolved by France’s Droit D’auteur. *Southwestern Journal of International Law*, 2017. Vol. 23. pp. 381.

44 Calvin D. Peeler: From the Providence of Kings to Copyrighted Things (and French Moral Rights). *Indiana International & Comparative Law Review* 1999. Vol. 9(2) pp. 432.

45 Tran Kien: Can copyright law be translated? Vietnam’s experiences with droit d’auteur, 1864-1975. In Paul Torremans (eds.): *Research Handbook on Copyright Law: Second Edition*. 2017. p. 540.

46 D’Agostino, Giuseppina: The Globalisation of Copyright: A Comparative Analysis of the Anglo-American and Continental European copyright laws in relation to the Author. *Hibernian Law Journal*. 2001. Vol. 2. pp. 35.

47 Baldwin, Peter: *The Battle between Anglo-American Copyright and European Authors’ Rights*. In *The Copyright Wars: Three Centuries of Trans-Atlantic Battle*. Princeton University Press. Princeton, 2014. pp. 14-52.

48 Pogácsás Anett: Szerzői jog újratöltve. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2010. Vol. 115(6) pp.

36.

49 See: The Act LXXVI of 1999 on Copyright Section 95/A sub section. 1

50 Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében. 2008. Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 2008. Vol. 113(6) pp. 26-68.

51 Martin Senftleben: bridging the differences between copyright's legal traditions – The emerging ec fair use doctrine. Journal of the Copyright Society of the U.S.A. 2012. Vol. 57(3) pp. 522.

52 Barton Beebe An Empirical Study of U.S. Copyright Fair Use Opinions. University of Pennsylvania Law Review. 2008. Vol. 156(3) pp. 549-623.

53 Christine L. Chinni, Droit d'auteur versus the economics of copyright: Implications for american law of accession to the berne convention. Western New England Law Review, 1992. Vol. 14(2) pp. 154.

54 Sardjono, Agus: author's right is not only copyright. Indonesian Journal of International Law. 2021. Vol. 7(2) pp. 199-214.

55 The practical manifestation of third-generation blockchain technology is Cardano (ADA). Cardano, the first platform created solely on the basis of scientific research, is developed in Haskell.

56 Vitalik Buterin: Ethereum Whitepaper. <https://ethereum.org/en/whitepaper/> (2023. 01. 02.)

57 Fabian Vogelsteller: ERC: Token standard. <https://github.com/ethereum/EIPs/issues/20> (2023. 01. 02.)

58 Shermin Voshmgir: Token Economy: How the Web3 reinvents the Internet. Token Kitchen, Berlin, 2020. p. 17.

59 A decentralised application is an application that can operate autonomously, basically through the use of smart contracts, that runs on a decentralized blockchain system.

60 Breszkovics Botond: Az elsődleges nyilvános érme kibocsátás előtti jogi teendők Európában. In: Bujtár Zsolt, Szívós Alexander Roland, Gáspár Zsolt, Szilovics Csaba, Breszkovics Botond (eds.) Kripto eszközök világa a jog és gazdaság szemszögéből. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2021. pp. 136-158.

61 Szilovics Csaba: A kripto valuták pénzfunkciójáról és gazdasági, társadalmi jelentőségéről. In: Bujtár, Zsolt; Szívós, Alexander Roland; Gáspár, Zsolt; Szilovics, Csaba; Breszkovics, Botond (szerk.) Kripto eszközök világa a jog és gazdaság szemszögéből : konferenciakötet : 2021. március 19. Kripto eszközök világa a jog és gazdaság szemszögéből konferencia

válogatott tanulmányok 2021. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar. Pécs. 245-257. pp.

62 Ferencz Barnabás: The Tide is Turning – The Change from Shareholder Approach to Stakeholder Approach in Light of The Business Roundtable's 2019 Statement on the 'Purpose of a Corporation' Economics & Working Capital. 2021. Vol. 1. pp. 57-62.

63 Erc721.org. <http://erc721.org/> (2023. 01. 02.)

64 Enjin.io: ERC-1155: The Multi Token Standard. <https://enjin.io/about/erc-1155> (2023. 01. 02.)

65 The ERC-1155 standard allows to make massive transfers natively of the tokens included in a smart contract. In this way, if, for example, we have a series of NFT tokens or fungible tokens (or both), we can transfer several of these tokens in the same operation, making a single operation make this transfer effective.

66 Quantum predates the ERC-721 technical standard in chronological order, so it is probably based on a different technical standard.

67 Sarah Cascone: Sotheby's Is Selling the First NFT Ever Minted—and Bidding Starts at \$100. <https://news.artnet.com/market/sothebys-is-hosting-its-first-curated-nft-sale-featuring-the-very-first-nft-ever-minted-1966003> (2023. 01. 02.)

68 Clifford Chance: Non-fungible tokens: The global legal impact-thought leadership. 2. <https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2021/06/non-fungible-tokens-the-global-legal-impact.pdf> (2023. 01. 02.)

69 Harmath Dávid – Breszkovics Botond: Festmény a blokkláncon avagy, mi is az az NFT. Kutatók Éjszakája, Live presentation. PTE-ÁJK. Pécs, 30 September 2022.

70 NonFungible.com: Yearly NFT Market Report 2021. How Nfts Affect The World. 5th Edition. <https://nonfungible.com/reports/2021/en/yearly-nft-market-report> (2023. 01. 02.)

71 Szilovics Csaba: On the Origins of Taxation. Ancient roots of tax systems. 2022. Aula Magna Proeycto Clave Mcgraw Hill. Sevilla 150-166. pp. (ISBN: 9788419187420)

72 Katharina Garbers-von Boehm-Helena Haag-Katharina Gruber: Intellectual Property Rights and Distributed Ledger Technology with a focus on art NFTs and tokenized physical artworks. European Parliament. Brussels, 2022. pp. 17-20.

73 Katharina Garbers – von Boehm – Helena Haag – Katharina Gruber op. cit. pp. 19.

74 Katharina Garbers – von Boehm – Helena Haag – Katharina Gruber op. cit. pp. 31-40.

75 Heine R. – Stang F: Weiterverkauf digitaler

Werke mittels Non-Fungible-Token aus urheberrechtlicher Sicht. MMR. 2021. pp. 755-760.

76 Katharina Garbers - von Boehm - Helena Haag - Katharina Gruber op. cit. pp. 34-35.

77 Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. Article 5. (3) j). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0029&from=EN> (2023. 01. 02.)

78 Katharina Garbers - von Boehm - Helena Haag - Katharina Gruber op. cit. pp. 36-39.

79 Katharina Garbers - von Boehm - Helena Haag - Katharina Gruber op. cit. pp. 40-41.

80 Tóth Dávid: Digitalization trends in the Hungarian Criminal Procedure. In: Belaj, Ivan; Vajda, Halak Željka; Slobodan, Stojanović (eds.) 10. Međunarodna Konferencija Razvoj Javne Uprave. Vukovar, Horvátország: Veleučilište Lavoslav Ružička u Vukovaru, 2020. p. 309-316

81 Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC (Text with EEA relevance.). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN> (2023. 01. 02.)

82 Katharina Garbers - von Boehm - Helena Haag - Katharina Gruber op. cit. pp. 42-43.

83 Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0029&from=EN> (2023. 01. 02.)

84 Directive 2001/84/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the resale right for the benefit of the author of an original work of art. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0084&from=HU> (2023. 01. 02.)

85 Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC (Text with EEA relevance.). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN> (2023. 01. 02.)

86 Bodo Balazs - Daniel J. Gervais - João Pedro Quintais: Blockchain and smart contracts: the missing link in copyright licensing? International Journal

of Law and Information Technology. 2018. Vol. 26(4) pp. 311-336.

87 Katharina Garbers - von Boehm - Helena Haag - Katharina Gruber op. cit. pp. 47.

88 U.S. Copyright Office: Copyright Basics. 2021. pp. 1-10. <https://www.copyright.gov/circs/circ01.pdf> (2023. 01. 02.)

89 Jonathan Schmalfeld: How Copyright Violations Can Crash Your NFT Party, 2021. Fortune. <https://fortune.com/2021/08/04/nfts-copyright-violations-penalties-non-fungible-tokens-collectibles-nfttorney-jonathan-schmalfeld/> [(2023. 01. 02.)

90 Stefania Palma - Patrick Temple-West: SEC must clarify which NFTs will be regulated, says commissioner. 2022. Financial times. <https://www.ft.com/content/e8df6ea4-e9fb-4058-9a36-cef9c12f4726> (2023. 01. 02.)

91 Bujtár Zsolt: Az értékpapírosítás. 2021. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs. 295 p. (ISBN: 9789634297093)

92 David B. Hoppe: United States: Defining NFTs: Property, Securities, Or Commodities? 2022. Gamma Law. <https://www.mondaq.com/unitedstates/fin-tech/1239304/defining-nfts-property-securities-or-commodities> (2023. 01. 02.)

93 Tatiana Revoredo: Nonfungible tokens from a legal perspective. 2021. Cointelegraph. <https://cointelegraph.com/news/nonfungible-tokens-from-a-legal-perspective> (2023. 01. 02.)

94 An P. Doan - Mark W. Rasmussen - Courtney Lyons Snyder - Joshua B. Sterling - D. Grayson Yeargin: NFTs: Key U.S. Legal Considerations for an Emerging Asset Class. 2021. Jones Day. <https://www.jonesday.com/en/insights/2021/04/nfts-key-us-legal-considerations-for-an-emerging-asset-class> [(2023. 01. 02.)

95 Gregory J. Chinlund - Kelley S. Gordon: What Are the Copyright Implications of NFTs? 2021. Reuters. <https://www.reuters.com/legal/transactional/what-are-copyright-implications-nfts-2021-10-29/> (2023. 01. 02.)

96 Tóth Dávid: Identity theft in the cyberspace. Abstract. In: European Digital UniverCity: Book of Abstracts. EDUC research seminar on Cyber Security & Artificial Intelligence Online, November 24-25, 2021. Masaryk University - Université Paris Nanterre - Pécsi Tudományegyetem - Universität Potsdam - Université De Rennes 1 - UNICA, 2021. p. 10.

97 Luke Vredenburg: NFTs and the future of u.s. copyright law. 2022. Northwestern Undergraduate Law Journal. <https://www.thenulj.com/nuljforum/nfts-and-the-future-of-us-copyright-law> (2023. 01. 02.)

98 Jessica Cohen-Nowak – Andrew D. Kasne-
ich: Senators Dive Into the World of NFTs, Asking US
Patent and Copyright Offices to Consider Questions
Regarding Related IP Rights. HuntonAndrews Kurth.
https://www.huntonak.com/en/insights/senators-dive-into-the-world-of-nfts-asking-us-patent-and-copyright-offices-to-consider-questions-regarding-related-ip-rights.html#_ftnref2 (2023. 01. 02.)

99 Farkas Henrietta Regina op. cit. p. 182.

100 Szladits Károly: A magyar magánjog vázлата II. Budapest Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1933. p. 2.

101 Sági Edit: A média hatása a szerzői személy-
hez fűződő jogokra. In *Media Res.* 2022. Vol. 7. pp. 18-30.

102 Act LXXVI of 1999 on Copyright Section 42.
sub section 1.

103 Act LXXVI of 1999 on Copyright Section 17.

104 Act LXXVI of 1999 on Copyright Section 42.
sub section 2.

105 Gyenge Anikó: A szerzői mű ára – díjak az
egyedi felhasználási szerződésekben. *Iparjogvédelmi
és Szerzői Jogi szemle.* 2005. Vol. 109(6) pp. 20–38.

106 Tosics Nóra: A szerzői jog nemzeti, nemzet-
közi és regionális kimerülésének kérdései. *Iparjogvé-
delmi és Szerzői Jogi Szemle.* 2003. Vol. 108(1) pp. 3–8

107 Dudás Ágnes: Szerzői jog a digitális korban.
[Copyright in the digital age]. Typotex Kiadó. Buda-
pest, 2014. p. 23–24.

108 Mezei Péter: Jogkimerülés a szerzői jogban
[Exhaustion of copyright]. NMHH Médiatanács – Mé-
diatudományi Intézet, Médiatudományi Könyvtár.
Budapest, 2016. p. 24.

109 Harrison v. Maynard, Merrill & Co., 61 Fed.
Rep. 689 (1894).

110 Council of Copyright Experts' expert opinion
on the unauthorised publication of reproductions of
paintings in an auction catalogue; damage to prop-
erty; property rights and copyright, under the case
number SZJSZT 37/2000/1-2. https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakveleme-nyek_pdf/szjszt_szakv_2000_037.pdf [(2023. 01. 02.)

111 Mezei Péter: A jogkimerülés intézményének
kialakulása és fejlődése az Egyesült Államokban. *Ipar-
jogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle.* 2014. Vol. 119(2)
pp. 6–77.

112 The Act XCIII of 2016 on Collective manage-
ment of copyright and related rights.

113 Miramax v. Tarantino et al., 2:21-cv-08979
(C.D. Cal.)

114 Wright, Keira: Miramax Sues Tarantino over
'money Grab' Pulp Fiction NFTs. 2021. <https://coin->

telegraph.com/news/miramax-sues-tarantino-over-money-grab-pulp-fiction-nfts (2023. 01. 29.)

115 Costa Cameron: Quentin Tarantino to Offer
Seven Uncut Scenes from 'Pulp Fiction' as NFTs. 2021.
<https://www.cnbc.com/2021/11/02/quentin-tarantino-to-offer-seven-uncut-scenes-from-pulp-fiction-as-nfts.html> (2023. 01. 29.)

116 Miramax, LLC, Plaintiff, v. Quentin Taran-
tino; Visiona Romantica, Inc.; and DOES 1-50, De-
fendants. 2021 United States District Court – Central
District of California <https://s3.documentcloud.org/documents/21111461/miramax-tarantino-nft.pdf>
(2023. 01. 29.)

117 Handler Samantha: Tarantino NFT Suit Pre-
views Rights Battles in Future Contracts." *Bloomber-
glaw.Com.* 2021. <https://news.bloomberglaw.com/ip-law/tarantino-nft-suit-raises-questions-about-ip-rights-in-contracts> (2023. 01. 29.)

118 U.S. v. Nguyen és Llacuna, 22-mag-2478
(S.D.N.Y.)

119 Valerio Puggioni: Crypto rug pulls: What is a
rug pull in crypto and 6 ways to spot it. <https://cointellegraph.com/explained/crypto-rug-pulls-what-is-a-rug-pull-in-crypto-and-6-ways-to-spot-it> (2023. 01. 21.)

120 Benjamin Pimentel: Anatomy of an NFT art
scam: How the Frosties rug pull went down. <https://www.protocol.com/fintech/frosties-nft-rug-pull>
(2023. 01. 22.)

121 David O. Klein: United States: NFT Mint-
ers Arrested In Alleged Frosties Utility NFT Scheme.
Klein Moynihan Turco LLP. <https://www.mondaq.com/unitedstates/fin-tech/1178190/nft-minters-arrested-in-alleged-frosties-utility-nft-scheme> (2023. 01. 22.)

122 Szívós Alexander: Tax Treatment of Crypto-
currencies. In: Sergey, Y. Yurish Proceedings of the
1st Blockchain and Cryptocurrency Conference (B2C'
2022). 2022. International Frequency Sensor Associa-
tion (IFSA) Publishing, S. L. Barcelona. 11-14. pp.

123 Matthew G. Lindenbaum-Robert L. Lind-
holm- Daniel Curran: The DOJ Pulls the Rug on the
Frosties NFT Founders. https://www.nelsonmullins.com/idea_exchange/blogs/investigations/doj-the-doj-pulls-the-rug-on-the-frosties-nft-founders (2023. 01. 29.)

124 Revenue Service (IRS), Criminal Investiga-
tion (IRS-CI), New York Field Office of the Depart-
ment of Homeland Security (HSI), U.S. Postal Inspec-
tion Service (USPIS)

125 Department of Justice U.S. Attorney's Of-
fice Southern District of New York: Two Defendants

Charged In Non-Fungible Token (“NFT”) Fraud And Money Laundering Scheme. <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/two-defendants-charged-non-fungible-token-nft-fraud-and-money-laundering-scheme-0> (2023. 01. 22.)

126 *Hermès v. Rothschild*, 1:22-cv-00384 (S.D.N.Y.)

127 Maghan McDowell: The ‘Baby Birkin’ NFT and the legal scrutiny on digital fashion. <https://www.voguebusiness.com/technology/the-baby-birkin-nft-and-the-legal-scrutiny-on-digital-fashion> (2023. 01. 29.)

128 Taylor Dafoe: Hermès Is Suing a Digital Artist for Selling Unauthorized Birkin Bag NFTs in the Metaverse for as Much as Six Figures. <https://news.artnet.com/art-world/hermes-metabirkins-2063954> (2023. 01. 29.)

129 Blake Brittain: Hermes lawsuit over ‘MetaBirkins’ NFTs can move ahead, judge rules. <https://www.reuters.com/legal/litigation/hermes-lawsuit-over-metabirkins-nfts-can-move-ahead-judge-rules-2022-05-05/> (2023. 01. 29.)

130 Robert. C Post: Demokratikus legitimitás és az Első Alkotmánykiegészítés. In *Media Res*, 2017/1 3,72-91 pp

131 Blake Covington Norvel: The Modern First Amendment and Copyright Law. 2009. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, Vol. 18(3) 547-588. pp.

132 *Nike, Inc. v. Stockx LLC*, 1:22-cv-00983 (S.D.N.Y.)

133 Heitner Legal: <https://heitnerlegal.com/wp-content/uploads/Nike-v-StockX.pdf> (2023. 01. 25.)

134 Blake Brittain: Nike ramps up sneaker NFT lawsuit with StockX counterfeiting claim. <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/nike-ramps-up-sneaker-nft-lawsuit-with-stockx-counterfeiting-claim-2022-05-11/>

135 Andrew Rossow: The Nike v. StockX Lawsuit Could Determine What Type of NFTs Can Be Created. <https://nftnow.com/features/the-nike-v-stockx-lawsuit-could-determine-what-type-of-nfts-can-be-created/> (2023. 01. 29.)

136 StockX Launches Vault NFTs: <https://stockx.com/about/stockx-launches-vault-nfts/> (2023. 01. 26.)

137 StockX Terms And Conditions of Use: <https://stockx.com/terms> (2023. 01. 26.)

138 Nike Acquires RTFKT: <https://about.nike.com/en/newsroom/releases/nike-acquires-rtfkt> (2023. 01. 29.)

139 Jacklyn Wille: Nike Avoids Disclosing NFT,

Shoe Revenue in StockX Legal Battle .<https://news.bloomberglaw.com/ip-law/nike-avoids-disclosing-nft-shoe-revenue-in-stockx-legal-battle> (2023. 01. 29.)

140 *Janesh s/o Rajkumar v. Unknown Person (“chefpierre”)* HC/OC 41/2022.

141 Use your NFTs to get a crypto loan: <https://nftfi.com> (2023. 01. 26.)

142 Joanna Ossinger: Bored Ape NFT Barred From Sale by Singapore Court After Dispute. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-05-20/bored-ape-nft-barred-from-sale-by-singapore-court-after-dispute#xj4y7vzkg> (2023. 01. 29.)

143 Dominic Low: Singapore High Court blocks potential sale and transfer of rare NFT. <https://www.straitstimes.com/tech/tech-news/singapore-high-court-blocks-potential-sale-and-transfer-of-rare-nft> (2023. 01. 26.)

144 Lachlan Keller: Singapore court issues ‘huge’ NFT decision, allows papers to be served via blockchain. <https://forkast.news/singapore-court-issues-huge-nft-decision-blockchain/> (2023. 01. 29.)

145 Bujtár Zsolt: A kriptovaluta ökoszisztéma szabályozási kihívásai. In: Benke, József; Fabó, Tibor (szerk.) *A puro pura defluit aqva. Ünnepi tanulmányok Nochta Tibor professzor 60. születésnapja tiszteletére*. 2018. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs. pp. 61-72.

146 Laura Dobberstein: Landmark case recognizes Bored Ape NFT as an asset. https://www.theregister.com/2022/05/19/nft_recognized_asset/ (2023. 01. 29.)

147 *Osbourne v Persons Unknown, Ozone* [2022] EWHC 1021 (Comm). <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2022/1021.html> (2023. 01. 28.)

148 Moringiello, Juliet M. – Odinet, Christopher K.: *The Property Law of Tokens*. 2021. *Florida Law Review* Vol.74. 607-671. pp. (<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3928901>)

149 Women in Blockchain Talks: About. <https://womeninblockchaintalks.com/> (2023. 01. 28.)

150 My Social Canvas: About. <https://mysocialcanvas.com/join> (2023. 01. 28.)

151 Boss Beauties: About. <https://bossbeauties.com/about> (2023. 01. 28.)

152 Andrew Rossow: U.K. Court Recognizes NFTs as ‘Property’ in Boss Beauties Theft Case. <https://beincrypto.com/uk-court-recognizes-nfts-as-property-with-injunction/> (2023. 01. 29.)

153 Shawn Johnson: UK courts recognize an NFT as property in the stolen Boss beauties case. <https://biz.crastr.net/uk-courts-recognize-an-nft-as-property-in-the-stolen-boss-beauties-case/> (2023. 01. 29.)

154 AA v Persons Unknown. Ors, Re Bitcoin [2019] EWHC 3556 (Comm) (13 December 2019). <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2019/3556.html> (2023. 01. 28.)

155 Ion Sciences Ltd, Duncan Johns v Persons Unknown, Binance Holdings Limited, Payment Ventures Inc. [2020] unreported (21 December 2020.)

156 Micah: UK Courts Recognise An NFT As Property In Stolen Boss Beauties Case. <https://nftevening.com/uk-courts-recognise-an-nft-as-property-in-stolen-boss-beauties-case/> (2023. 01. 29.)

157 Halston Thayer v. Matt Furie et al 2:2022cv01640

158 James Vincent: Pepe the Frog is officially dead. <https://www.theverge.com/2017/5/8/15577340/pepe-the-frog-is-dead-matt-furie> (2023. 01. 28.)

159 Lot 12: Rare Pepe PEPENOPOULOS, 2016 (collected by. Tokenangels): <https://metaverse.sothebys.com/natively-digital/lots/pepenopoulos> (2023. 01. 28.)

160 Chain/Saw: About. <https://www.chainsaw.fun/about> (2023. 01. 28.)

161 Pegz: About. <https://www.pegz.fun/about> (2023. 01. 28.)

162 Bujtár Zsolt: A decentralizált autonóm szer-

vezet (DAO) – fenntartható társasági forma? In: Bujtár, Zsolt; Gáspár, Zsolt; Szilovics, Csaba; Breszkovics, Botond; Ázsoth, Szilvia; Szívós, Alexander Roland; Ferencz, Barnabás; Martin, Márton (szerk.) Fenntarthatóság, technológia és jog : Konferenciakötet – Válogatott tanulmányok. 2022. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs. pp. 50-63.

163 Luke Plunkett: \$500,000 NFT Lawsuit Over Pepe The Frog's Butt Is A Very Funny Story. <https://kotaku.com/pepe-frog-nft-lawsuit-sue-dao-matt-furie-halston-thayer-1848663957> (2023. 01. 29.)

164 Halston Thayer, v. Matt Furie; Chain/Saw LLC; PegzDAO, (2:22-cv-01640-AB-MRW) (Document 1 Filed 03/12/22). 1-19 pp. <https://storage.courtlistener.com/recap/gov.uscourts.cacd.846250/gov.uscourts.cacd.846250.1.0.pdf> (2023. 01. 28.)

165 The metaverse is one of the concepts of the future internet. It is based on decentralised crypto solutions and consists of 3D virtual spaces that form a virtual universe.

166 In play-to-earn games, players can earn rewards and even cash/cryptocurrency during gameplay.

167 Mortifer P2E game. <https://mortifer.io/> (2023. 01. 29.)

Dr. habil. Fenyvesi Csaba
egyetemi tanár, PTE ÁJK Büntető és
Polgári Eljárásjogi Tanszék

Egy emberölési ügy nyomozási és védőügyvédi tanulságai

I. Az elsődleges adatok

2002. december 29.-én 13 órakor K. Zoltán bogádi lakos távbeszélőn bejelentést tett a Pécsi Rendőrkapitányság ügyeletére, hogy kutya sétáltatás közben a Bogádi és Nagykozári út kereszteződésétől kb. 100 méterre egy női holttestet vett észre a füves, gazos részen. A rögvest kiküldött járőr a helyszínen megállapította, hogy a bejelentés valós. A kb. 20 év körüli nő bűncselekmény áldozata lett.

A halaszthatatlan nyomozási cselekményként lefolytatott szemlén észlelték a detektívek, hogy a sértettet alulról teljesen lemeztelenítették, miközben a felső ruházatát rajta hagyták. Az alsó ruházat darabjait, farmer nadrágját, cipőit, kabátját a test közelében eldobálva találták meg. Egy orvosi fecskendő is felleltek, amelyen vérgyanús szennyeződést láttak. Az elhalt nyakán zsinegelésre utaló vérbeszűrtségi nyomot regisztráltak. A fejének hátsó jobb részén pedig egy feltehetően lövés-

től származó lyuk tátongott. Az orvos szakértők értékelése szerint a halál kb. 12-24 órája állhatott be.

II. A nyomozás

A szemle utáni boncoláson az orvosok a koponya jobb oldali falcsonti tájékán találtak egy kerek, 11 mm átmérőjű anyaghiányos bemeneti nyílást. A bemeneti nyílás egy csatornában folytatódott, mely – álló testhelyzetet, egyenes fejtartást feltételezve – jobbról-hátulról, balról-előre és kissé lefelé mutatott. A csatorna hosszát 80 mm-nek mérték. Ilyen hosszúságban, kb. 12-15 mm-es sávban az agyállomány roncsolódását is észlelték. Emellett az arcon kisebb kiterjedésű hámhúzóadásokat figyeltek meg. A bal oldali csípőtájékon két kisebb szederjes hámhúzóadást, a nyakon elől félköríves zsinegelési barázdát detektáltak. A sértett halálának okát agyállományi roncsolódásban jelölték meg, amely erőszakos módon jött létre. A gyors orvosi segítség sem menthette volna meg.

Kimondták, hogy a sértett nyakát megsinegelték egy 5-7 mm átmérőjű kötélszerű tárggyal, melynek következtében a nyelvcsont mindkét nagy-szarva eltört. Ez a sérülés még életében keletkezett. Azt is állították – valószínűséggel –, hogy egy speciális eszközzel, mégpedig disznóólóval lötték fejbe.

A további vizsgálatok érdekében a boncolók vér-haj-fanszörzet mintákat rögzítettek.

A helyszínen az elhalt személyazonosságát nem lehetett azonnal megál-

lapítani, mivel ruházatából személyi igazolványa vagy egyéb okirata nem került elő. Csakúgy nem, mint a mobiltelefonja vagy egyetlen forintja. A szemle és az elsődleges nyílt nyomozási adatgyűjtés alapján azonban rövid időn belül kiderítették, hogy az áldozat a 21 éves, hajadon F. Irén, aki egy baranyai faluból származott. Prostitúáltként dolgozott a 6-os főút mellett a Budai vám (a város keleti kivezető útja) környékén.

Az intenzív erőkkal beindított adatgyűjtés során feltérképezték személyi, családi, „munkahelyi” kapcsolatait. Mindenekelőtt kihallgatták a futtatóját. A középkorú férfi elmondta, hogy a „munkavállalója” készpénzt keveset tarthatott magánál, mert „bűnmegelőzési okból” igyekezett naponta többször is átvenni a fuvarok díjait. Mobiltelefonja volt a hölgynek, de annak sorsáról nem tud. Számát és a készülék típusát megadta a kihallgatóknak. Nem tudott érdemi adatot szolgáltatni arról, hogy december 28-án vagy 29-én ki lehetett szolgáltatást igénybe vevő. Számára is furcsa volt, hogy nem veszi fel a telefonhívását 29-én. Kereste is a 6-os út környékén, masírozott kocsijával, de nem lelte fel.

A helyszín közelében korábban videokamerát nem helyeztek ki, érdemi elektronikus adathoz nem jutott a hatóság. Csakúgy nem a mobilszám híváslistájának elemzéséből és a hívók ellenőrzéséből sem. Az utolsó kuncsaft, ha egyáltalán ő volt a tettes, feltehetően az utcán ismerkedett meg az áldozatával, nem telefonozott vele.

Szerény családi kapcsolataiból sem bukkant fel érdemi adat.

A modus operandi nyilvántartásból olyan személy nem jutott a nyomozók látókörébe, aki hasonló bűncselekményt követett volna el korábban. A sértettel ellenségesen viselkedő személyt, bosszúállót, ilyen motivációjú személyt sem tárt fel a széleskörű adatkutakodás.

A legerősebb verziónak az bizonyult, hogy az alkalmi szexuális partnere, az út mentén őt leszólító, autós személy lehetett a tettese. Nem lehetett kizárni motivációként a sértett pénzének, telefonjának elvételét sem az „ingyen fuvar” mellett. A hipotézishez azonban nem jöttek az adatok, a nyomozási szálak nem melegedtek. Nem csak a helyszín, hanem a nyomozás is kihűlt. Közel két hónappal az elkövetés után holtpontra jutott.

III. A terhelt és védekezése

És ekkor jött a legnagyobb rendőr, a véletlen. Ami mögött sokszor a szerencse is meghúzódik, no meg a „kriminalisztikai banánhéj”. Amin a tettes megcsúszik.

2003. február 24-én az áldozat mobiltelefon készüléke jelt adott. Felébredt 57 napos Csipkerózsika álmából. Azt ugyanis kezdettől fogva figyeltették. Nem csak a chipes SIM kártya adhat szignált, hanem maga a készülék is. Könnyen lehet, hogy ezt az elkövető sem tudta. Óvatlanságában átpasszolta a készüléket egy ismerősének, T. Sándornak, akitől a felderítők le is foglalták. Mindjárt kibökte, hogy régi ismerősétől, L. Mihálytól kapta egy 4.000 forintos adósság törlesztése fejében.

A kérdőre vont L. Mihály kezdetben egy fiktív becenevet dobott be a nyomozóknak. Miután ellenőrizték ezt és kiderült a trükkje, bevallotta, hogy ő adta át a mobiltelefont T. Sándornak. SIM kártya nélkül, csak magát a készüléket.

Innentől az események felgyorsultak, a nyom és az ügy melegezni kezdett, visszatért a siker reménye.

Házkutatást tartottak a 28. évét taposó, alkalmi kőműves munkákból élő, szakmunkásképzőt végzett, egyszer katonai szolgálat alóli kibúvás miatt próbára bocsátott L. Mihály pécsi, keleti városrészes otthonában. A szülei családi házában lakott nyugdíjas édesapjával és a még dolgozó édesanyjával. No meg a madonna arcú feleségével és pólyás kisfiával. Azok nem örültek az egyenruhások megjelenésének, de tűrték. A spájzból mindjárt előkerült egy disznóölő pisztoly, 6,4 cm-es hosszúságú, 11 mm-es szélességű tuskével. Az apa elmondta, hogy ezt használják disznóvágáshoz. Január elején akcióztak vele legutóbb, egy 120 kilós malac bánta.

A bűnüldözők magukkal vitték L. Mihály összes ruháját, lábbelijét és az öreg családi autót. De legfőképpen Mihályt. Aki már az első kérdésre bevallotta, hogy 2002. december 28. napján találkozott a sértettel. 19 óra körüli sötétségben indult el otthonából az apja erősen lestrapált Toyota Corolla személygépkocsijával. A Renault Nyitrai szalon közelében az út szélén sétálgatva látta meg a későbbi áldozatot. Leszólította és megegyezett vele, hogy 3.000 forintért komplett szexuális szolgálta-

tást kap. A pénzt előre kérte a hölgy, és ezt át is adta.

A szőke, alacsony termetű Irén beült a személygépkocsi jobb első ülésére, majd a Szent Borbála hídhöz gurultak. Itt a nő először orálisan nyújtott szexuális szolgáltatást. Majd jött az óvszeres közösülés. Hátulról. Úgy, hogy a kétajtós autó jobb első ülésének háttámláját lehajtották. Irén arra feltérdelt, előre hajolt. A feje a hátsó ülés közepe táján feküdt. Ám itt történt a baj – mondta L. Mihály.

– Miféle baj? – kérdezte a kíváncsi nyomozó.

– Hát ekkor történt a baleset – bökte ki szomorú hangon az előállított.

– Miféle baleset? – érdeklődött a kihallgató.

– A hátsó ülésen felejtett disznóölő elsült, durrant egy nagyot. Véletlenül rátenyereltem az indító karjára a jobb kezemmel, amikor az orgazmusom után ráhajoltam. A túske meg kiugrott és belebökött fejébe.

– De hát nem vette észre, hogy ott van a disznóölő a hátsó ülésen?

– Nem vettem észre, mert rajta volt a kék ballonkabátom, eltakarta.

– De a lefoglalt ballonján nem találunk lyukat, ahol a túske kiugrott volna?

– Mert volt alatta rés az ülés egyenetlensége miatt és ott ment ki a túske, így nem ütött lyukat a dzsekimen.

– Miért volt önnél egyáltalán disznóölő fegyver, amikor szexelni ment?

– Véletlenül maradt a kocsiban.

– Miért kellett egyáltalán a kocsiba tenni egy disznóölő pisztolyt, amit a házukban használnak disznóölésre?

- Néha el szoktam menni, hogy lőjek vele, például a szőlőnkben.

- Lőni egy olyan pisztollyal, aminek 6-8 centiméteres a tuskéje?

- Igen, egy fa közelében állva szoktam a fába vagy deszkába lőni, játékból.

- Miért volt töltve a pisztoly az autóban?

- Elfelejtettem, hogy patronnal töltve hagytam.

L. Mihály a zsinogelést tagadta, semmiféle fojtást nem alkalmazott. Állította, hogy amikor meglátta a pulzus nélküli, ellazult testet, a meglőtt fejet, pánikszerűen csak annyit tudott tenni, hogy egy eldugott helyen kirakta a kocsiból a fűbe, tárgyait kidobálta és elhajtott. Semmiféle pénzt nem vett el tőle. Csak útközben vette észre, hogy a kocsiban maradt a nő telefonja. A SIM kártyát hazafelé tartva kihajította a kocsikablakán az út szélén a Shell kút közelében. A készüléket magánál tartotta egészen február 24-ig. Akkor átadta adósság törlesztésként egy régi ismerősének, T. Sanyinak, akinek tartozott.

A disznóölő pisztolyt otthon többször lemosta, takarította az eset után. Mint ahogy az autóban levő vérfoltokat is letörölgette, a használt óvszert meg a kukájukba hajította. Azóta azt már sokszor ürítette a köztisztasági vállalat.

IV. A szakértői vélemények

A kihallgatással párhuzamosan a szakértők is aktívan dolgoztak. A szerológusok a lefoglalt személygépjárműben „A” vércsoport tulajdonságú anyagmaradványokat találtak. A boncolás-

kor biztosított vérmintából tudták már, hogy sértett „A RH pozitív” vércsoporttal bírt.

A vizsgált szörképletek és rázadékok alapján azt is kimondták a szakemberek, hogy a piros Corolla mindkét első ülés előtti padlószőnyegén több, igen nagy valószínűséggel az áldozattól származtatható hajszál volt azonosítható. Tekintettel arra, hogy ezek egy része egészséges, megtartott hajhagymával rendelkezett, vélhetően erősebb mechanika erőbehatásra (haj húzása, tépése) kerülhettek feltalálási helyükre. Az orvos szakértők szerint az áldozat a gépjármű valamelyik első ülésen lehetett, és húzhatták a haját. Emellett a jobb hátsó ülés előtti szőnyegről biztosított szörképletek között is találtak olyat, amely az áldozattól származhatott. (A helyszínen fellelt fecskendő és azon levő vér nem volt köthető az üggyhöz. Feltehetően már korábbról, más cselekményből maradt ott.)

A fegyverszakértő is szorgalmasan végezte munkáját. Az általa végzett próbálövés (modellezés) során egy műanyag dobozt plasztilinnel (gyurmával) megtöltött, majd az állatkábitó készülékbe töltényt helyezett. A műanyag doboz tetejére egy 2 mm vastagságú lapot helyezett, majd a készüléket közvetlenül ráhelyezte a műanyag lap felületére. Az eszközből kivágódó acéltüske kilyukasztotta a műanyag lapot és a doboz fenékrészét. Véleménye szerint a lenyomás bekövetkezhet véletlen módon is, ám az igazságügyi orvos szakértők kísérlete nem ezt bizonyította. A kísérlet során egy koponyatető részletét szappan-zselatin keverékkel feltöltötték, majd kihűtötték.

A disznólövő fegyvert a vaklőszerral betöltötték, majd felhúzták. A koponyatetőt rászorított csőtartással átlőték. A kísérlet során a tesztlövés azonos nagyságú kerek anyaghiányt okozott, mint amelyet a sértett boncolásakor a koponyáján találtak. Az orvos szakértő véleménye szerint a fegyvert annak használójának erősen tartva, a fejre kellett szorítania.

Ezt a verziót erősítette a végrehajtott bizonyítási kísérlet is. Ott a Corollában mutatta meg az aktívan közreműködő gyanúsított, hogyan történt szerinte a balesetes meglövés. Egy próbababát adtak L. Mihály kezébe, aki megmutatta a sértett helyzetét az autóban, amint éppen a feje a hátsó ülésen nyugszik. A szakértők készítettek egy viaszfejet, hasonlóan a sértett fejméretéhez. A hátsó ülés jobb felén fekvő disznóölő pisztoly tüskéje teljesen más szögben érkezett a viaszbabuba a kísérlet során, és teljesen más szögű csatornát hozott létre, mint a boncoláskor talált szúrscatorna. A szakértők következtetése szerint a terhelt által bemutatott módon nem keletkezhetett a sértett agyi sérülése.

A terheltől lefoglalt kék ballon aljából hiányzott az összehúzó zsinór. A szakértők szerint az abban használt zsinór alkalmas a sértett nyakán levő sérülések előidézésére.

Az anyagmaradvány szakértők pikogrammmal mennyiségű emberi agyvelőt találtak a házban talált disznóölő pisztoly tüsketartójában. Az megegyezett a sértett agyvelejei mintájával.

Azt is – az ideg-elme szakértők szerint – a teljesen épelméjű gyanúsított elé tárták, hogy a letartóztatása alatti zárkatársa azt vallotta, hogy neki elárulta

bizalmasan L. Mihály, hogy a lövést követően nem következett be azonnal a sértett halála, ezért a dzsekijéből kivett egy zsinórt és azzal fojtogatta.

Mindezen bizonyítékok ellenére az eljárás alá vont az egész nyomozás során fenntartotta a balesetes verzióját, ami jogilag gondatlan emberölésnek minősült. A szándékos fejbélövést és a zsinegelést mindvégig tagadta.

A fentebb jelzett első kihallgatása során a szakemberek megítélése szerint magába roskadó (regresszív) magatartást tanúsított. Folyamatosan sírt, cselekménye miatt összetört, megbánó magatartást mutatott. Azt is őszintén feltárta, hogy a bűncselekmény megtörténte után folyamatosan arra számított, hogy mikor fognak érte menni a rendőrök. A második alkalommal már azt is megvallotta, hogy az eset előtti két-három évben többször vette igénybe Budai vám környéki prostituáltak szolgáltatásait.

V. Az elsőfokú bíróság ítélete

A Baranya Megyei Bíróság két napos tárgyalást követően 2004. március 3-án szándékos emberölés (alapeseti) büntetőben mondta ki bűnösnek L. Mihályt, miután nem fogadta el a vádlott, tárgyaláson is megismételt baleseti verzióját. Ezért 12 évi börtönre ítélte, mellékbüntetésül 10 évre eltiltotta a közügyek gyakorlásától. A szabadságvesztésbe beszámította a 2003. március 5. napjától előzetes fogvatartásban eltöltött időt. A bűnjelként lefoglalt ingóságok közül a disznóölő eszközt a hozzátartozó patronokkal elkobozta, míg

a lefoglalás megszüntetése mellett a fehér színű bélelt női dzsekit, fehér női műszőrme kabátot, a fekete hosszú ujjú pulóvert, fehér hosszú ujjú női pamut felsőt, fehér rövid ujjú pólót, kék farmer nadrágot, a szürke női tangabugyit, a fekete női bakancsot, a női hajcsatot, a két darab gumi óvszert, a fehér öngyújtót, a Siemens A40-es mobiltelefont akkumulátorral, a fehér melltartót és szürke zoknit a sértett hozzátartozójának, a szürkés-kék kabátot és az ahhoz tartozó zsinórt, a szürke szabadidő nadrágot a vádlottnak rendelte kiadni, míg az egyéb bűnjelek megsemmisítését rendelte el. Kötelezte a vádlottat az addig felmerült 977.450 forint bünygyi költség megfizetésére, míg a további 180.205 forint az államot terhelte.

VI. A másodfokú bíróság ítélete

A megyei bíróság ítélete ellen az ügyész a vádlott terhére, súlyosabb minősítésért és hosszabb tartamú, valamint szigorúbb (fegyház) végrehajtási fokozatú szabadságvesztés-büntetés kiszabásáért jelentett be fellebbezést. A védelem eltérő minősítés és ezzel összhangban enyhébb szankcióért fellebbezett.

A Pécsi Ítéletábla az elsőfokú bíróság ítéletét úgy változtatta meg, hogy a főbüntetés tartamát 14 év börtönre súlyosította. A bünygyi költséges rendelkezést akként változtatta meg, hogy a vádlott 741.245 forint bünygyi költséget köteles megfizetni, míg 236.205 forint bünygyi költség az államot terheli. Egyebekben az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.

Indokolásában a tanács kiemelte, hogy a sértettet ért mindkét sérülés halálos eredményhez vezetett volna. Külön a fejlövés és külön a zsinogelés is a sértett halálát okozta volna. A két sérülés között 1-2, legfeljebb 3 perc telt el. A vádlott azzal védekezett, hogy az általa használt disznókábitó eszköz véletlenül sült el a gépkocsija hátsó ülésén, nem szándékosan okozta a sértett fejsérülését, és ezzel halálát. Ezen túlmenően tagadta azt, hogy áldozatát zsinogelte. A véletlen baleset lehetősége, és így a vádlott védekezése a szakértői vélemények alapján minden kétséget kizáróan cáfolható. Az elsőfokú bíróság ítéletének jogi indokolása annyiban szorul kiegészítésre, hogy a vádlott a sértettet egyenes szándékkal ölte meg, halálát kívánva hajtotta végre az ölési cselekményt. Mellőzi a másodfokú bíróság súlyosító körülményként értékelni a cselekmény motivátlanságát. Ezzel szemben súlyosító körülményként értékelhető a kivégzésszerű, durva, kíméletlen elkövetési mód, a sértettnek esélyt sem adva az életben maradásra. További súlyosító körülményként értékelte a másodfokú bíróság, hogy a vádlott az ölési cselekmény végrehajtására a sértett fizikailag kiszolgáltattott helyzetét használta fel.

VII. Epilógus - védőügyvédi tanulsággal

A terhelt meghatalmazott védője sokat és hosszan gondolkodott azon: vajon miért ragaszkodott szinte perszeverantikus makacssággal, cáfoló bizonyíték láttán is L. Mihály a balesetes verzióhoz

az egész eljárás során? (A szülők által megbízott védőjének is.) Miközben értelmes ember lévén szinte bizonyosan tisztában volt azzal, hogy az életszerűtlen verzióját nem fogja befogadni egyetlen hatóság, így végső soron a bíróság sem. Miért nem használta ki a megbánásos beismeréssel járó előnyt, az esetleges enyhébb büntetést?

A védencének is felvetett fenti kérdésre nem tudott felelni az eljárás során a védő. Mihály is csak annyit mondott: higgye el ügyvéd úr, ez így volt, ahogy mondom! Baleset volt!

A kérdésre tehát nem jött eltérő válasz az eljárás során. Csak később. Évekkel később.

Történt ugyanis, hogy véletlenül L. Mihály felesége munkahelyén járt más ügyből kifolyólag a védőügyvédje. És ott beszédbe elegyedett az intézmény portásával, akit évtizedek óta ismert. Szó szót követett. A portás tudta, hogy az ügyvéd volt a meghatalmazott vé-

dője L. Mihálynak, olvasta az újságban is. Felvetette, hogy itt takarítgat a házban Mihály felesége, a gyermeke édesanyja. Szoktak cseverészni egymással. És most jön a döntő mondat a portás szájából:

„a feleség már nagyon várja haza Mihályt, nemsokára lejár a balesete miatti büntetése.”

A balesete miatt! És ezt Mihály benn is tudta. Kilátott a rácsok mögül. Kezdetről fogva. A túlélés, a visszatérés esélye sokkal erősebb volt, mint bármiféle (bizonytalan) enyhítés. Érdekelte is őt egy-két év. Ha netán, egyáltalán. Az sem biztos. Egy biztos csak. Túl kell élni. Vissza kell térni. Tovább kell élni. A jövőben.

A már iskolás gyerekek sem gyilkos gyereke, hiszen baleset mindenkivel előfordulhat. Inkább sajnálatos dolog. És Mihály ezt megérezte.

Most már megint otthon van.

Dr. habil. Molnár Judit PhD
egyetemi docens, Debreceni Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Igazságügyi szakértői vélemény „beszerzése” polgári nemperes eljárásban¹

I. Bevezető gondolatok

Polgári perrendtartásunk, a 2016. évi CXXX. törvény egyik rendező elve a perkoncentráció, amely szerint „a bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időpontban álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbíráلható legyen”.² Emellett a vélt vagy valós jogsérelmet elszenvelő fél számára különös jelentőséggel bír, hogy – amennyiben ez lehetséges – a megindítandó polgári per eredményét prognosztizálhassa, és mérlegelhesse a polgári per indítást vagy a megegyezésre törekvést az ellenérdekű féllel.

A polgári peres eljárás megindítása a felperes részéről minden olyan kérdésben, amelyben a vita peren kívüli megegyezéssel is lezárható, komoly átgondolást igényel, tekintettel a polgári per tartamára és költségvonzatára. A bíróság a jogvitát a felek által

előterjesztett tények és bizonyítékok értékelése után zárja le ítéletével. A perindító fél számára tehát nem csak a perkoncentráció érvényesülése miatt fontos a tényekre vonatkozó bizonyítékok beszerzése, hanem már korábban, a perindítás melletti/elleni döntésnél is meghatározó lehet, hogy milyen bizonyíték van a fél kezében.

A polgári per megindítását megelőzően hogyan juthat a fél olyan bizonyítékok birtokába, amelyek a polgári perben felhasználhatók? Melyek azok a bizonyítékok, és milyen eljárási keretben kell azokat „beszerezni”, hogy a bíróság a bizonyítás során megfelelő súllyal értékelje őket? A Pp. a bizonyítás kapcsán megállapítja, hogy „a bizonyítás történhet különösen tanúbizonyítás, szakértői bizonyítás, okirati bizonyítás és szemle útján”.³ Bizonyítási eszközként rögzíti a következőket: „különösen tanú, szakértő, okirat, képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel, valamint egyéb tárgyi bizonyítási eszköz”.⁴ Ekként, ha a fél a jogvita kapcsán előzetesen az általa állított tények bizonyítékainak beszerzésében gondolkodik, a fenti bizonyítási eszközök körére kell gondolnia.

A peres eljárást megelőzően a fenti bizonyítékok különböző módokon állhatnak rendelkezésre, azonban a polgári perbeli felhasználás általános feltétele lesz, hogy a bizonyítási eszköz ne legyen jogsértő.⁵ Maga a Pp. hívja fel a figyelmet arra, hogy a bíróság felhasználhatja a más eljárásban beszerzett bizonyítékot, ha a bizonyítás felvételének a módja – az eljárás sajátosságait leszámítva – nem ütközik a Pp. rendelkezéseibe.

Vizsgálva a perrendtartás egyes bizonyítási eszközökre vonatkozó szabályait, kiemelés érdemel a szakértői bizonyítás azon eleme, hogy szakértő a fél megbízása vagy kirendelés alapján, indítványra alkalmazható.⁶ A jogalkotó a fél által megbízott szakértő esetén a magánszakértői bizonyítás sajátos szabályait rendeli alkalmazni.⁷ A kirendelés kapcsán megállapítható, hogy a bizonyító fél kérelmére a bíróság rendel ki szakértőt, valamint lehetőség van arra is, hogy a fél egy korábbi, „más eljárásban” kirendelt szakértőnek a szakkérdés tárgyában készített szakvéleménye felhasználását indítványozza a peres eljárásban.⁸ A Pp. azonban kifejezetten nem sorolja fel az érintett „más eljárásokat”, így a szakértői bizonyítás szempontjából minden olyan eljárás (polgári vagy büntetőper, szabálysértési eljárás vagy választottbírói eljárás) szóba jöhet, ahol a szakkérdés tekintetében szakértő kirendelésére került sor.⁹

Jelen tanulmányban azokat a „más eljárásokat” tekintjük át, amelyek nemperes eljárásként a peres eljárást megelőzően kifejezetten szakértői vélemény beszerzésére irányulnak. Ezen eljárások köre igen színes az eljárást lefolytató hatóság oldaláról, ugyanis mind a bíróság, mind a közjegyző hatáskörében megtalálhatóak. A bíróság 2006. január 1. óta jogosult nemperes eljárásban a fél kérelmére igazságügyi szakértőt kirendelni. A közjegyző 2009. január 1. napjától két eljárásával is segítheti a jogkeresőt a bizonyítékbeszerzésben, ugyanis hatáskörébe tartozik az előzetes bizonyítás és az igazságügyi szakértő kirendelésére irányuló eljárás.¹⁰

II. Igazságügyi szakértő kirendelése bírósági nemperes eljárásban

A bíróság a Pp. bizonyításra vonatkozó szabályai alapján a polgári perben jogosult szakértő kirendelésére, amennyiben annak feltételei fennállnak. A legfőbb feltétel, hogy a jogvita keretében a meghatározásához vagy a perben jelentős tény megállapításához, megítéléséhez különleges szakértelem szükséges.¹¹

A jogalkotó 2006. január 1. napjától a 2005. évi XLVIII. törvénnyel vezette be a bíróság hatáskörében, kifejezetten nemperes eljárás keretében az igazságügyi szakértő kirendelésére irányuló eljárást. Tette ezt egy olyan polgári perjogi környezetben, amikor a bírósági kirendelésen kívüli igazságügyi szakértői vélemény nem érte el „az igazságügyi szakértői vélemény” bizonyító erejét. A felek által a per folyamán vagy azt megelőzően felkért igazságügyi szakértő (magánszakértő) véleménye a bírósági gyakorlat szerint az azt előterjesztő fél előadásának, szakmai véleményének volt tekinthető.¹² Az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendelése megnyitotta az utat a felek számára, hogy az igény felmerülésekor, valamely szakkérdés megítélésében a bíróságtól igazságügyi szakértő kirendelését kérjék. A kérelem így nem kapcsolódott bíróság előtt folyamatban lévő jogvitához, nem feltételezett perindítást sem, de természetesen a szakértői vélemény birtokában a kérelmező eldönthette, hogy megindítja-e a polgári pert a vita kapcsán vagy

sem.¹³ A nemperes eljárásban kirendelt szakértő véleményét a polgári perben a fél felhasználhatta, és nem csak személyes előadásként, szakmai véleményként, hanem ugyanolyan értékű bizonyítékként tekintett rá a bíróság, mint a perben kirendelt igazságügyi szakértő véleményére.¹⁴ Ezzel a jogalkotó 2006. január 1. napjától lehetővé tette, hogy a fél perindítás nélkül, bíróság által kirendelt szakértői véleményhez jusson, amely a perben bizonyítékként – korlátozás nélkül – felhasználható.¹⁵

A 2016. évi CXXX. törvénnyel megújult polgári perjogunk, annak bizonyításra vonatkozó szabályozása a szakértői bizonyítás kapcsán jelentős előrelépést kívánt tenni a magánszakértői vélemények perbeli felhasználása érdekében.¹⁶ A szakértőről általában akként nyilatkozik, hogy a fél megbízása vagy kirendelés alapján, indítványra alkalmazható.¹⁷ A fél a megbízása alapján eljáró szakértő által készített szakvélemény benyújtását indítványozhatja.¹⁸ A magánszakértő véleménye a perben kirendelt szakértő véleményével azonos bizonyító erőt nyert el a Pp. szabályozása által.¹⁹ A bíróság által nemperes eljárásban kirendelt igazságügyi szakértői vélemény helyzete azonban nem változott, a Pp. más eljárásban kirendelt szakértő véleményeként fogadja be a perbeli bizonyítékok körébe ezt a szakvéleményt.²⁰

A bíróság igazságügyi szakértő kirendelése érdekében lefolytatott nemperes eljárása azonnal felveti a kérdést, hogy milyen azonosságok és különbségek mutathatók ki az eljárás során a polgári perbeli bírói tevékenységgel összevetve, a bíróság hatáskörébe tar-

tozó két eljárési forma hogyan határozható el egymástól.

Mind a perben, mind a nemperes eljárásban a bíróság jár el az igazságügyi szakértő kirendelése iránti kérelem tárgyában. A bíróság összefoglaló kategórián belül azonban megállapítható, hogy a perbeli szakértői bizonyítással kapcsolatos cselekményekre kizárólag bíró (a perben eljáró bíró) jogosult. A nemperes eljárás szabályozása megengedi, hogy egyesbíró mellett bírósági titkár és bírósági ügyintéző önálló aláírási joggal eljárjon.²¹

Közös pont a szakértő kirendelésére irányuló peres és nemperes eljárásokban, hogy az eljárások feltétele a jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükségessége. Különbség mutatható azonban tekintetben, hogy a kinek van szüksége az információra: a peres eljárás esetén mindez a per számára, annak eldöntéséhez szükséges; a nemperes eljárásban a fél számára jelentős tény, körülmény képezi a szakértői vizsgálat tárgyát.²²

Annak elhatárolására, hogy a bíróság a fél kérelmére a két eljárési keretből melyikben rendelheti ki a szakértőt, a jogalkotó a következő iránymutatást adta: nemperes eljárásban nem rendelhető ki a szakértő, ha a kérelmező által vagy ellen indított más bírósági eljárás, vagy a kérelmező ellen indított büntetőeljárás folyamatban van.²³

A szakértő kirendelését egy folyamatban lévő polgári perben a perbírósnál kérhetik a felek, eleget téve a peranyagszolgáltatással kapcsolatos feladataiknak. A vizsgálatunk tárgyát képező nemperes eljárás azonban előz-

mény nélküli a bíróság számára, így a jogalkotó is a célszerűségi szempontokat előtérbe helyezve határozza meg a szakértő kirendelésre illetékességgel rendelkező bíróságokat: A kérelem annál a járásbíróságnál terjeszthető elő, amelynek illetékességi területén a kérelmező lakik, vagy amelynek területén a szakértői vizsgálat tárgyát képező ingatlan fekszik vagy a dolog található.²⁴ Megállapítható emellett, hogy a nemperes eljárás kizárólag járásbírósági hatáskörbe tartozik, perindítás előtt a vitatott igény, követelés értéke nem hat ki a bíróság hatáskörének meghatározására.

A szakértő kirendelése iránti kérelemben – a törvény hatálybalépése óta változatlanul – meg kell jelölni az eljáró bíróságot, a kérelmező nevét, lakóhelyét (székhelyét), a szakértői vizsgálat tárgyát és annak helyét, a rövid tényállást, a kérelem előterjesztésének indokait, valamint azokat a kérdéseket, amelyekre a szakértőnek véleményt kell nyilvánítania.²⁵

Az eljárásban hiánypótlásnak nincs helye, így ha a kérelem hiányos, a bíróság a kérelmet annak érkezésétől számított 8 napon belül indokolt végzéssel elutasítja. Ugyanígy jár el, ha az előadott tényállás, illetve a megválaszolandó kérdések alapján megállapítható, hogy a szakértő kirendelésének feltételei nyilvánvalóan nem állnak fenn.²⁶ Tekintettel arra, hogy a szakértő kirendelésének egyetlen feltétele, hogy „a kérelmező számára jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges”, a kérelmeket

a hiányos voltak miatt utasíthatja el a bíróság.²⁷

A kérelem befogadása esetén a bíróság elsőként felszólítja a kérelmezőt, hogy a költségek fedezésére előreláthatóan szükséges, – a bíróság által meghatározott – összeget a bíróságnál előzetesen helyezze letétbe. Az eljárás ezen lépése egyértelműen párhuzamba állítható a bíróság perbeli tevékenységével, amikor a szakértői díj előlegezésére hívja fel a szakértő kirendelését indítványozó felet.²⁸ Ha a kérelmező az összeget letétbe helyezi, a bíróság a szakértőt kirendeli. A letétbe helyezettől számított 15 napon belül megtörténik a szakértő kirendelés.²⁹

A bíróság – mind a peres eljárásban, mind a nemperes eljárásban – szakértőként az igazságügyi szakértőkről szóló törvény szerinti szakértőt vagy az abban meghatározott eseti szakértőt rendelhet ki.³⁰ Ugyancsak összhang van a peres és nemperes eljárásbeli szakértő kirendelési szabályokban atekintetben is, hogy rendszerint egy szakértőt kell alkalmazni, több szakértőt csak különböző szakkérdések felmerülése esetében lehet kirendelni.³¹ A kirendelésre kerülő szakértő személyéről való döntés tekintetében azonban jelentős eltérés, hogy a perben a felek által közösen megjelölt szakértőt kell kirendelni, és megállapodás hiányában dönt a szakértő személyéről a bíróság, addig a nemperes eljárásban minden esetben a kérelmező meghallgatása nélkül a bíróság dönt.³²

A szakértő a szakértői véleményét a kirendelő végzés kézhezvételétől számított 30 napon belül köteles előterjeszteni. A határidő lejárta előtt előter-

jesztett kérelemre a bíróság a határidőt egy alkalommal, legfeljebb 30 nappal meghosszabbíthatja.³³ A perben kirendelt szakértő a kirendelő végzésben megállapított határidőn belül köteles a szakvéleményét elkészíteni.³⁴ Sem a szakértőkről szóló törvény, sem a Pp. nem határoz meg a szakvélemény előterjesztésére vonatkozó speciális határidőt. A végzésben a kirendelő bíró számára a határidő kapcsán iránymutatásul szolgálhat azonban a Pp. 147. § (1) bekezdése, amely szerint „a bíróság az általa megállapított határidőt fontos okból egyszer meghosszabbíthatja. A határidő meghosszabbítással együtt negyvenöt napnál hosszabb nem lehet, kivéve, ha a szakvélemény elkészítése hosszabb határidőt tesz szükségessé.” Így a perben kirendelt szakértő számára is alapesetben egy 45 napot meg nem haladó határidőt állapít meg a kirendelő végzés, amely a szakértő kérelmére meghosszabbítható, akár 45 napon túli időtartamra is, ha a szakértői munka összetett volta ezt indokolja.

A szakértő kirendelésének valamennyi költségét a kérelmező viseli.³⁵ A kérelmező akkor is köteles a szakértői vizsgálat költségeit megfizetni, ha a szakértő a szakvélemény elkészítéséhez szükséges vizsgálatot nem tudta lefolytatni. Ennek tipikus esete, ha a szakértői vizsgálat más személy közreműködéséhez kötött, és ez a személy önként nem működik együtt. Mivel a szakvéleményhez szükséges vizsgálat tülésére senki nem kötelezhető³⁶, a szakértői vizsgálat ilyen esetben nem folytatható le. A nemperes eljárásban a szakértőnek fizetendő díjat a szakértő által benyújtott díjjegyzék alapul véte-

lével állapítja meg a bíróság. Mindez utólagos megállapítás, így a kirendelés feltételeként már a bíróság által meghatározott várható összeg leltétbe helyezése mellett a kérelmezőnek a szakértői vélemény elkészültét követően a szakértői díjjegyzék alapján utólag is fennállhat a szakértői díj megfizetési kötelezettsége. A kérelmező ezt az összeget is köteles a bíróságon letétbe helyezni. A szakvéleményt a bíróság a kérelmezőnek csak a szakértő költségeinek fedezésére szükséges teljes összeg letétbe helyezését követően küldi meg.³⁷

Amint már fent megállapítottuk, a nemperes eljárásban bíróság által kirendelt szakértő vélemény a polgári perben ugyanolyan értékű bizonyítéknak minősül, mint a perben kirendelt szakértő véleménye. Az eljárás a polgári nemperes eljárások egyszerűsítő elemeit magán hordozza, azonban a törvényben foglalt 8, 15 és 30 napos határidők miatt nem számít gyors eljárásnak.³⁸

III. Igazságügyi szakértő kirendelése közjegyző hatáskörébe tartozó nemperes eljárásokban

A közjegyző két eljárásával is segítheti a jogkeresőt a bizonyítékbeszerzésben, hatáskörébe tartozik az előzetes bizonyítás és az igazságügyi szakértő kirendelésére irányuló eljárás.³⁹

Mind a közjegyző előtti előzetes bizonyítás, mind az igazságügyi szakértő kirendelése közjegyzői eljárásban – illeszkedve a közjegyző nemperes

eljárások általános céljaihoz – olyan eljárások, amelyek célja a jogviták békés úton történő rendezése, ezáltal a közjegyző megelőző jogvédelmi funkciójának érvényre juttatása.⁴⁰ A két eljárás speciális céljának a bizonyítékok gyors és hatékony beszerzését tekinthetjük.⁴¹ A kérelmező az igényérvényesítése szempontjából jelentős tények, egyéb körülmények rögzítése, reprodukálása érdekében – a per indítását megelőzően, illetve azt elkerülendően – fordul az eljárásokhoz⁴², és ezért ezeket az eljárásokat a perelhárító és perelőkészítő nemperes eljárások körében találjuk meg.⁴³ Az eljárások által a felek közötti vita alapjául szolgáló tényhelyzet feltárása megtörténik, a perindításon gondolkodó fél olyan bizonyíték birtokába kerül az igényérvényesítési szándéka kapcsán, amely a jogvita békés rendezését elősegítheti, prognosztizálható a később megindítandó polgári per kimenetele. Amennyiben a kérelmező fél mégis a polgári perben történő igényérvényesítés mellett dönt, a keletkezett bizonyíték a per előkészítését segíti.⁴⁴

1. A közjegyző előtti előzetes bizonyítás

Az ún. előleges bizonyítás elrendelése és lefolytatása eredetileg bírósági hatáskör volt.⁴⁵ A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. tc. rendelkezett arról, hogy ha a bíróság előleges bizonyítást rendel el, annak foganatosítását királyi közjegyzőre is bízhatja.⁴⁶ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény hatályba lépésekor a közjegyzők már nem királyi közjegyzőkként, hanem a járásbírósa-

gok mellé beosztott közszolgákként működtek, ezért az előzetes bizonyítás szabályozása és a lefolytatásra jogosult hatóságok köre úgy alakult át, hogy a per megindítását követően a per bírósága volt jogosult azt lefolytatni, amennyiben a per még nem indult meg, az előzetes bizonyítás a közjegyző hatáskörébe tartozott.⁴⁷ A jogalkotó ezzel a szabályozási megoldással megelőzte a korábbi, bíróság „megbízása” alapján történő közjegyzői eljárást. A közjegyző ex offició járt el az előzetes bizonyítás kapcsán, ha a polgári per még nem indult meg.⁴⁸ Ez a rendelkezés a szabadfoglalkozású közjegyzőség visszaállításáig, 1991. december 31. napjáig volt hatályban.⁴⁹ 1992. január 1-jétől a közjegyzők nem folytathattak le előzetes bizonyításokat, az eljárás kizárólagosan a bíróság hatáskörébe került vissza.⁵⁰

2009. január 1-jén hatályba lépett az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény, a Kjnp., amely ismét megteremtette a közjegyzői hatáskört az előzetes bizonyítási eljárások lefolytatására.

A bíróságnak és a közjegyzőnek tehát párhuzamos hatásköre van a peren kívüli előzetes bizonyítási eljárások tekintetében a hatályos polgári eljárásjogunkban. A közjegyzői eljárás tekintetében alapvető kérdésünk lehet, hogy hogyan határolható el a bíróság és a közjegyző hatásköre az eljárás kapcsán, és hogy mennyiben kíván függetlenedni a Pp.-ben szabályozott előzetes bizonyítás szabályaitól.

A közjegyző előtt előzetes bizonyításnak akkor lehet helye, ha az ügyben polgári per vagy büntetőeljárás nincs

folyamatban.⁵¹ Így a hatályos szabályozás is igazodik a fentiekben bemutatott hatáskör megosztási tételhez, miszerint a per megindulását követően a perbíróság jogosult az előzetes bizonyítási eljárások lefolytatására.⁵² A kérelmező a perindítást megelőzően választhat a bírósági és a közjegyzői előzetes bizonyítások, mint nemperes eljárások közül.

Közjegyző előtt előzetes bizonyításnak van helye a Pp. 334. §-ában szabályozott esetekben, valamint ha a kérelmezőnek bizonyíték beszerzéséhez – különösen jelentős tény vagy állapot megállapításához – jogi érdeke fűződik.⁵³

Látható, hogy a közjegyzői eljárás egyik alkalmazási köre kifejezetten a bíróság által lefolytatható előzetes bizonyítás eseteihez kapcsolódik.⁵⁴ A Pp. által meghatározott esetek a bíróság által a perben és a perindítást megelőzően lefolytatott előzetes bizonyítás eseteit határozzák meg. A perbeli bizonyításfelvételt megelőző előzetes bizonyítás kérésére soha nem a kérelmező fél meggyőződése, álláspontja ad lehetőséget, hanem mindig a bizonyíték bíróság által való észlelését veszélyeztető vagy kizáró tények fennállása teszi lehetővé.⁵⁵ Éppen ezért a közjegyzői eljárásban a Pp. 334. §-ára alapított előzetes bizonyítás iránti kérelmek kapcsán is érvényesül az a rendelkezés, mely szerint amennyiben a törvényben meghatározott tényező nem áll fenn, azt a kérelmezőnek nem sikerült bizonyítania, legalább valószínűsítenie, a közjegyzőnek az előzetes bizonyítás iránti kérelmet el kell utasítania.⁵⁶ Ma is helytállónak tekinthetjük azonban Imregh Géza 2007-ben tett azon meg-

állapítását, hogy a Pp. „eltúlzott általános jelleggel” határozza meg az előzetes bizonyításra okot adó feltételeket. Imregh megjegyzi, hogy „a gyakorló jogász, bíró, ügyvéd aligha tud olyan esetet megjelölni, amikor a perindítás előtti bizonyítás ne szolgálná a per idődimenziójának kedvezőbb alakulását, illetve a pernek mielőbbi ítélethozattal való befejezését”. Gyakorlatilag minden peres ügyben megalapozottan lehet kérni az előzetes bizonyítás lefolytatását.⁵⁷

A közjegyzői előzetes bizonyítás szabályozása mindezek mellett megteremti a fenti „megszorításoktól” mentes kérelmezés lehetőségét is, ugyanis a közjegyzőtől előzetes bizonyítás kérelmezhető akkor is, ha a kérelmezőnek bizonyíték beszerzéséhez jogi érdeke fűződik.⁵⁸

Az előzetes bizonyítás lefolytatására illetékességgel rendelkező közjegyzők körét a Kjnp. az általános és különös illetékességi szabályain keresztül határozza meg. Így általában az a közjegyző illetékes az eljárás lefolytatására, akinek az illetékességi területén a kérelmező lakóhelye vagy tartózkodási helye van, jogi személy esetén a kérelmező székhelye, képviselőre hivatott szerv székhelye található.⁵⁹ Különös illetékességi szabályként jelenik meg a bizonyítás helye, amely további közjegyzői illetékességi területeket jelölhet ki.⁶⁰ Az illetékességre vonatkozó szabályozás teljes összhangban van a bíróság által nemperes eljárásban lefolytatott előzetes bizonyítás illetékességre vonatkozó rendelkezéseivel, mivel itt is a kérelmező lakóhelye, vagy az a hely

adja az illetékességi okot, ahol a bizonyítás a legcélszerűbben lefolytatható.⁶¹

Az eljárás kérelemmel indul, amelyben fel kell tüntetni a beadványok általános követelményeit, amelyeket a Kjnp. általános szabályai határoznak meg, így az eljárás lefolytatására irányuló kérelmet, az előterjesztésének indokait, rövid tényállást, az illetékes közjegyző megjelölését, a közjegyző illetékességének megállapításához szükséges adatokat, a kérelmező nevét, lakóhelyét (székhelyét).⁶² Az előzetes bizonyítás iránti kérelemben emellett meg kell jelölni a bizonyítani kívánt tényeket és az azokra vonatkozó bizonyítékokat, azokat a körülményeket, amelyeknek alapján előzetes bizonyításnak helye van, és ha a Pp. 334. §-ában meghatározott valamely esetre alapítottan kérelmezik az előzetes bizonyítást, az ellenfél nevét és lakóhelyét (székhelyét), ha pedig az ellenfél ismeretlen, ennek okát.⁶³ A fenti kérelem összhangban áll a Pp. által szabályozott előzetes bizonyítás iránti kérelemmel. Észrevehető azonban, hogy míg a Pp. alapesetben megköveteli a felek (kérelmező és ellenérdekű fél) megjelölését, és kivételként szabályozza az ellenérdekű fél ismeretlen voltát, addig a Kjnp. rendelkezései egyértelműen a kérelmezőről szólnak, ellenérdekű félről, annak ismeretlen voltáról kizárólag a Pp. által nevesített előzetes bizonyítási esetekben rendelkezik. Így ha a kérelmező egyéb jogi érdekre alapítja az előzetes bizonyítás iránti kérelmét, ellenérdekű felet megjelölnie nem kell, az eljárás egyoldalú lesz.

A kérelem formai követelményét a közjegyzői nemperes eljárások által-

nos szabályozása határozza meg, így a kérelmet írásban lehet előterjeszteni, vagy az illetékes közjegyzőnél jegyzőkönyvbe lehet mondani.⁶⁴

A közjegyző az előzetes bizonyítást, a kért bizonyítási cselekményt haladéktalanul elvégzi.⁶⁵ Az előzetes bizonyítás során a közjegyző a Pp. szabályainak megfelelő alkalmazásával elrendelhet tanúbizonyítást, szakértői bizonyítást, okirati bizonyítást és szemlét is. A keletkezett bizonyítékokat a kérelmező, és – amennyiben az eljárásban részt vesz – a kérelmezett is felhasználhatja.⁶⁶ A törvényi kifejezett határidő meghatározás hiánya és a haladéktalan eljárás előírása az eljárások gyorsaságát és hatékonyságát garantálhatja a közjegyző előtti eljárásban.

A bizonyítási cselekményekkel érintett személyek, tanú, szakértő, szemlétárgy birtokos tekintetében különösen érdekes, hogy alkalmazhatóak-e velük szemben a Pp. által meghatározott kényszerítő intézkedések. A kényszerítő intézkedések kapcsán abszolút tilalom kerül rögzítésre abban az esetben, ha a bizonyítás elvégzéséhez személyi szabadságot korlátozó kényszerítő intézkedés foganatosítása lenne szükséges.⁶⁷ A Pp. 272. § (1) bekezdésében foglalt, a bizonyításban közreműködőkkel szemben alkalmazható kényszerítő intézkedések körében egyetlen személyi szabadságot korlátozó található, amely az elővezetés elrendelése.⁶⁸ Ebből következik, hogy a további, személyi szabadságot nem érintő, a Pp. 272. § (1) bekezdésében felsorolt vagyoni jellegű szankció, így a költségek megtérítésére kötelezés, a pénzbírság, a szakértői díj

leszállítása a közjegyzői eljárás során is alkalmazható.⁶⁹

A fair eljárás elve megkívánja, hogy amennyiben előzetes bizonyítás iránti kérelem érkezik a közjegyzőhöz, a bizonyítás elrendelése előtt a másik felet, a kérelmező ellenfelét is meghallgassa.⁷⁰ Ennek alapfeltétele, hogy a kérelmező a kérelemben megjelöli az ellenérdekű felet, nem hivatkozik annak ismeretlen voltára.

Áttekintve a Kjnp. bizonyításra vonatkozó általános szabályait és ehhez kapcsolódóan az előzetes bizonyításra vonatkozó különös rendelkezéseket, azt tapasztalhatjuk, hogy a közjegyző előtti előzetes bizonyítási eljárás egyoldalúságát, a közjegyző és a kérelmező között lezajló voltát⁷¹ hangsúlyozó rendelkezések vannak jelen. Mindezt már észlelhattük az illetékességi szabályok tekintetében is, amikor kizárólag a kérelmező lakóhelye, tartózkodási helye, székhelye jelenik meg a szabályozásban.

A Kjnp. bizonyításra vonatkozó általános, valamennyi közjegyzői nemperes eljárásra vonatkozó szabályai körében kifejezetten szól az „eljáráson kívüli személyek” magánautonómiájának védelméről, és ennek keretében a kérelmezőtől eltérő személyek hozzájárulásától teszi függővé a bizonyítás lefolytathatóságát.⁷² Az eljárás egypólusú jellegét megerősítendő, a kérelmezőtől eltérő személyként kell tekintenünk az eljárásban részt vevő személyen kívül az eljárással érintett ún. harmadik személyekre.⁷³ Ekként a kérelemben megjelölt ellenérdekű fél (kérelmezett), a tanú, a szakértő, a szemletárgy birtokos, akikre a magánautonómiát védő

szabályok kiterjednek, és hozzájárulásuk válhat szükségessé a bizonyítási cselekmény elvégzéséhez. Így: ha az orvosszakértői vizsgálat vagy más, személyi szabadságát korlátozó, illetve testi épségének sérelmével járó vizsgálat tűrését tenné szükségessé, ha ezen személynek jogszabályon alapuló hozzájárulása szükséges, valamint ha a kérelmezőtől eltérő személy birtokában lévő okirat vagy dolog megfigyelése, vizsgálata szükséges.⁷⁴

A fenti személyek hozzájáruló nyilatkozatát maga a kérelmező is beszerezheti, és a közjegyző is felhívhatja a kérelem alapján a nyilatkozat megtételére. A kért bizonyítási eljárás a közjegyző előtt nem folytatható le, amennyiben a kérelmezőtől eltérő személy a nyilatkozatot nem tette meg, vagy a közjegyző felhívására nem nyilatkozott, vagy a nyilatkozat beszerzését a közjegyző eredménytelenül kísérelte meg, és az eljárás más módon nem folytatható le. Ekkor a bizonyítás lefolytatására irányuló kérelmet vissza kell utasítani.⁷⁵ Kivételt képez ez alól az az eset, amikor a harmadik személy a szemletárgy birtokosa, ugyanis ekkor a közjegyző hozzájáruló nyilatkozat hiányában is megidézheti őt birtokában lévő okirat vagy dolog megfigyelése, vizsgálata érdekében. Amennyiben azonban a személy nem jelenik meg a közjegyző előtt, szankció vele szemben nem alkalmazható, az eljáráshoz történő hozzájárulás kifejezett megtagadásaként kell értékelni a mulasztását.⁷⁶

A közjegyző minden olyan esetben megszünteti az eljárást, amikor a bizonyítás feltételei, így az ahhoz szükséges nyilatkozat hiányozik vagy utólag visz-

szavonták, valamint ha a bizonyításban érintett harmadik személy a hozzájáruló nyilatkozat ellenére az eljárás során nem teljesíti a bizonyítással kapcsolatos kötelezettségét.⁷⁷

Az előzetes bizonyítási eljárásokban a jogalkotó különbséget kívánt tenni a fenti bizonyítási szabályok érvényesülése esetére akképpen, hogy elkülöníti a Pp. 334. §-ára és az ún. egyéb jogi érdekre alapított előzetes bizonyítás iránti kérelmeket és a lefolytatott eljárásokat.⁷⁸

Amennyiben a kérelmező a Pp. 334. §-ára alapítottan kérelmezi az előzetes bizonyítást, akkor az ellenfélnek a Kjnp. 9. § (1) bekezdésének c) és d) pontjában meghatározott nyilatkozatára a bizonyítás lefolytatásához nincs szükség.⁷⁹ Tehát a kérelmezőnek nem kell beszereznie az ellenérdekű fél jogszabályon alapuló hozzájárulását, valamint az ellenérdekű fél birtokában lévő szemletárgy megfigyelése, vizsgálata esetén a kérelmezőnek nem kell rendelkeznie a szemletárgy birtokosának azon nyilatkozatával, hogy vállalta a szemletárgy felmutatását, megfigyelésének, vizsgálatának lehetővé tételét. Az ellenfél mindezekre tekintettel nem akadályozhatja meg a bizonyítási cselekmények elvégzését. A közjegyző a kérelemben megjelölt ellenérdekű felet az előzetes bizonyítás elrendelése kérdésében főszabály szerint meghallgatja, és ha az előzetes bizonyítás elrendelésre kerül, a fél hozzájárulása nem szükséges a bizonyítás cselekmény elvégzéséhez. Szécsényi-Nagy Kristóf kiemeli, hogy ekkor a bizonyítási cselekmény foganatosításához rendőrség segítsége is kérhető.⁸⁰

Amennyiben a kérelmező fél állítja, hogy az ellenérdekű fél ismeretlen, ezt elég valószínűsíteni, e kérdésben a közjegyző bizonyítást nem vár el. Ez megnyitja az utat ahhoz, hogy az előzetes bizonyítás keretében a kérelmező kérdései, indítványai érvényesüljenek, az ellenérdekű fél, az eljárással érintett harmadik személy nem kap szerepet az eljárásban. Ismert ellenérdekű fél esetén sem feltétlenül érvényesül az „azonos jogok és kötelezettségek” feltételrendszere, ugyanis az előzetes bizonyítás sikere érdekében az ellenérdekű felet nem kell írásbeli nyilatkozattételre felhívni vagy meghallgatni, ha a kérelmező valószínűsíti, hogy az veszélyeztetné az előzetes bizonyítás eredményes lefolytatását.⁸¹

Amennyiben a kérelmező nem a Pp. 334. §-a alapján, hanem egyéb jogi érdekre hivatkozással kéri az előzetes bizonyítást, akkor már a kérelem elemei körében látható, hogy ekkor a kérelmezőnek nem is kell ellenérdekű felet megjelölnie. Így azzal sem kell foglalkoznia, hogy annak ismeretlen voltát valószínűsítse, vagy ha ismert, akkor a nyilatkozatát beszerezze, vagy azt megkísérelje.⁸² Így az egyéb jogi érdekre alapított előzetes bizonyítás iránti kérelmekkel az eljárás egyoldalúvá válik, az anyagi ellenérdekelt nem minősül félnek az eljárásban, hozzájárulása, észrevételezési joga nem érvényesül.⁸³ Hogyan érvényesülhet mégis az ellenérdekű fél joga ebben a közjegyző előtti előzetes bizonyítási eljárásban? Sajátos megoldást választott a jogalkotó e tekintetben: az anyagi ellenérdekelt nem fél az eljárásban, nem kell meghallgatni az eljárás elrendelését

megelőzően, azonban a bizonyítási cselekmény nem végezhető el a kifejezett hozzájárulásuk nélkül. Az előzetes bizonyítás tehát elrendelhető, azonban a bizonyítás lefolytatásához szükséges a kérelmezőtől eltérő személy együttműködése.⁸⁴ Ennek hiányában a bizonyítás sikertelen lesz.

2. Az igazságügyi szakértő kirendelése közjegyzői eljárásban

A tanulmányban vizsgált terület, az igazságügyi szakértői vélemény beszerzés kapcsán a közjegyző hatáskörében található egy másik nemperes eljárás is, amelynek kifejezett tárgya az igazságügyi szakértő kirendelése. Az előzetes bizonyítással egyidőben, 2009. január 1. napjától van hatásköre a közjegyzőnek igazságügyi szakértő kirendelésére.

Az igazságügyi szakértő kirendelése önálló, az előzetes bizonyításhoz nem kapcsolódó *sui generis* eljárás a közjegyző hatáskörében, melynek célja kizárólag bizonyítékok rögzítése. A fél az eljárás segítségével olyan bizonyíték birtokába juthat, amelynek a bizonyító ereje megegyezik a per során beszerzett bizonyítási eszköz bizonyító erejével.⁸⁵

A közjegyző igazságügyi szakértőt előzetes bizonyítás keretében és az igazságügyi szakértő kirendelésére irányuló eljárásban is kirendelhet. Az eljárás szabályozás a közjegyzői tevékenység egyszerűsítése érdekében akként szól, hogy az előzetes bizonyítás iránti kérelemben külön kell kérelmezni az igazságügyi szakértő kirendelését⁸⁶, és ekkor az előzetes bizonyítási eljárás szabályai mellett az igazságügyi

szakértő kirendelésére vonatkozó önálló közjegyzői nemperes eljárás szabályait kell alkalmaznia a közjegyzőnek.⁸⁷ A következőkben az eljárás szabályainak áttekintése keretében kitérünk arra is, hogy mennyiben jelent mindez más eljárást az előzetes bizonyítás szabályaihoz képest, valamint hogy kimutathatók-e rokon vonások a szakértő kirendelésére irányuló bírósági nemperes eljárás szabályaival.

Az igazságügyi szakértő kirendelés iránti eljárás előfeltétele, hogy a kérelmező számára jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges.⁸⁸ Mindez formálisan szélesebb eljárás igénybevételi lehetőséget kínál a kérelmezők számára, hiszen nem köti őket az előzetes bizonyítás kapcsán vizsgált esetek köre. Tartalmilag azonban a közjegyző mindkét eljárás iránti kérelmezés kapcsán megengedően fog eljárni, mivel már az előzetes bizonyításnál is megállapíthattuk, hogy mind a Pp. 334. §. által meghatározott esetekben, mind az egyéb jogi érdekre tekintettel kért előzetes bizonyítások is széles teret biztosítanak a kérelmezők számára.

A folyamatban lévő bírósági eljárás kizárja a közjegyző ezen eljárását is, azaz mindaddig beszélhetünk párhuzamos hatáskorról a bíróság és közjegyző között, amíg nincs folyamatban polgári per vagy büntetőeljárás.⁸⁹

Az eljárás kérelemmel indul, és a kérelemben az általános elemeken túl⁹⁰ a szakértői bizonyításhoz kapcsolódó sajátosságként szerepelnie kell a szakértői vizsgálat tárgyának és helyének, valamint azoknak a kérdéseknek,

amelyekre vonatkozóan a szakértőnek véleményyt kell nyilvánítania.⁹¹ Első jelentős eltérésként kell rögzítenünk az előzetes bizonyítás és a szakértő kirendelésre irányuló eljárás kapcsán, hogy míg az előzetes bizonyítás iránti kérelmek egyik típusának (a Pp. 334. §-ára alapított okok) része az ellenfél megjelölése, adatainak megadása, addig a szakértő kirendelésére irányuló eljárás iránti kérelemben ellenfelet megjelölni nem kell. A jogalkotó tisztán egyoldalú eljárásként kívánta szabályozni⁹², ugyanúgy, mint az előzetes bizonyítás egyéb jogi érdekre alapított esetét, valamint a bírósági hatáskörben jelen lévő igazságügyi szakértő kirendelési eljárás szabályai sem szólnak az ellenfél személyéről.⁹³

A közjegyzői nemperes eljárások általános szabályai alapján az eljárásra illetékes közjegyző a kérelmező lakóhelyéhez vagy tartózkodási helyéhez igazodik, valamint eljárhat az a közjegyző is, akinek illetékességi területén a szakértői vizsgálat tárgyát képező ingatlan fekszik vagy dolog található.⁹⁴ Utóbbi eset összhangban van az előzetes bizonyításban illetékességi okként szereplő „a bizonyítás helye van” kitéttel.

A kérelmet a közjegyző azzal a korlátozással vizsgálja, hogy a szakértő kirendelése tárgyában bizonyítást nem folytathat le. Így az a kérdés, hogy a kérelmezőnek valóban szüksége van-e szakértői véleményre a jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez, nem vizsgálható ez eljárásban.⁹⁵ Szécsényi-Nagy Kristóf megállapítja, hogy a kérelem érdemi elutasítására igen kevés lehe-

tőség van. Egy esetet említ, amelynél megjelenhet az elutasítás: a kérelmező olyan szakkérdést jelöl meg, melyre nézve nem található szakértő.⁹⁶ Amennyiben azonban a kérelmezőn kívüli harmadik személy nyilatkozata szükséges a szakvélemény elkészítéséhez, akkor ezen nyilatkozatot már a kérelemhez csatolni kell, valamint kérelemre maga a közjegyző is felhívhatja a harmadik személyt nyilatkozattételre. Ekkor ugyanazon nyilatkozatokra kell gondolnunk, mint az előzetes bizonyítási kérelmek kapcsán, azaz a szakértői munka orvosszakértői vizsgálat vagy más, személyi szabadságát korlátozó, illetve testi épségének sérelmével járó vizsgálat túrését tenné szükségessé, a szakértői vizsgálatához a kérelmezőtől eltérő személy jogszabályon alapuló hozzájárulása szükséges, vagy a szakértő a tevékenysége során a kérelmezőtől eltérő személy birtokában lévő okirat vagy dolog megfigyelése, vizsgálata szükséges.⁹⁷ A nyilatkozat hiányában a szakértői vizsgálat nem végezhető el.⁹⁸

A kérelem befogadása esetén a közjegyző szakértőként az igazságügyi szakértőkről szóló törvény szerinti szakértőt vagy az abban meghatározott eseti szakértőt rendelhet ki.⁹⁹ Hasonlóan a bíróság nemperes eljárásában történő szakértő kirendeléshez, a közjegyző sem hallgatja meg a kérelmezőt a szakértő személyét illetően, a fél meghallgatása nélkül dönt.¹⁰⁰

A szakértői munka kizárólag akkor indul el, ha a kérelmező a szakértői díj fedezésére előreláthatólag szükséges összeget a közjegyzőnél bizalmi őrzésbe helyezi.¹⁰¹ A szakértő számára a jog-

alkotó a Kjnp.-ben rögzítette a szakvélemény elkészítésére rendelkezésre álló határidőt, amely – hasonlóan a bírósági nemperes eljárásban történő szakértő kirendeléshez – a kirendelő végzés kézhezvételétől számított 30 nap, és a szakértő kérelmére egy alkalommal 30 nappal meghosszabbítható.¹⁰²

A kérelmező viseli a szakértő kirendelés és a szakértői munka valamennyi költségét¹⁰³, amelynek egy részét, az ún. előreláthatóan szükséges összeget előzetesen már bizalmi őrzésbe helyezte, és a szakértői vélemény elkészültét követően a közjegyző végzéssel állapítja meg a szakértő díjjegyzéke alapján a vizsgálat teljes költségét. Amennyiben ez meghaladja a már őrzésbe letett összeget, a közjegyző kötelezi a kérelmezőt a még szükséges összeg bizalmi őrzésbe helyezésére. A kérelmező a szakértői véleményt csak a teljes összeg bizalmi őrzésbe tétele után kapja meg a közjegyzőtől.¹⁰⁴

IV. Zárógondolatok

Tanulmányunkban áttekintettük azokat a polgári nemperes eljárásokat, amelyek a perindítást megelőzően lehetőséget biztosítanak a jogkereső fél számára szakértői vélemény beszerzésére. Az egyes eljárások szabályai körében több kapcsolódási pontot is találtunk más, illetve a vizsgált eljárások közül másik eljárással.

Az igazságügyi szakértő kirendelésére irányuló nemperes eljárás kapcsán érdekes volt annak vizsgálata, hogy a bíróság a nemperes eljárása során mennyiben jár el másként, mint a

perbeli szakértő kirendelések esetén. Számos párhuzam mellett kifejezett eltérésként mutathattuk ki az eljárás egyoldalú jellegét, ugyanis a jogvita kapcsán ellenérdekű fél nem jelenik meg az eljárásban, a szakértőhöz intézett kérdéseket a kérelmező határozza meg. További sajátossága a nemperes eljárási formának, hogy a bíróság a szakértő személyéről a kérelmező meghallgatása nélkül dönt. Ezek az elemek a polgári perben a kontradikció és a kétoldalú meghallgatás elvének érvényesülésére tekintettel ismeretlenek.

A közjegyző előtti előzetes bizonyítás szabályainak vizsgálata kapcsán meghatározó elemként tekinthetünk az előzetes bizonyításra okok adó körülményekre, amelyek jelentős részükben egybeesnek a Pp. által előzetes bizonyítási „okként” szabályozottakkal. A közjegyző által lefolytatott nemperes eljárás azonban számos ponton túllép a bíróság előtti előzetes bizonyításon, mivel szabályozásra került egy „a kérelmezőnek a bizonyíték beszerzéséhez jogi érdeke fűződik” esetkör is, valamint több szabályozási elem is azt erősíti, hogy a közjegyző előtti előzetes bizonyítási eljárások egyoldalúak, az ellenérdekű fél nincs jelen az eljárásban. Erre kifejezett lehetőséget kínál a Kjnp., amikor az egyéb jogi érdekre alapított előzetes bizonyításnál nem is feltételez ellenérdekű felet, valamint a klasszikus Pp.-beli esetekre alapított kérelmek esetén is lehetőséget biztosít az ellenérdekű fél kihagyására (mert ismeretlen, mert veszélyeztetné az előzetes bizonyítás sikerét). A fenti hiányt azzal kívánja pótolni a jogalkotó, hogy a bizonyítási cselekményhez,

így a szakértői vizsgálat elvégzéséhez a kérelmezőtől eltérő személyek, így az ellenérdekű fél hozzájárulását kívánja meg.

Az igazságügyi szakértő kirendelése közjegyzői eljárásban olyan sajátos eljárásként jelentik meg, amely a közjegyző előtti előzetes bizonyításhoz speciálisan kapcsolódik. Az eljárási szabályok ugyanis önállóan is alkalmazandók (ha a kérelmező kifejezetten ezt az eljárást választva kéri a szakértő kirendelését), és akkor is, ha előzetes bizonyítás körében kérelmezik az igazságügyi szakértő kirendelését. Ekként mindenképpen kíváncsivá válik a kutató, hogy a közjegyző számára mennyiben jelent más eljárási módot a szakértő kirendelés esete. Azt tapasztalhattuk, hogy az eljárás kategorikusan egyoldalú, ellenérdekű felet megjelölni nem kell a kérelemben. A közjegyző a kérelemre kirendeli a szakértőt, akinek a személyéről még a kérelmezőt sem hallgatja meg. A szakértő számára a szakértői munka tárgyát és a kérdéseket kizárólag a kérelmező határozza meg. A szakértő munkája során azonban kapcsolatba kerülhet az ellenérdekű féllel, tekintettel a lefolytandó szakértő vizsgálat tárgyára, így itt is megjelenik az előzetes bizonyítás kapcsán már említett hozzájáruló nyilatkozat szükségessége.

Az igazságügyi szakértő kirendelése a közjegyző által azonban nem csak az előzetes bizonyításhoz kapcsolódó nemperes eljárás, hanem igencsak szoros kapcsolata mutatható ki a bírósági hatáskörben megjelenő igazságügyi szakértő kirendelésre irányuló nemperes eljárással. Szécsényi-Nagy Kristóf

megállapítja, hogy a Kjnp. hatálybalépésével a közjegyző szakértő peren kívüli kirendelésre úgy vált jogosulttá, hogy a 2005. évi XLVIII. törvény rendelkezései szinte változtatás nélkül kerültek be a Kjnp. 21-27. §-aiba.¹⁰⁵ Valóban számos azonosság mutatható ki a két szabályanyagban, így az eljárások egyoldalú jellege, a kérelmező meghallgatása nélkül kiválasztott szakértő, a szakértői munka költségeinek „előlegezése” és a szakértő számára biztosított határidők is.

A tanulmányban bemutatott három nemperes eljárás kapcsán összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy magukon hordozzák az egyszerűbb, gyorsabb, hatékonyabb eljárási forma elemeit. Látható, hogy valamennyi eljárásban elhagyásra kerül a kontradikció és a kétoldalú meghallgatás, ha igazságügyi szakértő kirendelésére irányul a kérelem. A közjegyzői eljárásokban az eljáráson kívüli személyek hozzájáruló nyilatkozata lesz a szakértői vizsgálat elvégzésének feltétele. Amennyiben a feltétel teljesül és a szakértő elvégzi a kért vizsgálatot, olyan kérdésekre fog válaszolni, amelyeket a kérelmező fogalmazott meg, a jogvita szempontjából a kérelmező számára jelentős tényre, körülményre irányul a szakértői tevékenység.

A fenti eljárásokban kirendelt szakértő véleménye a polgári perben más eljárásban kirendelt szakértő véleményeként ugyanazon bizonyító erővel fog bírni, mint a perbeli szakértő véleménye. Valóban ugyanolyan bizonyító erőt fog a bíróság tulajdonítani ezeknek a szakvéleményeknek, mint a perben kirendelt szakértő véleményének? A

perbeli szakértőhöz mindkét fél indítványozhat kérdésfeltevést, a szakértő a peranyagba betekint, azaz komplex módon van rálátása a jogvitával érintett kérdésre, és így végzi el a szakértői munkát és készíti el a szakértői véleményét. Egyet kell értenünk Csernák András és Udvarý Sándor azon véleményével, hogy az eljárásjogi garanciáknak, különösen a kétoldalú meghallgatás elvének érvényesülni kellene ezekben az eljárásokban, hiszen ennek hiányában az eljárások nem tölthetik be a nekik szánt polgári eljárási szerepet, amely nem más, mint a bírósági eljárások segítése, az eljárásban érintett felek támogatása a felesleges eljárások elkerülése érdekében.¹⁰⁶ Kiemelendő e körben a közjegyzői hatáskörbe tartozó eljárások kapcsán Szécsényi-Nagy Kristóf 2010-ben megfogalmazott várákozása, hogy hosszútávon jelentős mértékben segíthetik a jogviták peren kívüli, alternatív módon történő rendezésének általánossá válását Magyarországon.¹⁰⁷

1 A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogszékképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.

2 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 3. §; A polgári perrendtartás alapelveiről lásd részletelesen: Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai. Jogtudományi Közlöny 2017. 4. sz. 153-161. o.

3 Pp. 267. § (1) bek.

4 Pp. 268. § (2) bek.

5 Pp. 269. §; Lásd ehhez: Nagy Adrienn: Bizonyítás. In: (Wopera Zsuzsa szerk.): Kommentár a polgári perrendtartáshoz. Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2019. 733-734. o.; Farkas József-Kengyel Miklós: Bizonyítás a polgári perben. KJK-Kerszöv, Budapest 2005. 143-144. o.

6 Pp. 300. § (3) bek.

7 Pp. 302-305. §

8 Pp. 306. § (1) bek.

9 Nagy Adrienn külön kiemeli, hogy a Pp. ezen szakasza a más eljárásban alkalmazott magánszakértő

és véleménye perbeli alkalmazását nem teszi lehetővé. A korábbi eljárásban megbízott magánszakértő a magánszakértőkre vonatkozó szabályok alapján jelenhet meg a polgári perben. Nagy: i.m. 804. o.

10 Wopera Zsuzsa (szerk.): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest 2017. 534. o. (a továbbiakban: Wopera 2)

11 A nemperes eljárás bevezetésekor a 1952. évi III. törvény 177. § (1) bek.-e (2006. január 1.-én hatályos szöveg): a perben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez olyan különleges szakértelem szükséges, amellyel a bíróság nem rendelkezik.

12 BH1992. 270.; Gátos György: Bizonyítás. In: (Németh János-Kiss Daisy szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata I. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft, Budapest 2007. 1042. o.

13 Gátos: i.m. 1043. o.

14 Gátos: i.m. 1045. o.

15 Lásd ehhez: Gátos: i.m. 1045. o.

16 Parlagi Mátyás: A szakértői bizonyítás újraszabályozásának szükségességéről. In: (Németh János-Varga István szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai. Hvgorac, Budapest 2014. 524-527. o.; Nagy: i.m. 768-787. o.; Wopera 2: i.m. 522. o.

17 Pp. 300. § (3) bek.

18 Pp. 302. § (1) bek.

19 Nagy: i.m. 788-789. o.; Wopera 2: 528. o.; Pribula László: A rendelkezési elv az új Polgári perrendtartásban. In: (Csáki-Hatalovics Gyula Balázs- Szabó Krisztián szerk.): Eljárásjogi kodifikáció – Nemzetközi hatások. Patricínium Kft, Budapest 2018. 34-35. o.

20 Pp. 306. §

21 A bírósági ügyintéző eljárási jogai azonban kizárólag a kérelem pozitív elbírálására, azaz a kirendelésre vonatkoznak, a kérelem elutasításához a bíró előzetes hozzájárulása szükséges. Lásd ehhez: 2005. évi XLVIII. törvény 1. § (4) bek.; Kiss Daisy: Per vagy nem per? Kérdések és válaszok a polgári nemperes eljárásokról. Hvgorac, Budapest 2008. 277. o.

22 Pp. 300. § (1) bek. és 2005. évi XLVIII. törvény 1. § (1) bek.

23 2005. évi XLVIII. törvény 1. § (2) bek.

24 2005. évi XLVIII. törvény 1. § (3) bek.

25 2005. évi XLVIII. törvény 3. § (1) bek.

26 2005. évi XLVIII. törvény 3. § (3) bek.

27 Lásd ehhez: Szécsényi-Nagy Kristóf: Egyéb közjegyzői nemperes eljárások. In: (Varga István szerk.): Polgári nemperes eljárások joga. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2013. 890. o. (a továbbiakban: Szécsényi-Nagy 1)

28 Lásd ehhez: Pp. 78. § (4) bek.

29 Ha a kérelmező a letétbe helyezést elmulasztja, a bíróság a kérelmet indokolt végzéssel elutasítja. 2005. évi XLVIII. törvény 3. § (3) bek.

30 Pp. 300. § (2) bek. és 2005. évi XLVIII. törvény 2. § (1) bek.

31 Pp. 308. § (1) bek. és 2005. évi XLVIII. törvény 2. § (2) bek.

32 Pp. 308. § (1) bek. és 2005. évi XLVIII. törvény 2. § (3) bek.; Gátos: i.m. 1043. o.

33 2005. évi XLVIII. törvény 4. § (1) bek.

34 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről (Szaktv.) 45. § (1) bek. h) pont

35 2005. évi XLVIII. törvény 4. § (2) bek.

36 2005. évi XLVIII. törvény 3. § (4) bek.

37 2005. évi XLVIII. törvény 5. §.

38 Ekként nyilatkozik: Gátos: i.m. 1045. o.

39 2008. évi XLV. törvény az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról (a továbbiakban: Kjnp.) 17. §-27/A. §.

40 Szécsényi-Nagy: i.m. 881. o.

41 Szécsényi-Nagy Kristóf az eljárások eredményét tekintve bizonyíték-gyártásként határozza meg céljukat. Szécsényi-Nagy Kristóf: A bizonyítási célú közjegyzői nemperes eljárások egyes kérdései. Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény általános rendelkezéseinek a Pp.-vel, mint szubszidiárius normával való viszonya. Magyar Jog 2010. 1. sz. 42. o. (a továbbiakban: Szécsényi-Nagy 2)

42 Kecskeméti Ágnes: Igazságügyi szakértő kirendelése közjegyzői eljárásban, valamint annak összefüggései a közjegyző előtti egyezségi eljárással és a perhatékonyág elősegítése. Eljárásjogi Szemle 2018. 4. sz. <https://eljarasjog.hu/2018-efolyam/igazsagugyi-szakerto-kirendelese-kozjegyzoi-eljarasban-valamint-annak-osszefuggesei-a-kozjegyzo-elotti-egyezsegi-eljarassal-es-a-perhatekonysag-elosegítése/> (2022. 04. 12.)

43 Szécsényi-Nagy Kristóf rámutat, hogy amennyiben a bizonyítékokat önálló tényeknek tekintjük, a két eljárás a tények tanúsításához áll a legközelebb. Az eljárások tárgya önálló tényként is tételezhető, és ezért valóban a ténytanúsítással tartalmilag rokon tevékenységről van szó. Az igényérvényesítés oldaláról közelítve a kérdést azonban perelőkészítő és perelhárító eljárásokról beszélhetünk, amikor bizonyítási cselekmények történnek, és ezért egyik eljárás sem ténytanúsítás, hanem a bizonyítandó tények bizonyítékainak az összegyűjtése. Lásd erről részletesen: Szécsényi-Nagy 1: i.m. 883. o.

44 Szécsényi-Nagy 1: i.m. 883. o.

45 Imregh Géza: A közjegyző és az előzetes bizonyítás. Magyar Jog 2007. 10. sz. 597-598. o.; 1868. évi LIV. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról; 1911. évi I. tc. 381-386. §

46 1930. évi XXXIV. tc. 21. §; Imregh Géza megállapítja, hogy a közjegyző által foganatosítandó „előleges bizonyítás” lehetőségének megnyitásával a jogalkotó felismerte azt a ma sem vitatható tény, miszerint a közjegyzői eljárás idődimenziója minden bírósági peres vagy nemperes eljárásénál jóval kedvezőbb. Imregh: i.m. 597. o.

47 1952. évi III. törvény 208. § (közlönyállapot), lásd erről még: Varga István (szerk.): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I-II/III. Hvgorac, Budapest 2018.

48 Imregh Géza megállapítja, hogy a szakmai tapasztalatok is igazolták a megoldás megfelelő voltát, az „állami közjegyzők” alaposan, időben rendkívül gyorsan folytatták le az előzetes bizonyítási eljárásokat. Imregh: i.m. 598. o.

49 Érdekességképpen megemlíthető, hogy a szabadfoglalkozású közjegyzői működés 1991. november 1. napjától jelent meg újra Magyarországon, így 1991. november 1. és december 31. napja között a megváltozott jogállású közjegyzők is lefolytathattak perindítást megelőzően kérelmezett előzetes bizonyítási eljárásokat. Csernák András: Eljárési garanciák a közjegyző előtti előzetes bizonyításban. Közjegyzők Közlönye 2009. 3. sz. 3. o.

50 A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 185. § (1)-(3) bekezdése „vonta el” a közjegyzőktől a fenti hatáskört, és biztosított kizárólagos bírósági hatáskört az előzetes bizonyítási eljárásokban. Csernák: i.m. 3. o.; Lásd erről még: Varga: i.m.

51 Kjnp. 17. § (2) bek.

52 Pp. 335. § (2) bek.

53 Kjnp. 17. §

54 Pp. 334. §: A bizonyítás a per folyamán, illetve annak későbbi szakaszában nem lenne sikeresen lefolytatható, vagy az jelentős nehézséggel járna; a bizonyítás előzetes lefolytatása a per elkerülését, illetve észszerű időn belül történő befejezését elősegíti; a bizonyítás előzetes lefolytatását jogszabály megengedi.

55 Imregh: i.m. 595-596. o.; Wopera 2: 573. o.; Varga István: Egyéb fontosabb bírósági nemperes eljárások. In: (Varga István szerk.): A polgári nemperes eljárások joga. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2013. 906. o. (a továbbiakban: Varga 2)

56 Imregh: i.m. 595-596. o.

57 Imregh: i.m. 599. o.; Hasonlóan nyilatkozik, és a Pp. 334. § alkalmazására tekintettel a közjegyző előtti előzetes bizonyítási eljárásokra is kiterjeszti a „túl

általános jellegű szabályozás” kategóriáját Molnár Tamás. Lásd erről: Molnár Tamás: Alapelvek a közjegyzői nemperes eljárásokban. Közjegyzői Akadémia Kiadó, Budapest 2019. 188. o.

58 Kjnp. 17. § (1) bek. b) pont; Molnár: i.m. 187-188. o.

59 Kjnp. 4. § (1) és (3) bek.; Kisegítő szabályként jelenik meg, hogy belföldi lakóhely, tartózkodási hely, székhely, képviselőre hivatott szerv székhelyének hiányában bármelyik közjegyző illetékes. Kjnp. 4. § (2) és (4) bek.

60 Kjnp. 18. §

61 Pp. 335. § (1) bek.; Ha a per folyamatban van, azaz már a közjegyzői előzetes bizonyításnak nincs helye (megszűnik a közjegyző-bíróság hatáskörében a párhuzamosság), a per bírósága az előzetes bizonyítás lefolytatására kizárólagosan illetékes. Pp. 335. § (2) bek.; Sem a Kjnp., sem a Pp. rendelkezései nem említik a kérelmező fél ellenfelét, a kérelmezettet, amely arra is utal, hogy az eljárás mind a bíróság, mind a közjegyző előtt tipikusan egyoldalú. Lásd ehhez: Szécsényi-Nagy 2: i.m. 43. o.

62 Kjnp. 6. § (1) bek.

63 Kjnp. 19. § (1) bek. Lásd ehhez: Pp. 336. §.

64 Kjnp. 6. § (2) bek.

65 Kjnp. 20. § (1) bek.

66 Molnár Tamás: A bizonyítás foganatosításának egyes szabályai a közjegyzői eljárásokban. Közjegyzők Közlönye 2022. 2. sz. 73. o.

67 Kjnp. 9. § (1) bek. a) pont

68 Pp. 272. § (1) bek. c) pont

69 Szécsényi-Nagy 1: i.m. 887. o.; Szécsényi-Nagy 2: i.m. 47. o.

70 Varga 2: i.m. 910. o.

71 Szécsényi-Nagy 2: i.m. 47. o.

72 A Kjnp. 2010. május 31. napjáig „harmadik személyről” szólt, melynek pontos tartalmával kapcsolatban számos kérdés vetődött fel. Mivel a Kjnp.-ben szabályozott eljárások lehetnek egyoldalúak (a kérelmező és a közjegyző vesz részt az eljárásban) és kétpólusúak is (amikor a kérelmezett is részt vesz az eljárásban). Ezért már az ún. második személy kiléte is kérdéses lehetett. Így a harmadik személy lehetett a kérelmezőtől eltérő pozícióban lévő személy, de akár tanú, szakértő, szemletárgy birtokosa is. A „kérelmezőtől eltérő személy” meghatározás használatával kívánta a fenti és további bizonytalanságokat feloldani a jogalkotó. Lásd erről részletesen: Szécsényi-Nagy 2: i.m. 47. o.

73 Szécsényi-Nagy 1: i.m. 887. o.

74 Kjnp. 9. § (1) b-d) pont

75 Kjnp. 9. § (3) bek.

76 Kjnp. 9. § (4) bek.

77 Kjnp. 11. § (1) bek.

78 Kjnp. 19. § (3) bek.

79 Kjnp. 19. § (3) bek.

80 Szécsényi-Nagy 1: i.m. 894-895. o.

81 Kjnp. 19. § (4) bek.; Udvary Sándor véleménye szerint a Kjnp. ezen rendelkezése megfordítja a Pp. előzetes bizonyítási szabályai körében érvényesülő sorrendet. Ugyanis amíg a Pp. szerint a bíróság az ellenérdekű felet meghallgatja, kivéve, ha az előzetes bizonyítás elrendelése sürgős (Pp. 337. § (1) bek.), addig a Kjnp. rendelkezés azt hangsúlyozza, hogy a meghallgatás mellőzése az elsődleges szabály. Udvary álláspontját arra alapozza, hogy a közjegyzőnek az ellenfelet meg kell hallgatnia, kivéve, ha a kérelmező fél valószínűsíti, hogy a meghallgatás az előzetes bizonyítás eredményes lefolytatást veszélyeztetné. A kérelmező oldaláról vizsgálva a fenti álláspontot, egyet kell értenünk Udvary nézetével, ugyanis az ellenfél részvétele minden esetben veszélyezteti az eljárás hatékony lefolytatását. Lásd erről részletesen: Udvary Sándor: A közjegyzői eljárások néhány vonatkozása és eljárási garanciái az alkotmányjog tükrében. Közjegyzők Közlönye 2013. 1. sz. 39-40. o.

82 Lásd ehhez: Kjnp. 19. § (1) bek. d) pont; a 17. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti esetben az ellenfél nevét és lakóhelyét (székhelyét).

83 Lásd erről részletesen: Szécsényi-Nagy 1: i.m. 895. o.

84 Lásd erről részletesen: Szécsényi-Nagy 1: i.m. 895. o.

85 Szécsényi-Nagy 1: i.m. 888. o.

86 Kjnp. 19. § (1) bek. c) pont

87 Kjnp. 17. § (3) bek.

88 Kjnp. 21. § (1) bek.; Ugyanígy szól a szakértő kirendelése kapcsán a bírósági nemperes eljárás szabályozása is. Lásd ehhez: 2005. évi XLVIII. törvény 1. § (1) bek.

89 Kjnp. 21. § (2) bek.; Emellett megállapítható, hogy a jogalkotó mind a bírósági, mind a közjegyzői szakértő kirendelésére irányuló eljárás szabályai körében kiemeli, hogy a fenti rendelkezés ellenére készült szakvélemény a bírósági eljárásban nem használható fel. 2005. évi XLVIII. törvény 1. § (2) bek. és Kjnp. 21. § (2) bek.; Az előzetes bizonyítás kapcsán ilyen kizáró rendelkezés nem található a Kjnp.-ben.

90 Kjnp. 6. § (1) bek.

91 Kjnp. 23. (1) bek.; A kérdéseket világos és érthető ténykérdésként kell megfogalmazni, ezekhez a szakértő kötve van, így a nem egyértelmű vagy nem érthető kérdések a szakvélemény elkészítésének akadályát képezik. Kecskeméti: i.m. 6. o.

- 92 Szécsényi-Nagy 1: i.m. 889. o
- 93 Kjnp. 23. § (2) bek.; A 2005. évi XLVIII. törvény nem is szól ellenérdekű félről.
- 94 Kjnp. 22. §
- 95 Kjnp. 21. § (3) bek.
- 96 Szécsényi-Nagy 1: 890. o
- 97 Kjnp. 9. § (1) bek b)-d) pont
- 98 Kjnp. 9. § (3) bek.
- 99 Kjnp. 25. § (1) bek; 2005. évi XLVIII. törvény 2. § (1) bek.; Szécsényi-Nagy 1: i.m. 891. o
- 100 Kjnp. 25. § (2) bek; 2005. évi XLVIII. törvény 2. § (3) bek.; Szécsényi-Nagy 1: i.m. 891. o
- 101 Kjnp. 24. §
- 102 Kjnp. 26. § (1) bek.
- 103 Sikertelen szakértői vizsgálat esetén is keletkeznek költségek, ezeket is a kérelmezőnek kell viselnie. Kjnp. 26. § (2) bek.; A költségek viseléséről ugyanígy szól a 2005. évi XLVIII. törvény 4. § (2) bek.
- 104 Kjnp. 27. §; A kérelmezői költségviselés szabályozása a kérelmezői érdekmúlás (a szakértői vélemény tartalma nem biztos, hogy a kérelmezőnek kedvező tartalommal bír) esetén esetlegesen fellépő „nem fizetések” kivédésére megfelelően alkalmas. Szécsényi-Nagy 1: i.m. 892. o.
- 105 Szécsényi-Nagy 1: i.m. 888. o.
- 106 Csernák: i.m. 4-8.o.; Udvary: i.m. 36-44.o.
- 107 Szécsényi-Nagy 2: i.m. 41. o.

dr. Ripszám Dóra

doktorandusz, PTE ÁJK Büntetőjogi
Tanszék

Kísérő nélküli kiskorú a gyermekkereskedelem hálójában

„Minden egyes gyermek kifogyhatatlan ígérettel jön a világra, függetlenül attól, hogy a szülei kicsodák, honnan származnak és mennyit keresnek.” – Michelle Obama

I. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy *„Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgásgaban tartani. Tilos az emberkereskedelem.”*¹

Kísérő nélküli az *„a gyermek, aki jogszabály vagy az érintett tagállam gyakorlata alapján érte felelős nagykorú személy kísérete nélkül lépett a tagállam területére, mindaddig, amíg ilyen személy/nagykorú személy tényleges felügyelete alá nem kerül; ideértve azt a gyermeket is, aki a tagállam területére történő belépést követően maradt felügyelet nélkül”*.² A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény a kísérő nélküli kiskorú fogalmát a következőképpen határozza meg: *„kísérő nélküli kiskorú: az a tizennyolcadik életévét be nem töltött külföldi, aki jogszabály*

*vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kísérete nélkül lépett Magyarország területére, vagy a belépést követően maradt felügyelet nélkül, mindaddig, amíg ilyen személy felügyelete alá nem kerül.”*³ A menedékjogi törvény nem a gyermek, hanem a 18. életévét be nem töltött külföldi szófórdulatot használja, továbbá eltér a gyermekvédelmi jogszabályokban használt kifejezésektől.⁴

A kísérő nélküli kiskorúak számában globálisan növekvő tendencia figyelhető meg.⁵ Azok a kísérő nélküli kiskorúak, akik gyakran üldöztetés, erőszak vagy szegénység miatt menekültek el származási országukból, lehetőséget teremtenek az embercsempészek és emberkereskedők számára, akik kihasználják fokozott sebezhetőségüket és függő helyzetüket.⁶

II. A kísérő nélküli kiskorú korának meghatározási nehézségei

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye szerint *„gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”*⁷

Annak ellenére, hogy a fenti Egyezmény megadja a gyermek fogalmát, napjainkban sem beszélhetünk egységes gondolkodásról.⁸ A 2011/36/EU irányelv a gyermekkort a fenti fogalomhoz igazítva a következőképpen rögzíti: *„»gyermek« minden 18. életévét be nem töltött személy.”*⁹ A gyermekek esetében a védelmi vagy védett kor országonként különböző, változó értelme-

zései jelennek meg, azonban az esetek többségében a fent említett 18. életévet jelölik meg a védett kor határaként.¹⁰

A magyar Polgári Törvénykönyv (továbbiakban Ptk.) szerint kiskorú a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, valamint cselekvőképtelennek minősül a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú.¹¹ A Ptk.-ban megjelenik továbbá a kiskorú gyermek, nagykorú gyermek, továbbtanuló nagykorú gyermek, ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermek, tizennegyedik életévét betöltött gyermek fogalma is. A Ptk. rendelkezési szerint főszabályként kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, azonban a kiskorú házasságkötéssel nagykorúvá válik.¹²

A magyar Büntetőtörvénykönyv (továbbiakban Btk.) a gyermekkorú és a fiataikorú fogalmát használja, e szerint gyermekkorú minden tizenkettődik életévét be nem töltött személy, illetve fő szabályként nem büntethetőek a tizennegyedik életévüket be nem töltött személyek sem, azonban bizonyos bűncselekmények esetében a büntethetőségi korhatár a tizenkettődik életév.¹³ A Btk. továbbá több tényállásban használja a „gyermek” fogalmát, tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyekre vonatkozóan. Fentiekre tekintettel elmondható, hogy a büntetőjog a polgárjogi értelemben vett kiskorúságot gyermek- és fiataikorra bontja.¹⁴

A kísérő nélküli kiskorú helyzetét tovább bonyolítja, hogy az esetek túlnyomó többségében a migráns gyermekek érvényes útlevél nélkül lépnek Magyarországra területére, és kétségtelen

az eljáró hatóságnak kell tisztáznia, hogy felnőttként, vagy gyermekként kezelje őket. A vonatkozó nemzetközi szabályok szerint az életkor meghatározásra akkor kerülhet sor, ha a gyermek kora a hatóságok számára kétséges és szükség van egy mindenre kiterjedő, széleskörű értékelésre mind a fizikai megjelenés, mind pedig a pszichológiai érettség tekintetében.¹⁵

A magukat kísérő nélküli kiskorúnak valló migránsok életkor meghatározására vonatkozó szakmai módszertani ajánlás szerint még – a határellenőrzéshez képest hosszú (az idegenrendészeti jogszabályok által biztosított 12-24 óra időtartamú) – orvos szakmailag megalapozott és egységesített eljárás alapján is, csak becsülni lehet az életkort, a legoptimálisabb esetben is 1-2 éves hibahatárral számolni kell. Hangsúlyozza továbbá, hogy az ajánlott vizsgálatokkal nem a tényleges kronológiai, hanem a biológiai életkor kerülhet meghatározásra, melyek között adott esetben jelentős eltérés lehet.¹⁶

A kísérő nélküli kiskorú gyermek életkorának ismerete fontos, mivel ez határozza meg, hogy a gyermeknek a gyermek jogairól szóló nemzetközi egyezmény, valamint a vonatkozó nemzeti jogszabályok értelmében lesznek-e meghatározott jogai, és ha igen, azok meddig illetik őt meg.¹⁷

III. A legális és illegális migráció elhatárolása

Az emberi vándorlás, vagy helyváltogatás, valamint az azzal kapcsolatban érvényesülő társadalmi és gazdasági

hatások már régóta színterei a közvélekedésnek, illetve a tudományos gondolkodásnak.¹⁸

A mozgásszabadság és ezzel együtt a lakhely megváltoztatásának vagy a letelepedésnek a szabadsága önmagában nem jelenti azt, hogy azzal e jog címzettjei bármikor szabadon élhetnek. A nemzetközi emberi jogi szabályozás az ország területére belépés és a letelepedés joga tekintetében elismeri az államok széles körű hatáskörét a vonatkozó szabályok megalkotásában.¹⁹ A szuverén államok ellenőrzésük alá vonhatják államhatáraikat, és a joghatóságuk területére való belépést különböző feltételekhez kötheti, ez alól kivételt jelentenek a menedéket keresők, akik az országhatárokon a visszaküldés tilalma (non-refoulement) értelmében nem fordíthatóak vissza, számukra a menedékjog elbírálására vonatkozó eljárást biztosítani kell.²⁰

A migráció társadalmi jelenség, és mint ilyen értékeslegesen kifejezésnek minősül. Önmagában nem jó, és nem is rossz. Vannak egyértelműen pozitív aspektusai (ilyenek a népességfogyással összefüggő hatások, gazdasági recesszió csökkentése, nemzetközi védelem biztosítása az erre rászorulóknak), és vannak árnyoldalai is (például: emberkereskedelem).²¹

A nemzetközi migrációban a beutazás és tartózkodás jogszerűsége vagy ellenőrzöttsége szempontjából a köztudatban – de még a szakirodalomban is – általában a legalitás-illegalitás kifejezések használata gyakori. Ez csupán egy adott országba utazás vagy az ott tartózkodás jogszerűségét fejezi ki, nem pedig azt, hogy maga a migráció

megengedett vagy tiltott folyamat lenne. Legális a vándorlás, ha azt a ki- és a belépés szerinti ország által is elfogadott, a vándor részére kiállított, időben érvényes utazási engedély(ek) birtokában teszik meg, illegális a nemzetközi migráció, ha az államhatárt ilyen engedély(ek) hiányában lépik át, és ez esetben irreleváns, hogy a határátlépést a szárazföldi vagy vízi határátkelőhely elkerülésével, avagy a határátkelőhelyen, de hamis, hamisított vagy más részére kiállított okmányok felhasználásával, vagy járműben megbújva kísérlik meg. Az illegális migrációhoz rendszerint párosulhatnak illegális migrációs (embercsempész) hálózatok, de akár még helyi gazdasági érdekek is, amelyek mind az engedély nélküli beutazást, mind az engedély nélküli tartózkodást és munkavállalást is segíthetik.²²

Jogi szempontból tehát kiemelkedő jelentőségű, hogy illegális vagy legális migrációról van-e szó, hiszen legális migráció során az érintett személyek a szükséges okmányok birtokában vándorolnak egyik államból a másikba, illegális migráció esetén pedig ezek hiányában teszik ugyanezt. Az utóbbi esetben a határátlépés megvalósulhat átszökéssel, embercsempészetrel, vagy akár emberkereskedelemmel.²³

IV. A kísérő nélküli kiskorú kiszolgáltatottsága és a gyermekkereskedelem

A Gyermekjogi Egyezmény 6. cikke rögzíti, hogy „1. Az Egyezményben ré-

szes államok elismerik, hogy minden gyermeknek veleszületett joga van az életre. 2. Az Egyezményben részes államok a lehető legnagyobban mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését.”²⁴

A gyermek fejlődéshez való joga, hasonlóan a gyermek legfőbb érdekéhez, önmagában áthatja az Egyezmény egészét, szoros összefüggésben áll számos egyéb gyermeket érintő jogosultsággal, például az oktatáshoz, a megfelelő lakhatási körülményekhez való joggal. Az élethez, életben maradáshoz és fejlődéshez való jog azon állami kötelezettség, miszerint az Egyezményben részes államok mindent megtesznek annak érdekében, hogy a gyermek ne váljon gyermekkereskedelem, szexuális, gazdasági vagy egyéb kizsákmányolás áldozatává. Az államok ezen kötelezettségeiknek kísérő nélküli kiskorúak tekintetében azonban rendkívül nehezen tudnak eleget tenni. Az országukat felnőtt kísérő nélkül elhagyni kényszerülő gyermekek jelentős számban válnak gyermekkereskedelem, illetve gyermekprostitúció áldozatává.²⁵

Valamennyi gyermekcsempészet és a gyermekkereskedelem jelentős része is a gyermekmigrációval összefüggésben valósul meg. Az illegális bevándorlók egyre nagyobb százalékát teszik ki világszerte a gyermekek, beleértve a kísérő nélküli kiskorúakat, valamint a családtaggal érkezőket. Míg a gyermekek határokon átnyúló mozgását nehéz mérni, számos szervezettől és kormánytól származó adat jól mutatja a probléma nagyságát. Az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságának Hivatalának (UNHCR) statisztikái szerint a világ menekültjeinek több

mint fele gyermek (2016). Az UNICEF (2017) – az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja – különböző régiók adatait összegyűjtve megállapítja, hogy például 100 000 kísérő nélküli és elszakított gyermeket fogtak el az Egyesült Államok és Mexikó határán, valamint 170 000 ilyen gyerek kért menedékjogot Európában.²⁶

A kísérő nélküli kiskorúak jellemzően embercsempészek segítségével jutnak el Európába, családjaik mondhatni „vakon” bíznak meg abban – és nem utolsósorban jelentős összeget fizetnek annak –, aki megígéri, hogy eljuttatja gyermeküket valamely Nyugat-Európában élő ismerősükhöz, családtagjukhoz. Számos esetben a családoknak nincs reálisan más lehetősége, mint hogy a gyermekük sorsát egy ismeretlen személyre bízva reménykednek abban, hogy ez a személy ígéretét megtartva épségben eljuttatja gyermeküket a kívánt országba, sajnálatos módon azonban ezen gyermekek közül a legtöbben a gyermekkereskedelem, gyermekmunka, gyermekprostitúció áldozatává válnak, a legfiatalabbakra leselkedő legnagyobb veszélyt pedig az illegális örökbefogadás jelenti.²⁷

A legtöbb kísérő nélküli kiskorú Európába is a migráncsempészekre támaszkodva jutott el, akiknek gyakran természetben kell megfizetniük a szolgáltatást. Ez egy hibrid csempészet-kereskedelmi jelenséget eredményezett. A csempészszoolgáltatás kezdeti válsárlója (a migráns vagy menekült) az emberkereskedelem áldozatává válik; a csempész és az emberkereskedő ugyanaz a személy vagy bűnözői csoport. Ennél is fontosabb, hogy a műve-

letnek egyetlen, egységes célja van. Az Európai Unión belüli migráns gyermekek is lehetnek kísérő nélkül, és ők is ki vannak téve az emberkereskedelem veszélyének. Ez a helyzet akkor áll fenn, ha elhagyják őket a szüleik, vagy amikor szüleik vagy gyámjaik maguk az emberkereskedők. Az EU-n belüli emberkereskedelem jelensége, még tagállamokon belül is növekvő tendenciát mutat. Az egyik példa a roma közösségekből származó gyerekek köre, akik fokozottan ki vannak téve annak a veszélynek, hogy koldultatás céljából kereskednek velük.²⁸

Míg az embercsempészet és az emberkereskedelem egyaránt az illegális migráció formáinak tekinthető, a nemzetközi jog különbséget tesz közöttük a cél, az elkövető és az áldozat viszonya, valamint az áldozat beleegyezése alapján. A migránscsempészet az államhatár és a közigazgatás rendjét sértő tovább számos más nemzeti közérdek elleni bűncselekményként értelmezhető, az emberkereskedelem ezzel szemben a személyi és a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmény. A különbségtétel azonban nem egyértelmű. Mi van például azokkal az emberekkel, akik üldöztetés, szegénység, éhség, háború vagy éghajlatváltozás miatt kénytelenek elhagyni hazájukat? Valóban beleegyeznek a csempészetbe?²⁹

A migrációs nyomás egyre nehezebbé teszi a migránscsempészet és az emberkereskedelem közötti különbségtételt.³⁰ A mozgásban lévő gyermekek különösen ki vannak téve az emberkereskedelem veszélyének, ez különösen igaz akkor, ha a gyermekek szülő vagy törvényes gyám nélkül utaznak, még

akkor is, ha más migránsok társaságában vannak.³¹

A migránscsempészet és az emberkereskedelem közötti kereszteződés különösen fenyegetőnek tűnik a kísérő nélküli kiskorúak és a gyermekek kizsákmányolásának összefüggésében. Annak érdekében, hogy át tudjanak jutni a határon – de távol maradjanak a hatóságoktól – a kísérő nélküli kiskorúak gyakran a csempészszoftoktól függenek. Mivel nincs elegendő pénzügyi forrás az ilyen szolgáltatások egyszerű kifizetéséhez, az üzlet része gyakran az is, hogy az adósságot természetben, pl. kényszermunkával (beleértve a háztartási rabszolgaságot is), szexmunkával vagy bűncselekmények elkövetése révén fizessék meg.³²

Nem lehet taxatív felsorolást adni azon üldözési formákról, amelyek kimondottan vagy jellemzően gyermekspecifikusak, ugyanakkor az államok gyakorlatából kiolvasható, mely típusokat ismerik el ilyennek, ilyen például a gyermekek erőszakos besorozása, kényszerházasság, nőinemiszerv-csonkítás, gyermekek kényszermunkája, gyermekprostitúció, kizsákmányolási célú gyermekkereskedelem.³³

V. Összegzés

A modernkori rabszolgakereskedelem az emberi jogok egyik legsúlyosabb megsértése, az emberkereskedelem a migrációhoz hasonlóan globális problémaként jelenik meg, amely nem csupán az egyes országokat érinti, hanem a szervezett bűnözéshez³⁴ való szerves kapcsolódása révén az egész világot.

Mindemellett észlelhető a kapcsolódási pont a migrációval is, mivel a migrációs folyamatokban megjelenő személyek kiszolgáltatott helyzetük révén gyakran válnak az emberkereskedelem áldozatává.³⁵ A kísérő nélküli kiskorúak számában globálisan növekvő tendencia figyelhető meg.³⁶

A kísérő nélküli kiskorúak kereskedelmével szorosan összefügg a kiskorúak jogellenes külföldre vitelének jelensége. Nem képeznek önálló jogi kategóriát a kiskorúak jogellenes külföldre vitelét magába foglaló cselekmények, sem a magyar, sem más államok joga ilyen definíciót nem tartalmaz, ez egy speciális gyűjtőfogalom arra vonatkozóan, amikor egy kiskorú személyt más szermélyek a származási vagy az aktuális tartózkodási helye szerinti állam határán annak jogszabályainak megsértésével kísérelnek meg átvinni.³⁷

Varga János és Kui László listába szedte a határátkelőhelyeken a kiskorú illegális külföldre juttatásával kapcsolatban észlelhető specifikus gyanúkok.³⁸

A mozgásban lévő gyermekek különösen ki vannak téve az emberkereskedelem veszélyének, ez különösen igaz akkor, ha a gyerekek szülő vagy törvényes gyám nélkül utaznak.³⁹

1 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) III. cikk (1) bekezdés

2 Gyermekjogi Bizottság: 6. sz. általános kommentár (2005): A származási országukon kívül tartózkodó, kísérő nélküli és felnőtt családtagjaiktól elszakított gyermekekkel való bánásmód, 2005. szeptember 1., CRC/GC/2005/6, III. szakasz, 8. pont. Idézi: EASO: Gyakorlati útmutató a gyermek menekültügyi eljárásokban érvényesítendő. mindenek felett álló érdekéről. 2019. 54. o. https://easo.europa.eu/sites/default/files/Practical_Guide_on_the_

Best_Interests_of_the_Child_HU.pdf (Letöltés ideje: 2021.05.09.)

3 A menedéjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 2. § f) pontja

4 Kálmán Renáta: Ki vigyáz rájuk? Avagy a kísérő nélküli kiskorúak helyzete napjainkban. Állam- és Jogtudomány 2019. 4. sz. 71-87. o.

5 Susanna Corona Maioli – Jacqueline Bhabha – Kolitha Wickramage – Laura CN Wood – Ludivine Erragne – Omar Ortega García – Rochelle Burgess – Vasileia Digidiki – Robert W Aldridge – Delan Devakumar: International migration of unaccompanied minors: trends, health risks, and legal protection. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352464221001942> (2022.08.16).

6 Joseph Lelliott: Smuggled and Trafficked Unaccompanied Minors: Towards a Coherent, Protection-Based Approach in International Law. International Journal of Refugee Law 2017. 2, sz. 238–269 o.

7 A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény

8 Végh, Eszter. "Gyermekkatona – a Sierra Leone-i Polgárháború Igazi Áldozatai. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/6414/file/veghezster.pdf>. (2022.08.17.)

9 Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve

10 Kállai Krisztina: Az emberkereskedelem kiskorú áldozatait érintő kizsákmányolás sajátosságai. <http://www.kodolanyi.hu/kv/cikk/az-emberkereskedelem-kiskoru-aldozatait-erinto-kizsakmanyolas-sajatosságai-864> (2021.05.09.)

11 Lásd bővebben: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

12 Hatvani Erzsébet – Sebhelyi Viktória – Vaskuti Gergely: Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekkereskedelem. Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, Budapest, 2018 106. o.

13 Lásd bővebben: A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. C. törvény

14 Hatvani – Sebhelyi – Vaskuti i.m. 10. o.

15 Iván Júlia: Kinek kellene Ők? A kísérő nélküli kiskorú külföldiek helyzete Magyarországon – A Magyar Helsinki Bizottság tapasztalatai. Fundamentum 2013. 2. sz. 78-88. o.

16 Szakmai módszertani ajánlás a kísérő nélküli, magukat kiskorúnak valló migránsok életkor meghatározására.

Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet. Szám: 29200/196/2014. Ált.

http://www.bszki.hu/e107_files/downloads/

szakmai_modszertani_ajanlas_kiskoru_migrans.pdf (2017.06.17.) Idézi: Varga János – Kui László: A határrendészeti szervek tevékenysége a kiskorúak jogellenes külföldre vitelének megakadályozása érdekében. Határrendészeti Tanulmányok 2017. 3. sz. 135-155. o.

17 Esther Salmerón-Manzano – Francisco Manzano-Agugliaro: Unaccompanied Minors: Worldwide Research Perspectives. <https://www.mdpi.com/2304-6775/7/1/2/htm> (2022.08.17.)

18 Hautzinger Zoltán – Hegedüs Judit – Klenner Zoltán: A migráció elmélete. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem

Rendészettudományi Kar, Budapest 2014. 103. o.

19 Weller Mónika: Emberi jogok és európai integráció. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest 2000. 108 Idézi: Hautzinger – Hegedüs – Klenner i.m. 17. o.

20 Hautzinger Zoltán: Szemelvények a migráció szabályozásáról. AndAnn Kft., Pécs 2016. 67.o.

21 Ördög István: Menekültügyi mítoszok, félígazságok. Fundamentum 2013 2. sz. 74-77. o.

22 Hautzinger – Hegedüs – Klenner i.m. 17. o.

23 Szűcs Lászlóné Siska Katalin: Nemzetközi menekültjog, migráció és menedékjog a magyar és az uniós jogban (kézirat). Debrecen 2008. http://www.law.klte.hu/jati/tanszekek/nemzetkozi/tse/tse_nki_lev_es_nappalieloadas_menedekjog_08-09-1.pdf Idézi: Karoliny Eszter – Mohay Ágoston: A nemzetközi migráció jogi keretei. http://www.solidalapak.hu/solid/sites/default/files/IDResearch_Itt%20vagyunk!_2.pdf (2021.05.09.)

24 A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény 6. cikk

25 Kálmán i.m. 71. o.

26 United Nations Office on Drugs and Crime: Children on the move, smuggling and trafficking. <https://www.unodc.org/e4j/zh/tip-and-som/module-12/key-issues/children-on-the-move--smuggling-and-trafficking.html> (2022.08.17.)

27 Kálmán i.m. 86. o.

28 European Crime Prevention Network: Trafficking in human beings. Unaccompanied minors at risk: preventing child trafficking. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2004_THB_ENG_LR.pdf (2022.08.17.)

29 Andreas Schloenhardt, Trafficking in Persons in an Era of Growing Irregular Migration, SIAK International Edition 7 (2017), 5. See also International Centre for Migration Policy Development, Trafficking Along Migration Routes to Europe: Bridging the Gap between Migration, Asylum and Anti-Trafficking, Vienna: ICMPD, 2018, 61-3; Benjamin S. Buckland, Human Trafficking and Smuggling: Crossover and Overlap, in: Cornelius Friesendorf (Ed.), Strategies against Human Trafficking: The Role of the Security Sector, Vienna: National Defence Academy and Austrian Ministry of Defence and Sports, 2009, 137-66. Idézi: European Crime Prevention Network: Trafficking in human beings. Unaccompanied minors at risk: preventing child trafficking. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2004_THB_ENG_LR.pdf (2022.08.17.)

30 European Crime Prevention Network i.m.

31 United Nations Office on Drugs and Crime i.m.

32 European Crime Prevention Network i.m.

33 Kálmán i.m. 85. o.

34 A szervezett bűnözésről lásd bővebben: Tóth Dávid – Gál István László – Kóhalmi László: Organized Crime in Hungary. Journal of Eastern-European Criminal Law 2015. 2. sz. 22-27. o.

35 Varga – Kui i.m. 137. o.

36 Maioli – Bhabha – Wickramage – Wood – Er-ragne – García – Burgess – Vasileia Digidiki – Aldridge – Devakumar i.m.

37 Székely Zoltán: Kiskorúak jogellenes külföldre vitelének jogi aspektusai. Határrendészeti Tanulmányok 2017. 3. sz. 46-96. o.

38 Lásd bővebben: Varga – Kui: i.m. 148. o.

39 United Nations Office on Drugs and Crime i.m.

dr. Enver Yurt

doctoral student, Doctoral School of the
Faculty of Law, University of Pécs

ESG – Eine neue Generation von Investments

Der Begriff ESG ist heutzutage zu einem Modebegriff geworden. Hinter diesen drei Buchstaben (Environmental Social Governance) steckt im Grunde eine sehr wichtige und für die Menschheit wohl zukunftsbestimmende Bewegung. Es geht darum, dass Unternehmen und Entscheidungsträger so operieren, dass die Umwelt und unsere natürlichen Ressourcen möglichst nicht zu Schaden kommen und durch nachhaltige Konzepte die Zukunft der Menschen auf diesem Planeten bewahrt wird. Diese Publikation hat zum Ziel, darzustellen, wie solche Unternehmen, die sich dieses Ziel gesteckt haben, arbeiten und was ESG-Investoren von diesen Firmen erwarten. Es soll auch analysiert werden, wer die typischen Investitionsgruppen sind, die ihr Geld in solche Anlagemöglichkeiten stecken.

I. Was sind ESG- Investitionen?

ESG bedeutet „Environmental Social Governance“ und bezieht sich auf die drei Schlüsselbereiche bei der Messung

der Nachhaltigkeit und der ethischen Aspekte einer Investition in ein Unternehmen. Diese Anleger überprüfen diese Unternehmen anhand von ESG-Kriterien.¹

Darüber hinaus ist es ein Modebegriff, der auf den Kapitalmärkten und häufig von Anlegern verwendet wird, um das Verhalten von Unternehmen zu bewerten und ihre zukünftige finanzielle Leistung zu prognostizieren.

Die wichtigen Umwelt-, Sozial- und Governance-Faktoren sind eine Checkliste nichtfinanzieller Leistungsindikatoren, die nachhaltige, ethische und Corporate-Governance Aspekte umfassen.²

Die Zahl der Investmentfonds, die mit ESG-Faktoren arbeiten, ist in den letzten Jahren schnell gewachsen und wird voraussichtlich in den kommenden zehn Jahren weiter steigen.

1. Welche Kriterien werden in den genannten Bereichen angewendet?

Umweltkriterien, die untersuchen, wie ein Unternehmen in Bezug auf den Schutz unserer natürlichen Umwelt abschneidet, mit den Schwerpunkten:

- Reduzierung der CO₂-Emissionen
- Wasserverschmutzung und Wasserverschwendung
- Luftverschmutzung
- Rodung von Wäldern
- Ausbeutung von natürlichen Ressourcen
- Einflüsse auf den Klimawandel³

Zu den Umweltfaktoren gehören der Beitrag eines Unternehmens oder einer Regierung zum Klimawandel durch Treibhausgasemissionen sowie Abfallmanagement und Energieeffizienz. Ihre

Bemühungen zur Bekämpfung der globalen Erwärmung und zur Verringerung der Umweltverschmutzung sowie zur Dekarbonisierung spielen eine zentrale Rolle.⁴

Soziale Kriterien, die den Umgang des Unternehmens mit Menschen untersuchen und sich auf Folgendes konzentrieren:

- Mentale Gesundheit
- Gemeinschaftsbeziehungen
- Gleichberechtigung von Geschlechtern und die Anerkennung von Diversität
- Datenhygiene und Datensicherheit
- Umgang mit dem Kunden
- Arbeitnehmerbeziehungen
- Arbeitsbedingungen und Arbeitssicherheit (einschließlich Kinderarbeit oder Sklaverei)⁵

Zu den sozialen Kriterien gehören Menschenrechte, Arbeitsnormen und die strikte Ablehnung illegaler Kinderarbeit. Ein sozialer Aspekt ist auch, wenn ein Unternehmen gut in seine lokale Gemeinschaft integriert ist.

Governance-Kriterien, die untersuchen, wie sich ein Unternehmen selbst lenkt und regiert, konzentrieren sich hauptsächlich auf:

- Richtlinien zur Vergütung von Führungskräften
- Vorstand und seine Zusammensetzung
- Politischer und religiöser Standpunkt
- Steuerstrategie
- Verhinderung von Korruption und Bestechung⁶

Governance bezieht sich auf einen Pool von Regeln oder Prinzipien, die Rechte, Verantwortlichkeiten und Erwartungen zwischen verschiedenen Interessengruppen bei der Führung von Unternehmen definieren. Über ein genau definiertes Corporate-Governance-System lassen sich die Interessen der Stakeholder⁷ ausgleichen und regulieren, um eine langfristige Stabilität zu gewährleisten.

Governance kann auch dem Standard der Regierung von Nationen entsprechen. Ein sogenanntes „Country Sustainability Ranking“ bewertet die Regierungen, das von S&P global herausgegeben wird.⁸

II. Wie unterscheidet sich die Bedeutung von ESG für Unternehmen, Investoren, Regierungen und die Gesellschaft?

1. Was ist ESG für Unternehmen?

„Wenn es um ESG geht, betrachten Unternehmen dies durch die Linse der Geschäftsmöglichkeiten; [...] neue Märkte, die sie erschließen und verkaufen können, Kostensenkung und auch integriertes Risikomanagement.“⁹

Ezekiel Ward, Gründer von North Star Compliance Ltd.

Zu den neuen Märkten könnten gehören:

- Millennials, wo 83 % der Verbraucher möchten, dass Marken ihren Werten entsprechen

- Die LGBTQ+-Community – und möglicherweise ihre Freunde und Familien
- Umweltbewusste Verbraucher
- Personen aus demografischen oder ethnischen Gruppen, die zuvor noch nicht mit Ihrer Marke interagiert haben
- Kostensenkungen könnten beinhalten:
- Reduzierte Mitarbeiterfluktuation und damit verbundene geringere Rekrutierungs- und Bindungskosten
- Ein geringeres Risiko von Geldstrafen aufgrund von Verstößen gegen die Einhaltung gesetzlicher Vorschriften
- Die Kostenvorteile nachhaltigerer, weniger volatiler Lieferketten

Was versteht man unter integriertem Risikomanagement und inwiefern ist es eine Geschäftschance?

Integriertes Risikomanagement (IRM) ist eine Reihe von Praktiken und Prozessen zur Verbesserung der Entscheidungsfindung und Leistung von Unternehmen.¹⁰ IRM wurde entwickelt, um eine integrierte Sicht auf den Risikomanagementansatz einer Organisation zu bieten, oft unterstützt durch unterstützende Technologien, und ist ein akzeptierter Ansatz zum Management von Unternehmensrisiken.

Beim Future of GRC-Webinar von Diligent im April 2020 wies Ezekiel Ward, der Gründer von North Star Compliance Limited, auf die enge Verbindung zwischen ESG und IRM hin und sagte, dass „ein Trend wie ESG

eigentlich dasselbe ist wie integriertes Risikomanagement“¹¹, das Unternehmen befähigt, „Führungskräfte, um eine ganzheitliche Sicht auf Risiken in den Bereichen Interne Revision, Compliance, Gesundheit und Sicherheit, Personalwesen und andere Funktionen zu erhalten.“¹²

„ESG, wie ich das integrierte Risikomanagement in Unternehmen bezeichne, ist eine Sache, die ich für 2021 sehen werde.“

Ezekiel Ward, Gründer von North Star Compliance Ltd.

2. Was ist ESG für Anleger?

„Für Anleger ist ESG im Großen und Ganzen eine Checkliste, um zu sagen: Ja, Sie wissen, dass die Unternehmen in unserem Portfolio [...] diese Faktoren haben, und das sollte zu besseren Renditen führen.“

Ezekiel Ward, Gründer von North Star Compliance Ltd.

Für Investoren haben die Umwelt-, Sozial- und Governance-Kennzahlen eine wachsende Priorität – und das aus gutem Grund. Es hat sich gezeigt, dass die ESG-Performance stark mit der finanziellen Performance korreliert; Unternehmen im S&P 500, die im obersten Quintil für ESG-Faktoren rangierten, übertrafen die im unteren Quintil zwischen Anfang 2014 und Ende Juni 2018 um mehr als 25 Prozentpunkte.

Die Aktienkurse von Unternehmen mit hohen ESG-Rankings neigen auch dazu, weniger volatil zu sein, während Ereignisse mit „hoher ESG-Kontroverse“ dazu führen können, dass die Ak-

tien eines Unternehmens bis zu zwei Jahre hinter dem Markt zurückbleiben.

Da ESG-Scores und -Rankings zunehmend öffentlich veröffentlicht werden, wächst die Bedeutung von Investitionen in ESG-fokussierte Organisationen. Und es sind nicht nur veröffentlichte ESG-Kennzahlen, die die Aufmerksamkeit der Anleger auf sich ziehen; der Reputationswert eines proaktiven Ansatzes zu Umwelt-, Sozial- und Governance-Fragen wird ebenfalls anerkannt. Heutzutage machen immaterielle Vermögenswerte wie Reputation mehr als 80 % des S&P-Vermögenswerts eines Unternehmens aus. Kein Wunder also, dass ESG-orientiertes Investieren in den letzten Jahren einen kometenhaften Aufstieg erlebt hat.¹³

3. Was bedeutet ESG für Regierungen?

„Regierungen versuchen, Veränderungen durch Politik voranzutreiben, und das wird von Wahlkräften vorangetrieben, das wird von einigen harten Realitäten in Bezug auf Sicherheit und Infrastruktur vorangetrieben. Regierungen haben also wieder eine ganz andere politikgesteuerte Perspektive.“

Ezekiel Ward, Gründer von North Star Compliance Ltd.

Der verstärkte Fokus auf ESG im gesamten geschäftlichen und politischen Spektrum hat dies zu einem wichtigen Thema für Regierungen weltweit gemacht. Auch wenn die Coronavirus-Pandemie kurzfristig ESG auf die Tagesordnung gedrängt hat, machen es Zwänge wie die Veröffentlichung des

IPCC-Berichts zum Klimawandel 2021 erneut zu einem vorrangigen Thema.

Auch wenn die Regierungen vielleicht vorübergehend ihre Augen vom Ball nehmen mussten, drohen ESG-Themen wie soziale Ungerechtigkeit und Klimawandel das Gefüge der Gesellschaft zu beschädigen, wenn sie nicht angegangen werden.¹⁴

4. Was ist ESG für die Gesellschaft?

„Die Gesellschaft als Ganzes treibt ESG voran, und das ist [eine] grundlegende Veränderung. [...] Als Individuen wollen wir wirklich darauf achten, wo wir leben [...], den Planeten und diese Kräfte, die uns besonders auf der Klimaseite, aber auch auf der sozialen Seite durch die Globalisierung und einige der anderen sehr bewusst geworden sind Auslagerung von Problemen aus wohlhabenderen Ländern in weniger regulierte Bereiche.“

Ezekiel Ward, Gründer von North Star Compliance Ltd.

Die Gesellschaft steht vor Herausforderungen durch die oben umrissenen Probleme; die Strategien der Regierung zur Bekämpfung von Ungerechtigkeit und Ungleichheit und zur Bewältigung von Umweltauswirkungen werden sich grundlegend auf die Funktionsfähigkeit von Gesellschaften auswirken.¹⁵

Wenn Investoren Unternehmen zu einer größeren ESG-Verantwortung drängen, wird die breitere Gesellschaft davon betroffen sein, sei es als Mitarbeiter, Verbraucher, Interessenvertreter oder diejenigen, die im Schatten der

Geschäftstätigkeit von Unternehmen leben.¹⁶

5. Wie ESG-Anlagen wachsen und sich verändern?

ESG-Anlagen begannen in den 1960er Jahren. Während sich bestimmte ethische Bedenken geändert haben, bleibt das Prinzip des nachhaltigen Investierens gleich. Immer mehr Anleger nutzen ESG-Kriterien als Instrument zur Bewertung potenzieller Investitionen neben der traditionellen Finanzanalyse.

Laut einem Bericht von PWC¹⁷ hat die Praxis des ESG-Investments in den letzten Jahren zugenommen. Der Bericht stellt fest, dass der ESG-Vermögenspool weiter schnell wachsen und in den kommenden Jahren im Anlageprozess von wesentlicher Bedeutung sein wird.

Das Wachstum von ESG-Anlagen lässt sich laut dem Finanzunternehmen MSCI auf drei Gründe zurückführen:

- Die Welt, wie wir sie kennen, verändert sich.
- Die nächste Generation von Investoren verändert die Art und Weise, wie Investitionen funktionieren.
- Daten und Analysen haben sich dahingehend weiterentwickelt, dass sie mehr Informationen liefern als je zuvor.¹⁸

5.1. Die Welt

Das Antlitz unseres Planeten verändert sich durch den Klimawandel buchstäblich. Dürren, Ernährungsunsicherheit

und steigende Temperaturen haben einen Dominoeffekt auf die Umwelt, der sich auf mehrere Sektoren auswirkt.

Für Anleger ergeben sich neue Risikofaktoren, und es werden neue Vorschriften erlassen, um die Auswirkungen von Umweltschäden abzumildern.¹⁹ Massenmigrationen und Vertreibungen aufgrund von Klimakrisen verändern die demografische Zusammensetzung bestimmter Gebiete – und die Vorbereitung auf diese Krisen verändert die Art und Weise, wie wir unser Leben leben.²⁰

Da sich die Technologie weiterentwickelt und immer breiter verfügbar wird, sind Datenschutz und Sicherheit auch etwas geworden, das Unternehmen nicht mehr ignorieren können. Nach aufsehenerregenden Datenschutzverletzungen verschärfen Unternehmen klugerweise ihre Sicherheitsprotokolle. Wenn sich diese Unternehmen anpassen, könnten Anleger ihre Strategien entsprechend ändern.²¹

5.2. Die Investoren

Die heutige Generation von Investoren ist auf der Empfängerseite eines massiven Vermögenstransfers von der Boomer-Generation – bis zu 68 Billionen US-Dollar laut einem Bericht von CNBC.²² Und die Menschen, die dieses Vermögen erben, denken möglicherweise anders darüber, wie es investiert werden sollte, als die Generation, von der sie es erben.

Laut einem Bericht der Bank of America aus dem Jahr 2016 über ESG-Anlagen könnten 15 bis 20 Billionen US-Dollar dieses Geldes in den nächsten

Jahrzehnten in ESG-Anlagen fließen. In diesem Fall könnte sich die Größe des US-Marktes ungefähr verdoppeln.²³

Investoren im Millennial-Alter und insbesondere Frauen halten die Unternehmen, in die sie investieren, auf einem höheren Niveau. 67 % von ihnen glauben, dass Investitionen eine Möglichkeit für sie sind, „sozialen, politischen und ökologischen Wert“ auszudrücken, im Gegensatz zu 36 % der Boomer.

Noch ein paar Statistiken über die neueste Generation von Investoren, wie sie von MSCI zitiert werden:

- Millennials sind mehr als doppelt so wahrscheinlich an Investitionen interessiert, die der Lösung gesellschaftlicher oder wirtschaftlicher Probleme dienen.
- 90 % der Millennials, die dazu wohlhabend genug sind, wollen in den nächsten fünf Jahren ihre Zuweisungen an verantwortungsbewusste Anlagen erhöhen.
- 84 % der in einer Studie von Morgan Stanley befragten Millennials gaben an, an nachhaltigeren Investitionen interessiert zu sein.
- Der Bericht von Morgan Stanley behauptet auch, dass 71 % der Privatanleger an nachhaltigen Investitionen interessiert sind.²⁴

III. ESG setzt einen neuen Standard in Finanz- und Betriebsprinzipien

Was einst als weniger profitabler Nischenbereich des Investierens galt,

rückt in den Vordergrund. Der Aufstieg grüner Energie, die Notwendigkeit zur Bekämpfung des Klimawandels und das wachsende öffentliche Wissen über die Lieferkette treiben Verbraucher zu Marken, die ESG-Finanz- und Betriebsprinzipien anwenden. Und Investoren ziehen nach.

Aus diesem Grund verfolgen Unternehmen wie J.P. Morgan und Goldman Sachs ESG-Anlagen genau und nehmen sie ernster als je zuvor. Organisationen reagieren darauf, indem sie Maßnahmen ergreifen, um sicherzustellen, dass ihr Ansatz die ESG-Performance liefert, die Investoren und ihre Berater anstreben. Die ESG-Lösungen von Diligent können helfen, indem sie Unternehmen die Struktur, Genauigkeit und Metriken bieten, die sie benötigen, um umfassend über die ESG-Leistung zu berichten, Verbesserungen zu verfolgen und Erfolge nachzuweisen.

1. Die Rolle von ESG-Software bei der Unterstützung erfolgreicher ESG-Programme

ESG-Software spielt eine zunehmend zentrale Rolle in den ESG-Programmen vieler Unternehmen. Die Datenherausforderungen, die sich aus der Notwendigkeit robuster ESG-Berichte ergeben, mögen entmutigend erscheinen, aber es gibt eine Reihe von Lösungen, um ihre verschiedenen ESG-Initiativen zu verstehen.²⁵

Eine ESG-Datenmanagementlösung kann dabei helfen, die beweglichen Teile zu koordinieren, über Fortschritte zu berichten und Aktivisten, Investoren und Wettbewerbern einen Schritt

voraus zu sein. Die Wahl der richtigen Lösung ist von entscheidender Bedeutung, und Unternehmen sollten bei der Auswahl von Optionen fünf Schlüsselkriterien und Funktionsbereiche priorisieren:

- Flexibilität
- Datensammlung
- Überwachung und Berichterstattung
- Spezialisierte Funktionen in den Bereichen Klima/Nachhaltigkeit und Vorstandsvergütung
- Service und Support²⁶

Da ESG bei Verbrauchern, Gesetzgebern, Aufsichtsbehörden und Investoren voraussichtlich an Bedeutung gewinnen wird, müssen Sie bei der Erhebung, dem Benchmarking und der Berichterstattung von ESG-Daten einen Schritt voraus sein.

Sie müssen für Audits bereit sein, mit Dokumentationen und Berichten, die einer Prüfung standhalten, da die ESG-Berichterstattung zur Norm wird. Und die von Ihnen gewählte Lösung muss flexibel und skalierbar sein, damit sie sich mit sich ändernden ESG-Prioritäten und externen Faktoren weiterentwickelt.²⁷

2. Wer kontrolliert die ESG-Kriterien?

Alle börsennotierten Unternehmen sind seit 2017 verpflichtet, einen sogenannten Nachhaltigkeitsbericht zu erstellen. Dies geschieht im „Lagebericht“ als Bilanzanhang.

Heutzutage haben Rating-Agenturen die Prüfung der ESG-Kriterien übernommen. Sie sammeln Informa-

tionen zu sozialen Aspekten, Umweltschutz und Unternehmensführung zusammen. Diese Agenturen stellen die gesammelten Informationen Fondsgesellschaften, Banken oder den institutionellen Anlegern direkt zur Verfügung.

Um die Daten besser miteinander vergleichen zu können, werden sogenannte Benchmark-ESG-Scores erstellt, mit deren Hilfe sich Unternehmen oder Länder in Hinsicht der ESG-Kriterien besser untereinander vergleichen lassen können.²⁸

3. Wie entwickeln sich nachhaltige Anlagen?

Die Vereinten Nationen haben 2015 einen 17-Punkte Plan (Sustainable Development Goals) erstellt. Darin haben sich etwa 200 Länder verpflichtet, gegen Armut und Hunger vorzugehen sich für die Gesundheit und Gleichberechtigung von allen Menschen auf dieser Welt einzusetzen und nachhaltig zu wirtschaften.²⁹

Die Unternehmen, die in der Vergangenheit rechtzeitig ihre Strategie auf Nachhaltigkeit aufgebaut haben, profitieren heute von dieser Weitsicht. Umwelt, Soziales und Ethik stehen nicht im Widerspruch zu Umsatzsteigerung und Profitmaximierung, im Gegenteil, sie helfen sogar dabei. Nachdem das Bewusstsein der Bevölkerung nach Nachhaltigkeit stetig wächst, steigt die Nachfrage nach Produkten und Dienstleistungen solcher Firmen, die die ESG-Kriterien erfüllen. Fondsgesellschaften haben diesen Trend erkannt und bieten gezielt solche ETFs an. Die UN hat sich

zu Ziel gesetzt, bis 2030 die Ziele ihrer „nachhaltigen Entwicklung“ (SDG) zu erreichen, so dass die Bedeutung der ESG-Kriterien weiter steigen wird.³⁰

IV. Was sollte bei nachhaltigen Investitionen beachtet werden?

Es gibt drei Auswahlkriterien, die ein Anleger beachten sollte, wenn er für sich die „richtigen“ Unternehmen und damit die richtige Investitionsstrategie auswählt.

ESG-Integration: Darunter versteht man das Sammeln von Informationen über ein Unternehmen, die nicht unbedingt mit finanziellen oder wirtschaftlichen Aspekten zu tun haben. Aus diesen Informationen versuchen Analysten eine Prognose zu erstellen, welchen Effekt diese Informationen auf die Zukunft des Unternehmens haben.

Ausschlussprinzip: Investitionen die Tabak- Alkohol- oder Rüstungsindustrie, Glücksspiel, Pornographie, Atomenergie oder die Missachtung von Menschenrechten werden am häufigsten von Anlegern abgelehnt. Mit dieser Strategie werden bestimmte Branchen von vorn herein vermieden.

Best-in-Class: Dieses Verfahren gibt dem Anleger die Möglichkeit, die besten Unternehmen einer Branche in die enge Wahl zu nehmen. Hierzu werden die Bewertungen der Ratingagenturen zur Hilfe genommen.

1. Rahmenverordnung der EU betreffend nachhaltiger Investitionen

Am 25. September 2015 verabschiedete die Generalversammlung der Vereinten Nationen (UN) einen neuen globalen Rahmen für nachhaltige Entwicklung: die Agenda 2030 für nachhaltige Entwicklung (im Folgenden: Agenda 2030). Die Agenda 2030 konzentriert sich auf nachhaltige Entwicklungsziele und umfasst drei Dimensionen der Nachhaltigkeit: Wirtschaft, Soziales und Umwelt. Am 22. November 2016 veröffentlichte die Kommission ihre Mitteilung „Nächste Schritte für Europas nachhaltige Zukunft“, die die Ziele für nachhaltige Entwicklung mit dem politischen Rahmen der EU verknüpft. Ziel ist es sicherzustellen, dass alle EU-Maßnahmen und politischen Initiativen – sowohl innerhalb der EU als auch weltweit – die SDGs von Anfang an berücksichtigen. In seinen Schlussfolgerungen vom 20. Juni 2017 bekräftigte der Rat das Engagement der Union und ihrer Mitgliedstaaten für eine vollständige, kohärente, umfassende, integrierte und wirksame Umsetzung der Agenda 2030 in enger Zusammenarbeit mit Partnern und anderen Interessenträgern. Am 11. Dezember 2019 veröffentlichte die Kommission ihre Mitteilung mit dem Titel „The European Green Deal“.

Das auf Grundlage des Rahmenübereinkommens der Vereinten Nationen über Klimaänderungen verabschiedete Pariser Abkommen (im Folgenden: Pariser Abkommen) wurde am 5. Oktober 2016 von der EU genehmigt. Artikel 2 Absatz 1 Buchstabe c

des Übereinkommens von Paris zielt neben anderen Regulierungsinstrumenten darauf ab, eine angemessene Reaktion auf den Klimawandel durch den Fluss von Finanzmitteln zu fördern.³¹ Unter anderem durch die Ausrichtung der Finanzströme auf einen Weg hin zu niedrigen Treibhausgasemissionen und einer Entwicklung, die die Auswirkungen des Klimawandels adressiert. Dementsprechend hat der Europäische Rat am 12. Dezember 2019 Schlussfolgerungen zum Klimawandel angenommen.

Die Förderung und Nutzung von Finanzprodukten, die Umweltziele priorisieren, ist ein wirksames Mittel, um private Investitionen in nachhaltige Aktivitäten umzulenken (Park, 2018). Der Hauptzweck der Anforderungen für die Vermarktung von Finanzprodukten oder Unternehmensanleihen als umweltfreundliche Anlagen besteht darin, die Anlegerinformation – und damit das Anlegervertrauen – über die Umweltauswirkungen dieser Finanzprodukte und Unternehmensanleihen zu erhöhen sowie diesbezügliche Bedenken auszuräumen. Transparenz und „grüne Malerei“. Wenn wir von diesen Anforderungen sprechen, meinen wir die Anforderungen der Mitgliedsstaaten und der Union, die es Finanzmarktteilnehmern und Emittenten ermöglichen, nationale Labels zu verwenden.

Derzeit ist es in einigen Mitgliedsstaaten möglich, ein nationales Label zu verwenden, und es gibt auch private (industrielle) Labelssysteme und -initiativen. Diese bestehenden Systeme bauen auf verschiedenen Klassifizierungssystemen für umweltverträgliche

Wirtschaftstätigkeiten auf. Angesichts der auf Ebene des Pariser Abkommens und der EU eingegangenen politischen Verpflichtungen ist es wahrscheinlich, dass immer mehr Mitgliedsstaaten ihre eigenen Kennzeichnungssysteme schaffen und anwenden oder anderen Anforderungen – die einem ähnlichen Zweck dienen – Finanzmarktteilnehmern oder Emittenten auferlegen für Finanzprodukte und Unternehmensanleihen als umweltfreundlich im Hinblick auf die Förderung nachhaltiger Geldanlagen.³²

Wenn wir uns in Bezug auf nachhaltige Investitionen innerhalb der Europäischen Union ausschließlich auf nationale Regeln und marktbasierende Initiativen verlassen und diesen Regulierungsbereich in die Zuständigkeit der Mitgliedstaaten übertragen, kann dies zu einer Fragmentierung des europäischen Binnenmarkts führen. Wenn die Finanzmarktteilnehmer offenlegen, wie und in welchem Umfang die verfügbaren Finanzprodukte umweltverträglich sind, würde dies den Anlegern helfen.³³ Dies würde Anlegern ermutigen, grenzüberschreitend sicherer in ökologisch nachhaltige Finanzprodukte zu investieren, und dadurch das Funktionieren des Binnenmarkts verbessern. Wenn die Finanzmarktteilnehmer den Anlegern nicht erklären, wie die jeweilige Investitionstätigkeit zu den Umweltzielen beiträgt, oder wenn die Finanzmarktteilnehmer eine andere Begrifflichkeit und andere Kriterien verwenden, ist es für die Anleger unverhältnismäßig schwierig, dies zu überprüfen und verschiedene Anlagemöglichkeiten zu vergleichen, die Kos-

ten und Risiken beinhalten würden. Die unterschiedlichen Standards betreffen auch jene Wirtschaftsakteure, die ausländische Investitionen nutzen wollen. In ihrem Fall sollten sie in jedem Mitgliedsstaat unterschiedliche Kriterien erfüllen. Das Fehlen einheitlicher Kriterien würde daher die Kosten erhöhen und Wirtschaftsakteure erheblich vom Zugang zu grenzüberschreitenden und funktionierenden Kapitalmärkten zum Zwecke nachhaltiger Investitionen abhalten. Es wurde festgestellt, dass solche Praktiken Anleger davon abhalten, ökologisch nachhaltige Investitionen zu tätigen.

Der obigen Logik folgend formuliert die taxonomische Verordnung ihren Zweck wie folgt: Die Harmonisierung der Klassifizierung nachhaltiger Wirtschaftstätigkeiten erleichtert grenzüberschreitende nachhaltige Investitionen in der gesamten Europäischen Union und beseitigt Hindernisse für das Funktionieren des Binnenmarkts bei der Anwerbung von Finanzmitteln für Nachhaltigkeitsprojekte und verhindert das Auftreten von Hindernissen für solche Projekte.

2. Die hybride Form der Rahmenverordnung³⁴

Die Präambel der TR legt nahe, dass die Definition von Kriterien für umweltverträgliche Wirtschaftstätigkeiten Wirtschaftsakteure, die nicht unter die taxonomische Verordnung fallen, ermutigen kann, Informationen über ihre umweltverträglichen Wirtschaftstätigkeiten auf freiwilliger Basis zu veröffentlichen. In Anlehnung an die

Erkenntnisse von Dhaliwal et al (2011) helfen diese Informationen Finanzmarktteilnehmern und anderen betroffenen Finanzmarktteilnehmern nicht nur dabei, leichter zu erkennen, welche Wirtschaftsakteure umweltverträgliche Wirtschaftstätigkeiten ausüben, sondern erleichtern auch die Mittelbeschaffung für diese Wirtschaftszweige Schauspieler.

Marktbeobachtungen legen nahe, dass alle von der Mittelbeschaffung abhängigen Bereiche des Geschäftslebens – unabhängig davon, ob die Mittelbeschaffung in Form von Bankkrediten oder anderen Formen der Marktfinanzierung erfolgt – mit der Taxonomie-Verordnung verknüpft sind, da Nachhaltigkeitsinformationen zu einer Marktanforderung werden. Die europäische Regulierungsbehörde entschied, dass das Finanzsystem angesichts des Ausmaßes der Herausforderung und der Kosten, die mit Untätigkeit oder verspäteten Maßnahmen zur Nachhaltigkeit verbunden sind, schrittweise an das nachhaltige Funktionieren der Wirtschaft angepasst werden sollte. Dazu müssen nachhaltige Finanzierungen allgemein akzeptiert und ihre Auswirkungen auf die Nachhaltigkeit von Finanzprodukten und -dienstleistungen berücksichtigt werden. In diesem Sinne soll die Umschichtungsfunktion der Wirtschaft (d.h. Banken und Investoren) den Zufluss finanzieller Ressourcen in nachhaltige Aktivitäten erhöhen. Und dies setzt alle Unternehmen, die Investitionen suchen, die am Nachhaltigkeitsrahmen ausgerichtet sind, aufgrund der Finanzierung unter wirtschaftlichen

Druck, da sonst die Gefahr besteht, bevorzugte Finanzierungsmöglichkeiten hinsichtlich der verfügbaren Finanzierung oder der Konditionen (Zinssatz) zu verlieren.

Die Klassifizierung ökologisch nachhaltiger Wirtschaftstätigkeiten sollte die Entwicklung zukünftiger EU-Politiken zur Unterstützung nachhaltiger Finanzierungen ermöglichen, einschließlich Standards auf EU-Ebene für grüne Finanzen, und schließlich die Schaffung von Labels, die die Einhaltung dieser Standards in der gesamten Union offiziell anerkennen.³⁵ Es bedarf einheitlicher gesetzlicher Vorgaben, um den Grad der Umweltverträglichkeit von Investitionen nach einheitlichen Kriterien für umweltverträgliches Wirtschaften zu bestimmen. Dies dient als Referenz für zukünftiges EU-Recht, das darauf abzielt, die Verlagerung von Investitionen hin zu umweltbewussten, nachhaltigen Wirtschaftstätigkeiten zu erleichtern.

Die Bedeutung der taxonomischen Regulierung sollte im Licht ihrer breiteren Ambitionen interpretiert werden. In Bezug auf das Erreichen der Ziele für nachhaltige Entwicklung in der EU haben politische Entscheidungen wie die Einrichtung des Europäischen Fonds für strategische Investitionen (ESI-Fonds) zusätzlich zu den Staatsausgaben effektiv zur Umschichtung privater Investitionen hin zu nachhaltigen Investitionen beigetragen.³⁶ Der 40 Prozent der ESI-Fonds-Klimainvestitionen setzt Ziele für Infrastruktur- und Innovationsprojekte. Gemeinsame Kriterien zur Bestimmung, ob Wirtschaftstätigkeiten nachhaltig sind, ein-

schließlich ihrer Auswirkungen auf die Umwelt, könnten künftigen ähnlichen Initiativen der Union zugrunde liegen, um Investitionen für klimabezogene oder andere Umweltziele zu mobilisieren.

Anstatt viele Branchen in der EU direkt zu regulieren, verfolgt die Verordnung einen sogenannten „Hybrid“- oder „Hintertür“-Ansatz für Investitionen durch Kennzeichnungspflichten und Transparenzanforderungen für Investitionen.

Die im taxonomischen Erlass definierten Offenlegungspflichten ergänzen die Regeln für nachhaltigkeitsbezogene Offenlegungen des Finanzdienstleistungssektors:³⁷

- Taxonomisches Dekret, Präambel, 16.
- Verordnung (EU) 2015/1017 des Europäischen Parlaments und des Rates (25. Juni 2015) über den Europäischen Fonds für strategische Investitionen, die Europäische Investitionsberatungsplattform und das Europäische Portal für Investitionsprojekte sowie 1291/2013/ EU und 1316/2013/ EU Änderungsverordnung – Punkt 17 der Präambel des Europäischen Strategischen Investitionsfonds und der taxonomischen Verordnung.
- Zu nachhaltigkeitsbezogenen Angaben in der Finanzdienstleistungsbranche (27. November 2019).

Auf der Grundlage der oben genannten Tatsachen muss die Kommission den Inhalt und das Format der zu

veröffentlichenden Informationen festlegen. Diese Informationen sollten es den zuständigen nationalen Behörden ermöglichen, die Einhaltung der Offenlegungspflicht leicht zu überprüfen und sie im Einklang mit dem anwendbaren nationalen Recht durchzusetzen. Wenn Finanzmarktteilnehmer die Kriterien für umweltverträgliche Anlagen nicht berücksichtigen oder nicht erfüllen, muss eine Stellungnahme veröffentlicht werden. Um eine Umgehung der Offenlegungspflicht zu vermeiden, ist diese Pflicht auch anzuwenden, wenn Finanzprodukte mit umweltfördernden Eigenschaften vermarktet werden, wozu auch Finanzprodukte gehören, deren Zweck Umweltschutz im weiteren Sinne ist.

In ihrer Mitteilung vom 20. Juni 2019 mit dem Titel „Guidance on Non-Financial Reporting: Addendum to the reporting of climate-related information“ empfiehlt die Kommission großen namentlich genannten Unternehmen, bestimmte klimabezogene Key Performance Indicators (KPIs) zu melden, die der Taxonomie entsprechen auf der Grundlage einer Rahmenverordnung. Als besonders relevant gelten bei den genannten großen Nichtfinanzunternehmen der Umsatz, die Investitionsausgaben (CAPEX) oder Betriebsausgaben (OPEX) im Zusammenhang mit umweltverträglichen Wirtschaftstätigkeiten sowie die wichtigsten Leistungsindikatoren für große Finanzdienstleister.³⁸ Diese Informationen sind nützlich für Anleger, die an Unternehmen interessiert sind, deren Produkte und Dienstleistungen einen wesentlichen Beitrag zu einem der im

TR festgelegten Umweltziele leisten. Der EU-Gesetzgeber betonte, dass es angemessen ist, die jährliche Veröffentlichung solcher Schlüsselleistungsindikatoren für die genannten großen Unternehmen zu verlangen, und dass die technischen Einzelheiten dieser Anforderung in delegierten Rechtsakten festgelegt werden sollten, mit besonderem Schwerpunkt auf großen Finanzunternehmen. Während eine Ausweitung einer solchen Anforderung auf kleinere Unternehmen unverhältnismäßig aufwendig wäre, können sich kleinere Unternehmen dafür entscheiden, solche Informationen freiwillig offenzulegen.

V. Zusammenfassung

In den letzten Jahren sind uns immer häufiger diese drei Buchstaben begegnet, die ursprünglich so viel bedeuten wie umweltschonende, sozial verantwortliche und verantwortungsvolle Unternehmensführung. Wie bereits erwähnt, ist ESG mittlerweile zu einer Wissenschaft geworden und Teil der heutigen modernen Unternehmensführung.

Diese drei Buchstaben charakterisieren dieses Buzzword. Was steckt eigentlich dahinter? Nichts anderes, als dass man verantwortungsvoll mit der Natur, aber auch mit seinem Eigentum umgehen sollte.

Als Juristen kommt uns das bekannt vor.

Fast jede Verfassung in demokratischen Ländern schreibt einen verantwortungsvollen Umgang mit Eigentum vor. Zum Beispiel Artikel 14 des Grund-

gesetzes: „Eigentum verpflichtet, sein Gebrauch soll auch dem Gemeinwohl dienen“. Fast derselbe Wortlaut wird auch in der ungarischen Verfassung, nämlich in Art. XIII verwendet.

Für mich stellt sich die Frage, warum diese Selbstverständlichkeit jetzt zum Modewort wurde, obwohl wir es in unseren Gesetzen seit Jahrzehnten von den Menschen erwarten?

Wahrscheinlich deshalb, weil viele Menschen jetzt sehen, dass es wirklich schon 5 vor 12 ist und dass wir unsere natürlichen Ressourcen zusehends erschöpfen und die Erde zerstören.

Erderwärmung, immer extremere Naturkatastrophen, Smog und schlechte Luft in den Großstädten machen jedem klar, wie es um uns steht.

Erschwerend kommt natürlich hinzu, dass unsere Trinkwasservorräte rapide zur Neige gehen, sodass in vielen Ländern dieser Welt Millionen von Menschen daran erkranken und sterben. Natürlich spielt die ungerechte Verteilung von Eigentum und Gütern eine große Rolle. Die Armen werden immer ärmer und die Reichen immer reicher. Dies wird auch in der aktuellen Covid-19-Pandemie deutlich sichtbar.

Während in vielen Ländern der Dritten Welt Millionen von Menschen noch nicht einmal die erste Impfung erhalten haben, erhalten Menschen in reichen Ländern bereits die dritte Dosis.

Wenn es irgendwo auf der Welt Krieg gibt, entsendet die UNO Friedenstruppen (Blauhelme) in solche Regionen, vor allem zum Schutz der Zivilbevölkerung. Wäre es nicht viel wichtiger, solche Truppen nach Afrika oder Südamerika zu schicken, um die

Abholzung der Regenwälder zu stoppen, die die gesamte Menschheit auf der Erde bedroht?

Ohne Regenwälder wird sich nicht nur das Klima der Erde ändern, sondern es wird auch keinen Sauerstoff mehr geben. Was ist eine größere Bedrohung für die Menschheit, ein regionaler Krieg oder die Zerstörung der Erde als Lebensraum für alle Lebewesen.

Die große Frage bleibt: ist ESG die Lösung für die oben skizzierten Probleme? Sicher nicht, aber es ist ein Schritt in die richtige Richtung.

Gerade durch die „sozialen Netzwerke“ könne man Massen von Menschen sensibilisieren, die dann eine Veränderung herbeiführen könnten. Wie oben erwähnt, haben wir wahrscheinlich nicht mehr viel Zeit, um die Zerstörung der Erde zu stoppen.

Es ist wissenschaftlich erwiesen, dass die Wirkung der Freone (Treibgas in Sprays) auf unsere Ozonschicht erst in zehn Jahren sichtbar wird, d.h. wenn wir ab heute aufhören, Freone zu versprühen, wird die Ozonschicht noch in den nächsten zehn Jahren zerstört³⁹

Deshalb glaube ich, dass wir sehr bald den sogenannten „Point of no return“ erreichen werden.

Dieser Ausdruck wird in der Luftfahrt verwendet, wenn sich ein Flugzeug über dem Ozean befindet und der Treibstoff nicht mehr ausreicht, um den Flughafen am Zielort zu erreichen oder zurückzukehren. Der Absturz der Maschine über dem Wasser ist unvermeidlich.

Auch wenn ESG ein Schritt in die richtige Richtung ist, sollte nicht über-

sehen werden, dass viele Unternehmen und Menschen diese von Natur aus positive Bewegung für ihre eigenen egoistischen Ziele nutzen.

Nehmen Sie das Beispiel Tesla. Als Hersteller von Elektroautos bezeichnet sich Tesla selbst als „ESG-Unternehmen“, weil das Unternehmen „kohlenstofffreie“ Autos herstellt. Gleichzeitig kündigt Tesla jedoch an, Bitcoin als Zahlungsmittel zu akzeptieren. Jeder weiß, dass die „Bitcoin-Minen“ riesige Energiequellen benötigen, die meist nicht kohlenstofffrei sind. Was ist das, wenn nicht Heuchelei?

Genauso verhält es sich mit Anlegern an den Börsen. Viele Anleger kaufen „ESG-freundliche“ Aktien oder ETFs⁴⁰, nicht immer deshalb, weil sie damit die Erde retten wollen, sondern weil sie erkannt haben, dass diese Wertpapiere aktuell ein Aufwärtspotenzial für sie haben. Sie reiten nur auf dieser Welle.

Zusammenfassend glaube ich, dass ESG eine gute Initiative ist, aber nur dann, wenn Politik und Wirtschaft nicht nur heuchlerisch handeln und wirklich ehrliche und handfeste Maßnahmen ergreifen, um unsere Zukunft zu retten.

Rechtlich gesehen haben wir seit Jahrzehnten den rechtlichen Rahmen, um konkrete Verbote für diejenigen zu erlassen, die unsere Umwelt zerstören und damit die menschliche Existenz gefährden.

Das grundlegendste Menschenrecht ist das Recht auf Leben und hier ist das Leben aller Menschen auf dieser Welt gefährdet. Wäre das nicht ein Fall für

den „Internationalen Gerichtshof für Menschenrechte“ in Den Haag?

Sicherlich ja, wenn da nicht die eigennützigen Interessen einzelner Staaten und die Finanzmacht der Industrielobby wären.⁴¹

1 What is ESG? Definition and meaning (2021.11.09) <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/esg-definition-meaning/>

2 What is ESG? Definition and meaning (2021.11.09) <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/esg-definition-meaning/>

3 What is ESG? Definition and meaning (2021.11.09) <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/esg-definition-meaning/>

4 Sustainable Investing Glossary - What is ESG? (2021.11.09) <https://www.robeco.com/en/key-strengths/sustainable-investing/glossary/esg-definition.html>

5 What is ESG? Definition and meaning (2021.11.09) <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/esg-definition-meaning/>

6 What is ESG? Definition and meaning (2021.11.09) <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/esg-definition-meaning/>

7 Halász, Vendel, A felelős társaságirányítás fogalmáról és értéktartalmáról JURA 23 évf. 1. szám pp. 247-259. (2017)

8 ESG As Government Policy (2021.11.09) <https://www.cowen.com/insights/esg-as-government-policy/>

9 Muhammad Badar Ul Munir: Green Accounting, Myth or Reality? Is there a win win situation for corporates and environment?, Apr - Jun 2022 Environmental, Social And Corporate Governance (Esg) The Pakistan Accountant Magazine of Institute of chartered Accountants of Pakistan Apr - June 2022 p.25

10 Integrating ESG risk into a risk management framework (2021.11.09) <https://www2.deloitte.com/ie/en/pages/financial-services/articles/esg-risk-management-framework.html>

11 Integrating ESG risk into a risk management framework (2021.11.09) <https://www2.deloitte.com/ie/en/pages/financial-services/articles/esg-risk-management-framework.html>

12 Integrating ESG risk into a risk management framework (2021.11.09) <https://www2.deloitte.com/ie/en/pages/financial-services/articles/esg-risk-management-framework.html>

- 13 Environmental social and governance (ESG) investing (2021.11.09) <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-markets/esg-investing.htm>
- 14 Blog: Improving Sustainability in Central Government – ESG Considerations (2021.11.09) <https://www.bdo.co.uk/en-gb/insights/advisory/risk-and-advisory-services/improving-sustainability-in-central-government-esg-considerations>
- 15 Yurt Enver: ESG- Environmental Social Governance or Eine scheinheilige Geschichte in Bujtár, Zsolt (szerk.) ; Gáspár, Zsolt (szerk.) ; Szilovics, Csaba (szerk.) ; Breszkovics, Botond (szerk.) ; Ázsoth, Szilvia (szerk.) ; Szívós, Alexander Roland (szerk.) Fenntartható növekedés (ESG) jogi és gazdasági aspektusai Pécs, Magyarország : Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2022 , 55. old.
- 16 ESG: Society first, profits second (2021.11.09) <https://www.ipe.com/esg/esg-society-first-profits-second/10053002.article>
- 17 <https://www.pwccn.com/en/asset-management/esg-an-opportunity-for-asset-managers.pdf> (2021.11.09)
- 18 <https://www.msci.com/esg-101-what-is-esg> (2021.11.09)
- 19 Nochta Tibor: A gazdasági-pénzügyi krízis válságba sodorja-e a szerződés intézményét? In: Auer, Ádám; Papp, Tekla (szerk.) A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban : Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés Budapest, Magyarország : Nemzeti Közszerzői Egység (NKE) (2016) p. 179
- 20 Nochta Tibor: Mennyiben szerződési kockázat a gazdasági válság? Jog Állam Politika 3. évf. 2. szám 2011 pp. 92-95.
- 21 What is Environmental, Social and Corporate Governance (ESG)? (2021.11.09) <https://insights.diligent.com/esg/>
- 22 <https://www.cnbc.com/2019/10/21/what-the-68-trillion-great-wealth-transfer-means-for-advisors.html> (2021.11.09)
- 23 Our Environmental, Social and Governance leadership is central to our responsible growth strategy and is delivering long-term value to our shareholders. Bank of America Corporation 2016 Environmental, Social & Governance Report p 3.
- 24 <https://www.msci.com/esg-101-what-is-esg> (2021.11.09)
- 25 Why Enterprise Software Must Embrace ESG (2021.11.09) <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2021/08/16/why-enterprise-software-must-embrace-esg/?sh=505f044a2aed>
- 26 Why Enterprise Software Must Embrace ESG (2021.11.09) <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2021/08/16/why-enterprise-software-must-embrace-esg/?sh=505f044a2aed>
- 27 Why Enterprise Software Must Embrace ESG (2021.11.09) <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2021/08/16/why-enterprise-software-must-embrace-esg/?sh=505f044a2aed>
- 28 ESG-Kriterien und Reporting (2022.06.05) <https://praxistipps.focus.de/esg-kriterien-definition>
- 29 <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (2022.11.09)
- 30 Mit einem nachhaltigen ETF gelingt der Einstieg (2022.06.07) <https://www.finanztip.de/indexfonds-etf/nachhaltige-geldanlagen/>
- 31 https://ec.europa.eu/clima/eu-action/international-action-climate-change/climate-negotiations/paris-agreement_en
- 32 https://ec.europa.eu/clima/eu-action/international-action-climate-change/climate-negotiations/paris-agreement_en (2021.11.09)
- 33 Bujtár Zsolt: Az árnyékbankrendszer és az értékpapírosítás az Egyesült Államokban Controller Info 4: 3 2016 pp. 38-40
- 34 Az eu taxonómiai rendelete: A befektetési tevékenységek első „zöld” szótára Dobránszky-Bartus Katalin – Krenchel Jens Valdemar Gazdaság és Pénzügy • 7. évf. 4. sz. • 2020. dec. • DOI : 10.33926/GP.2020.4.2
- 35 Verordnung (EU) 2020/852 des Europäischen Parlaments und des Rates (18. Juni 2020) zur Einrichtung eines Rahmens zur Förderung nachhaltiger Investitionen und zur Änderung der Verordnung (EU) 2019/2088, Präambel, 16.
- 36 Verordnung (EU) 2015/1017 des Europäischen Parlaments und des Rates (25. Juni 2015) über den Europäischen Fonds für strategische Investitionen, die Europäische Investitionsberatungsplattform und das Europäische Portal für Investitionsprojekte sowie 1291/2013/EU und 1316 /2013 /EU-Verordnung – Punkt 17 der Präambel des Europäischen Strategischen Investitionsfonds und der Taxonomie-Verordnung.
- 37 Verordnung (EU) 2019/2088 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 27. November 2019 über nachhaltigkeitsbezogene Offenlegungen im Finanzdienstleistungssektor
- 38 Mitteilung Der Kommission: Leitlinien für die Berichterstattung über nichtfinanzielle Informationen: Nachtrag zur klimabezogenen Berichterstattung (2019/C 209/01)
- 39 <https://www.mrgscience.com/ess-topic-62-stratospheric-ozone.html> (2021.11.09)

40 Bujtár Zsolt: Eladó az egész világ? Avagy -
ETF-k szabályozási kérdései JURA 22: 1. 2016 pp. 174-
178.

41 Yurt Enver: ESG- Environmental Social Gov-
ernance or Eine scheinheilige Geschichte, ISBN
978934298144